

Agenda – Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Hybrid – Ystafell Bwyllgora 2 Senedd a fideogynadledd drwy Zoom	Marc Wyn Jones Clerc y Pwyllgor
Dyddiad: Dydd Iau, 6 Mawrth 2025	0300 200 6565
Amser: 09.30	SeneddHinsawdd@senedd.cymru

Hybrid

Rhag-gyfarfod preifat (09.15–09.30)

Cyfarfod cyhoeddus (09.30–13.35)

1 Cyflwyniadau, ymddiheuriadau, dirprwyon a datgan buddiannau
(09.30)

2 Craffu Cyfnod 1 Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas
Defnyddir (Cymru) – Sesiwn dystiolaeth gyda'r Dirprwy Brif
Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a
Materion Gwledig

(09.30–11.00)

(Tudalennau 1 – 28)

Huw Irranca-Davies AS, y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet
dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig

Chris Jones, Dirprwy Gyfarwyddwr Etifeddiaeth Mwyngloddio a Diogelwch
Cronfeydd Dŵr – Llywodraeth Cymru

Madeline Rees, Cyfreithiwr – Llywodraeth Cymru

Dogfennau atodol:

Briff Ymchwil – Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

Egwyl (11.00–11.15)

3 Ymchwiliad i'r ymateb i stormydd – sesiwn dystiolaeth gydag cwmnïau cyfleustodau

(11.15–12.10)

(Tudalennau 29 – 63)

Steven Joseph, Cyfarwyddwr Gweithrediadau De Cymru – Dosbarthiad Trydan y Grid Cenedlaethol

Liam O'Sullivan, Cyfarwyddwr – SP Energy Networks (Manweb)

Ian Christie, Rheolwr Gyfarwyddwr Dŵr, Cynllunio Asedau a Chyflenwi Cyfalaf – Dŵr Cymru

Dogfennau atodol:

Briff Ymchwil – Ymchwiliad i'r ymateb i stormydd

Papur – Dosbarthu Trydan y Grid Cenedlaethol (Saesneg yn unig)

Papur – ScottishPower Energy Networks (Saesneg yn unig)

Papur – Dŵr Cymru (Saesneg yn unig)

Egwyl (12.10–12.40)

4 Ymchwiliad ymateb i stormydd – sesiwn dystiolaeth gydag awdurdodau lleol

(12.40–13.35)

(Tudalennau 64 – 80)

Kevin Kinsey, Prif Beiriannydd – Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent

Ainsley Williams, Cyfarwyddwr Lle a Seilwaith – Cyngor Sir Caerfyrddin

Paul Ridley, Rheolwr Argyfyngau Sifil – Cyngor Sir Caerfyrddin

Jackie Charlton, Cynghorydd – Cyngor Sir Powys

Matt Perry, Prif Swyddog Lle – Cyngor Sir Powys

Dogfennau atodol:

Papur – Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent (Saesneg yn unig)

Papur – Cyngor Sir Caerfyrddin (Saesneg yn unig)

Papur – Cyngor Sir Powys (Saesneg yn unig)

5 Papurau i'w nodi (13.35)

5.1 Ymateb i stormydd

(Tudalennau 81 – 89)

Dogfennau atodol:

Ymateb gan Heledd Fychan AS at y Cadeirydd mewn perthynas â llifogydd yng Nghymru

Llythyr oddi wrth Drafnidiaeth Cymru at y Cadeirydd mewn cysylltiad ag ymchwiliad y Pwyllgor i'r ymateb i stormydd (Saesneg yn unig)

5.2 Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

(Tudalennau 90 – 105)

Dogfennau atodol:

Llythyr gan y Cadeirydd at y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig at y Cadeirydd mewn perthynas â gwaith craffu Cyfnod 1 ar y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

Ymateb gan y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig mewn perthynas â gwaith craffu Cyfnod 1 ar y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

Llythyr gan Gadeirydd y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad at y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig mewn perthynas â'r Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

5.3 Cytundeb Cysylltiadau Rhyngsefydliadol

(Tudalen 106)

Dogfennau atodol:

Llythyr gan Ysgrifennydd y Cabinet dros Drafnidiaeth a Gogledd Cymru at Gadeirydd y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad mewn perthynas â'r Cytundeb Cysylltiadau Rhyngsefydliadol: Y Pwyllgor Sefydlog Rhyngweinidogol ar Drafnidiaeth

5.4 Sesiynau craffu gyda Gweinidogion

(Tudalennau 107 – 117)

Dogfennau atodol:

Ymateb gan Ysgrifennydd y Cabinet dros Drafnidiaeth a Gogledd Cymru i'r Cadeirydd mewn cysylltiad â'r sesiwn graffu gyffredinol ar 27 Tachwedd

5.5 Craffu blynyddol ar Gomisiwn Seilwaith Cenedlaethol Cymru (NICW)

(Tudalennau 118 – 120)

Dogfennau atodol:

Llythyr gan Gadeirydd Comisiwn Seilwaith Cenedlaethol Cymru at Ysgrifennydd y Cabinet dros yr Economi, Ynni a Chynllunio mewn cysylltiad â'r adolygiad o Gomisiwn Seilwaith Cenedlaethol Cymru (Saesneg yn unig)

5.6 Y Grŵp Rhyngweinidogol ar gyfer Cysylltiadau rhwng y DU a'r UE

(Tudalen 121)

Dogfennau atodol:

Llythyr gan y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig at y Cadeirydd mewn perthynas â'r Grŵp Rhyngweinidogol ar Sero Net, Ynni a Newid Hinsawdd

6 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42(vi) a (ix) i benderfynu gwahardd y cyhoedd o weddill y cyfarfod hwn

(13.35)

Cyfarfod preifat (13.35–14.30)

7 Trafod y dystiolaeth a ddaeth i law o dan eitemau 3 a 4

8 Trafod y materion allweddol sy'n codi o waith craffu Cyfnod 1 y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

(Tudalennau 122 – 152)

Dogfennau atodol:

Papur: Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru) –
Materion allweddol i'w hystyried (Saesneg yn unig)

9 Blaenraglen Waith

(Tudalen 153)

Dogfennau atodol:

Papur – Blaenraglen Waith (Saesneg yn unig)

10 Trafod yr adroddiad drafft ar Trafnidiaeth Cymru

(Tudalennau 154 – 174)

Dogfennau atodol:

Adroddiad drafft ar pherfformiad Trafnidiaeth Cymru 2024–25 (Saesneg yn unig)

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

For further information please contact: EDPublicAffairs@nationalgrid.com

---

National Grid Electricity Distribution (NGED) is the Distribution Network Operator (DNO) serving South Wales, the Midlands, and the South-West of England. We serve over 20 million customers across over 550,000 KM², making NGED the largest DNO by geography in England and Wales. Between 2023 and 2028, we are investing over £8 billion, including over £3 billion on new connections and network reinforcement, enabling the net zero transition.

NGED sits at the heart of Wales's energy system, connecting millions of people and businesses to the energy they use every day. Across South and West Wales, our team of over 1,000 people, based in 10 depots, maintains 36,000 km of overhead and underground lines, which distributes 10TWh of electricity to over 2million people.

The electricity distribution network is undergoing a fundamental transformation as the nature of demand and generation decentralises, with a rapid increase in the number connections associated small scale renewables, and the electrification of heat and transport, placing greater importance on our infrastructure. Similarly, at a time when the criticality of electricity network is increasing, we are experiencing more frequent, more extreme weather, such as Storms Bert and Darragh, which will continue to damage and affect continuity of service.

These twin factors highlight the need for a change in the way policymakers and regulators think of resilience, how it is achieved in an equitable manner for consumers, and how emergency responses are resourced and public expectations can be managed in extreme weather events.

We welcome the opportunity to engage with the committee on this important subject, and have provided further information in the below.

Preparations and impact - Storm Darragh

Storm Darragh was the most severe storm to hit the NGED network in decades— with 96mph winds and two rare red weather warnings affecting our region simultaneously in South Wales and the South West on 7th December. The rest of our region was also covered by amber warnings throughout the storm period and saw extensive flooding. In total, our network saw more than 9,000 faults. Faults is the term used to describe a malfunction on the network that can be caused by various factors, like storm-damaged cables/transformers, downed poles etc. In some of areas, we saw more than twice the number of faults experienced during Storm Arwen in November 2021.

The restoration effort was the biggest ever undertaken by our operational teams, with over 1,100 people mobilised to restore supplies. Given the duration of the storm, restoration work was hampered by land access issues, including flooding, debris and blocked roads, and also theft of our assets, like wooden poles and wire.

Our teams followed standard emergency planning protocols, working with local resilience forums across the region. Operationally, we followed our usual storm response protocol of readying our teams to make sure we could deploy as many people to the affected areas as fast as we could, when it was safe to do so in the face of the inclement weather.

Restoration and response:

Our immediate priority in the aftermath of Darragh was getting as many people, as fast as we could, back on power as conditions allowed for the welfare of our teams. We look to restore power in the first instance by automatically switching the network where we can. If we are unable to do this, we look to fix the root cause of a fault if we can quickly and safely. Should this not be possible, we will undertake a temporary repair, with a view to permanently fixing the issue when conditions allow and the network is returned to business as usual. Lastly, we will use alternative supplies, like generators, where we can. However, these are a finite resource that need to be balanced against operational needs, as we also require the generators for our teams to undertake repairs, such as working through the night.

We also requested mutual aid from other distribution network operators, as well as redirecting teams from NGED's other licence areas as they returned to business as usual after the storm. Throughout the response to Storm Darragh, we had mutual aid teams from UK Power Networks, Electricity North West and Northern Power Grid deployed to the hardest hit areas in West Wales.

Of NGED's operational areas, our South Wales Licence Area was the hardest hit. That said, we were pleased that over 95% of supplies were restored within 24 hours (although there was a small number of properties without power for six days). This was in part large part thanks to the unprecedented restoration efforts of our operational teams, but also owing to the roll out of recent innovations, and learnings from previous storms. For instance, auto switching – which automatically reroutes supplies via other parts of the network (where possible) when faults happen.

Damage to the network was caused by a wide range of factors, including flying debris, wildlife and trees hitting overhead lines and felling wooden poles. Accessing and repairing these instances can also be affected by unforeseen factors – landowners withholding or delaying consent, the sheer scale of the clear up needed to get to the fault on our network, as well as assets, like wiring and poles, being stolen before our teams are able to get to the site as happened in a few places across our Welsh network. This was particularly the case during Storm Darragh, which was the biggest storm to hit our network in decades and resulted in around twice the number of faults on the network than during Storm Arwen.

Infrastructure resilience:

Broadly speaking, the distribution network infrastructure is more resilient and was better prepared for Storm Darragh, than ahead of previous big storms, like Arwen and Eunice. Lessons were learned and action was taken to help increase the resilience of our network. A storm of the scale of Storm Darragh is, unfortunately by its nature, extreme, and was going to impact the distribution network significantly no matter how prepared or resilient the infrastructure.

Nevertheless, since Storm Arwen, we have invested around £8million in mitigating the damage caused by trees across our four licence areas. This is being achieved through a combination of undergrounding 11kV network in areas where it runs through trees and replacing cables with Aerial Bundled Cable. However, given the size of our network, this process will only have an incremental benefit as it runs over the course of its 20 year programme lifespan. The funding for this programme is delivered through our ED price controls, with only the first three years of it funded by the current ED2 settlement.

We have also invested around £13million adding more automation and technology to the 11kV network to help improve speed of restoration and the identification of the location of

faults. This automatic switching does reduce the time it takes to restore power and increase the overall resilience of the network. However, the sheer scale of damage and the volume of faults meant that, even despite the significant investments we have made, we still faced severe challenges. This programme is an 8 year initiative, with the first 3 years funded through the current ED2 price control.

As part of the Storm Arwen reopener, we did ask Ofgem for a further £15million for tree cutting, additional mobile generators, interconnectors and network mapping. However, Ofgem deemed these surplus to our needs.

We continue to invest in the health and resilience of our network, with £3.6billion in asset health and maintenance across our four licence areas, between 2023 and 2028. And we will of course enact the lessons learnt from Storm Darragh. However, without a total rewiring of the electricity distribution network, a storm of this scale, despite anyone's best efforts, is always going to have a significant detrimental impact on our infrastructure and continuity of service. This underscores the importance the response and restoration efforts and making sure they are the best they can be.

Customer Experience

Our contact centres experienced unprecedented call volumes, at peak seeing 4,000 calls every 5 seconds, leading to longer wait times than usual. Over the weekend of Storm Darragh, we had a surge in 250,000 customer contacts, while we typically handle 1million customer contacts in a year.

Digital channels were utilised to help reduce inbound call volumes and allow customers to self-serve. Our power cut map saw a 3100% increase in use through the storm, our website saw around a 750% increase in traffic, and our storm advice webpage was visited by 2.5million people over the 7-8 December weekend – the equivalent of four months traffic in two days.

Customers were directly contacted by SMS and email and were able to access support and updates through the web and all social media platforms. Vulnerable customers had a direct dial number to the contact centre and other customers were encouraged to call 105.

Customers that were affected by prolonged outages automatically received payments that they were entitled to under Ofgem's Guaranteed Standards of Performance (GSOP), and we shared a broader claims form on our website and social media channels. All cheques were sent to affected customers in the days after the storm. Meanwhile, information about GSOP and claims remains available across all customer channels. In total, we made 46,000 guaranteed standards payments – 3.5 times as many as our previous largest storm – Eunice, in 2022.

Future preparedness

Unfortunately, extreme weather is only becoming more frequent and we cannot hope that Darragh was a one off. As with every storm, there will be lessons to learn so we can prepare and respond better next time. This is still an ongoing exercise while we analyse, assess and implement changes. Emerging findings so far highlight the importance of:

1. Automation

- Automation of the network is key to efficient and effective operations and can help significantly when maintaining the network in storm.
- In Darrah, we saw significant amounts of automatic fault detection and switching taking place as the network looked to maintain reliability whilst faults occurred.

- This is an area we believe is only going to become more important, with our long-term aim of building and managing a network that can not only recognise it is ill, but that can then start to take steps to heal itself.

2. Reviewing Storm Severity

- Looking at how storm severity can be more accurately assessed and what this means in terms of how we might operationalise responses in the future.
- In Darragh, we looked to restore customers at the earliest possible opportunity, which in some cases meant carrying out work while the storm was still having an impact.
- Assessing severity and anticipated duration might lead to different decisions about where we focus resources, where we look to patch the network, and where we look to carry out an immediate permanent repair.

3. Welfare and community communications

- Darragh saw our largest welfare and community outreach of any storm in history, with 15 welfare vehicles deployed across impacted areas.
- The important role these provisions had on customers and communities were clear to see, providing a way for people to access warm food and drink, charging facilities, and information.
- Looking at how impactful these interventions were, we are looking at options to further expand our offering in this area, including dedicated storm volunteers.
- Some measures we are exploring for future storms:
  - Establishing dedicated Priority Services Register teams in the field, in addition to our charity partners' delivery.
  - Enhanced support for care homes
  - Provision of generators at community hubs, such as village halls, pubs, food/drink outlets.
  - Providing better online options for customers to reduce the volume of calls
  - Enhanced ramp up for resourcing in our customer contact centres

Ultimately, the electricity distribution network is incredibly resilient and operates at over 99% reliability – as an average, that equates to 30 minutes without power per household once every two years. We are constantly investing in the maintenance and resilience of our network, spending over £1bn every year. We have also learned from previous experience, using learnings from Storm Arwen to unlock additional investment in network resilience.

Our teams work hard to keep our network prepared, but the scale of Darragh was like nothing we have seen in decades. It was an extreme and severe weather event that, in parts of our network, caused twice the number of faults seen in Arwen. Despite this bigger impact, we were quicker to restore supplies and get customers back on - demonstrating our ongoing learning and evolution to storm response in the UK.

Climate Change, Environment and Infrastructure Committee
Call for evidence: Storm Bert & Storm Darragh
Written Evidence from SP Energy Networks

1. This response is from SP Energy Networks (SPEN), representing SP Manweb (SPM), part of the ScottishPower group. We own and operate the electricity distribution networks in Merseyside and North Wales which serve one and a half million customers.
2. We welcome the opportunity to respond to the Senedd's Climate Change, Environment and Infrastructure Committee's call for evidence into Storms Bert & Darragh.

Overview and Response

3. Storm Darragh began on 6th December with recorded windspeeds peaking at 93mph. Across the SPM area, 181,059 customers were impacted, the majority of whom were in Wales with the worst hit areas being Mid Wales, North Wales and Dee Valley.
4. Due to the intensity of the storm and the length of impact, SPEN districts operated to a strict health and safety risk assessment policy and focused on switching activities to restoring customers connections meaning that 89% were restored in the 24 hours and 95% in 48 hours.
5. In advance of the storm, SPEN proactively contacted 68,000 customers and sent 200,000 SMS and voice messages to customers in the most impacted areas. Once the storm hit, SPEN worked with Local Resilience Forums (LRF) to open rest centres across the impacted areas to provide customers with a warm space and access to showers, hot water, food and drinks. Over the course of Storm Darragh, SPEN took a total of c.77,000 calls (c.65,000 of which were for SPM), prioritising vulnerable customers who were on the Priority Services Register (PSR).
6. Many rural and hard to reach areas were impacted by Storm Darragh, and the flooding of highways, fallen trees and the fact that parts of the network were submerged in flooded fields impacted the speed of access to several areas and sites. SPEN teams worked day and night, where it was safe to do so, to restore electricity to homes on the network. Efforts focused on the homes that were without power the longest, and SPEN worked to ensure that in addition to restoring power we were also looking out for welfare of our customers by providing generators, accommodation, and access to emergency facilities. SPEN used more material in repairing the damage from Storm Darragh than in the last 5 large storms combined, including Storm Arwen.
7. On Friday 13th December, SPEN began processing compensation payments for customers. SPEN pay compensation proactively; therefore, customers do not need to claim or contact us to receive compensation they are eligible for. In total,

9,500 customers were eligible for compensation, and to date 8,000 have been paid with the remaining 1,500 being unmanned sites or requiring additional information from customers, which we are in the progress of collecting.

Preparedness and Response

8. The Customer Service team informed SPM of the Met Office weather warnings starting with a Yellow Warning on Wednesday, 4th December through to the issue of a Red Warning on Friday 6th December.
9. At On 5th December 09:00 Daily Operational Update call, the decision was made to go to strategic Level 3 at 12:00. This would enable additional resources (20 over head line teams) and ensure additional logistics were on standby and in place. As weather warnings became more severe, SPM resource requests increased. SPEN was able to deploy resources from SP Distribution in Scotland in addition to support from other DNOs including SSE and additional support from Ireland with 894 in total out assisting the restoration of the network.
10. With the 2024 pre-storm exercise complete and teams readied for the storm period, there was clear district visibility of intensifying weather condition from Wednesday 4th through to storm impact. District Emergency Action Centres (EAC) opened as pre-planned and took over full resourcing and updating stakeholders from 6am Saturday 7th December, through to storm completion at differing times based on impact. EAC's remained open and operational for 18 hours per day, with staff staying overnight to prepare for the following day.
11. SPEN was represented on LRF and Tactical Co-ordination Groups (TCG) prior to the storm. Dyfed and Powys TCG escalated to Strategic Coordination Group (SCG) on 7th December at approximately 10:00hrs due to declaration of Major Incident, this was triggered due to 132kv fault resulting in widespread loss of supply to key services. In total there were 35 hours spent in communication with LRFs in Wales both before and during the storm.
12. SPEN worked closely with council leaders, councillors, and community councillors to ensure effective communication and coordination. This included at least twice-daily communications to this collective group, totalling 12 emails. These ranged from pre-storm communications to inform communities to get ready, updates throughout the storm on restoration efforts, and a post-storm email detailing the compensation process. The content included sharing more about the challenges faced, customer support updates, and news of progress made.
13. Additionally, a single point of contact was offered, which was instrumental in identifying emergency situations reported by communities on the ground. This contact allowed us to address MP and Councillor enquiries quickly and efficiently, providing first-line responses and relaying the history and actions taken. The Welsh Government was briefed each morning. During and following the storm,

several MPs and AMs were briefed specifically on situations in their constituencies to share live information on faults or vulnerable customers.

Priority Service Register (PSR) & Vulnerability Support

14. The PSR ensures that we are fully aware of our customers specific needs and can offer extra support where its most needed.

- Customers can join the PSR if they are:
- Are over the age of 60
- Have a special communication need
- Depend on electricity for home or medical care
- Have a child under 5 years of age
- Have chronic illness
- Or just feel you need a little extra help
- Customers are also able to join if they need support for a short period of time e.g. if they are recovering from an operation, pregnant, or recently bereaved.

In Advance of the Storm

15. In the lead up to Storm Darragh, SPEN proactively looked at gaps in our PSR registrations using multi layered data models. Through our PSR strategy and outreach, we have reached 96% of eligible customers vs census data, across SPEN there are 1.3m households on our register.

16. In addition, SPEN conduct a leaflet drop every year to promote the PSR – with the last drop carried out in September 2024. The purpose of the leaflet drop is to encourage customers to update their data, as it is important for compensation purposes. It also tells customers who we are and how to contact us and provides them with advice on what to do in a power cut and emergency scenario.

17. SPEN proactively SMS customers in the areas likely to be most impacted by a storm the day before and remind them to be prepared. We have a special PSR phone line open for customers, and are available to discuss support they require before, during and after an event.

During a Power Cut

18. When customers registered for PSR call us, they are prioritised in the queue through a matching process. As part of the process, we check vulnerability on every call to update records and check for new vulnerability and specific needs. SPEN made outbound calls to customers who were medically dependent to check on their welfare. During the storm we escalated a small number of cases to the Red Cross and Local Resilience Forum (LRF) partners.

19. Hot food was provided for customers via various routes such as ordering for the customers, providing vouchers, or directing them to a food van or café. LRF partners (such as social care) collected and delivered food for customers from food van. We also provided generators for customers who were in most need. Following the storm, we continued visits to check on the most vulnerable.

Storm Bert

20. Storm Bert started to impact the licence area around 8am on Saturday 22nd November, with the most intense gusts seen between 9am and 12 noon. The highest recorded wind gust was 83mph at Capel Curig at 9am. Winds also picked up again overnight on Saturday through to Sunday, particularly between 10pm and 1am, where the maximum wind gust was measured at 76mph.
21. Flood warnings were present throughout the licence area, and a Major Incident was called in Northwich, Mid Cheshire, due to Phase 1&2 flood defences being deployed. SPEN staff attended the area and confirmed that there were no risks to SPEN assets.
22. There were no safety issues escalated to the SPM Tactical Emergency Action Centre and no Guaranteed Standard of Performance (GS2, 12 Hour) breaches during Storm Bert. The longest duration off supply was 716 mins (11hrs 56 mins).
23. Storm Bert did not result in any major impact for SPM, and this meant that we did not exceed our normal “business as usual” position during the storm event.

Resilience and Storm Arwen Lessons Learned

24. SPEN have continually invested in network resilience through our Ofgem endorsed asset strategy. Our network held up well to Storm Arwen and this was recognised by Ofgem during their site visits at the time. Our networks cover approximately 12% of the GB customer base but we were responsible for 22% of GB investment in overhead line networks in the 5 years before Arwen. This strong track record of investment meant our network experienced fewer faults - with no damage at Transmission voltages and no interruptions from damage at Extra High Voltage.
25. During Storm Arwen, despite extensive damage to vegetation (~16m trees in Scotland) affecting the overhead network and shutting off roads, we restored 96% of customers within the first 48 hours and restored 100% of customers in half the time of other impacted DNOs.
26. SPEN had the shortest average customer call wait-time despite handling the highest volume of calls - and experienced no website interruptions.
27. After the Storm Arwen, SPEN was the first DNO to complete all mandatory compensation payments (2 weeks earlier than the next best DNO) and the first to

offer additional voluntary compensation payment for those off for more than 48 hours. SPEN was the only impacted DNO not to be subject to additional penalties following Arwen.

Improvements following Storm Arwen

- 28. **Network:** We have continued to invest in the resilience of our overhead line infrastructure, spending a further £220m since Arwen on modernising assets (including rebuilding 680km of lines), managing vegetation, undergrounding problematic spans and completing drone and helicopter asset surveys. We have deployed 1,850 new HV automation points to enable rapid reconfiguration and restoration of the system during power cuts and have plans to invest a further £310m in building resilience into our overhead lines by 2028.
- 29. **Systems:** We have successfully stress-tested our telephony and online systems and updated our weather alert systems. We are delivering the £5.6m Predict4Resilience project to use AI to predict where faults could occur up-to seven days in advance to mobilise engineers and equipment to shorten power cuts. We have expanded our staff storm roles to include new activities such as standby guard to free up operational resource, expanded the use of drones for fault finding, and digitised severe weather maps with satellite climate image analysis.
- 30. **Collaboration:** We have strengthened partnerships with LRFs through winter preparedness briefings and exercises, and the new industry-wide Memorandum of Understanding which defines roles, responsibilities for responders during storms. We led development of best practice for welfare principles for customer care and support and have updated the DNO mutual-aid agreement (NEWSAC) to extend the types of resources that can be shared.
- 31. **Communication:** We have increased our pre-winter readiness communications to customers to prepare themselves and know how to contact us. This includes updating their contact details and readiness to receive compensation payments. We have expanded staff training for call-handling and customer care. We have also improved processes for estimating restoration times to give customers more accurate information on timescales to restore power.

Areas for Improvement following Storm Darragh

- 32. Field communication was challenging as many areas with 4G masts off were supply, Airwave devices were limited, and Sat-Phones were working intermittently throughout. This meant that contact with the Control Room was delayed and slowed restoration throughout the event due to sheer volumes.
- 33. Falling trees and branches caused 85% - 90% of damage during Storm Darragh, this being predominantly softwood trees and forestry plantations. The importance

good forestry management and cutting is vital, particularly in softwood plantations.

34. SPEN learned that bringing innovational data driven solutions to use in storm situation provided benefits; but there are notable opportunities to scale further.

Llyr Gruffydd MS
Chair, Climate Change, Environment & Infrastructure Committee
Welsh Parliament
Cardiff Bay
Cardiff
CF99 1SN

By email: seneddclimate@senedd.wales

21st February 2025

Annwyl Llyr,

Thank you for the invitation to give evidence to the Senedd's Climate Change, Environment and Infrastructure Committee on the impact of Storms Bert and Darragh. In advance of our oral evidence, we provide the following written submission and would be happy to address any further points Members may wish to raise at the evidence-gathering session on 6th of March 2025.

Over the course of two weeks in late 2024, Storm Bert and Storm Darragh hit Wales, with communities experiencing flooding, landslides, and severe wind. As a company which provides an essential service to over three million people in Wales and parts of England, we have an extensive asset base with over 27,600km of water mains, 36,600km of sewers, 834 wastewater treatment plants, 64 water treatment works and 92 reservoirs. Such periods of heavy rain and wind will inevitably impact on our operations and our focus under these conditions is ensuring we do everything we can to maintain our services to our customers while also minimising our impact on the environment. While we successfully maintained our water and wastewater services to over 99% of customers in Storm Bert and Storm Darragh, these storms did present us with some of the most extensive operational challenges that we have faced in recent times as detailed below.

While water companies cannot control the weather, we do seek to manage and mitigate the impacts of extreme weather events on customers through how we plan for and respond to those extreme weather events.

With an increase in the frequency and intensity of named storms in recent years, we have an established process for preparing for such events. This involves significant and coordinated preparedness activity across our operational and support teams which often starts in autumn and includes the creation of winter plans, a

We're not-for-profit. Every single penny we make goes back into looking after your water and environment. You can contact us in Welsh or English.

Rydym yn gwmni nid-er-elw. Mae pob ceiniog a wnawn yn mynd i ofalu am eich dŵr a'ch amgylchedd. Cysylltwch a ni yn Gymraeg neu'n Saesneg.

Dŵr Cymru Cyf. (No./Rhif 2366777)
A limited Company registered in Wales:
Cwmni cyfyngedig wedi'i gofrestru yng Nghymru:

Linea, Fortran Road, St Mellons, Cardiff, CF3 0LT

large-scale winter preparedness exercise across operational teams to validate these plans and weekly preparedness meetings which is presented to our Executive Team.

Weather forecasts from the Met Office are monitored closely and when the Met Office issues a weather warning, we review the level of the warning in line with the incident triggers within our Incident Response Manual, which will then necessitate the formation of either the Gold or Silver incident team to provide the appropriate level of command and control with regard preparedness, response and recovery. Such an approach is fundamental to ensure the effective implementation of incident management and business continuity strategies.

We also work closely with the Local Resilience Forums across Wales during periods of stormy weather, bringing together Local Authorities, emergency services and other agencies during challenging times.

As part of this preparation, the key activities we undertake in advance of any potential weather event includes:

- moving sites (water and waste) proactively on to standby generator
- installing of flood defences at sites which may be at risk
- Health & Safety briefings held across all teams
- checking of standby generator fleet in readiness for deployment
- ensuring full resource availability across water and waste teams (including electricians) as well as supporting services
- checking resilient communications (including Sat Phones)
- cancelling any planned work to preserve resources in readiness to respond to expected increase in reactive activity 24/7 and outside of normal shift patterns
- preparing resource plans for our contact centre to respond to any increase in contact
- confirming resource and plant availability across main supply chain and specialist contract partners
- proactively raising reports for regulatory reporting
- deploying resources to specific sites ahead of the warning to ensure quick response to any potential issues

We're not-for-profit. Every single penny we make goes back into looking after your waterdŵrand environment. You can contact us in Welsh or English.

Rydym yn gwmni nid-er-elw. Mae pob ceiniog a wnawn yn mynd i ofalu am eich dŵr a'ch amgylchedd. Cysylltwch a ni yn Gymraeg neu'n Saesneg.

Dŵr Cymru Cyf. (No./Rhif 2366777)
A limited Company registered in Wales:
Cwmni cyfyngedig wedi'i gofrestru yng Nghymru:

Linea, Fortran Road, St Mellons, Cardiff, CF3 0LT

- scaling back any planned IT updates across the weekend to ensure key IT systems remain in place
- proactively checking all dams across the supply area and plans in place to revisit to assess for any damage when safe to do so
- providing updates to key stakeholders around the level of preparedness ahead of the Storm e.g. Welsh Government
- preparing any customer communications materials that are needed in advance of an incident e.g. providing advice to customers about which organisations is responsible for different services during an emergency

Storm Bert

Despite this extensive level of level of preparation as detailed above, Storm Bert had a significant impact on our services. The weather led to extensive power outages and given that we are one of the largest energy users in Wales, power is needed to maintain our extensive network. This affected a number of our treatment works and wider networks where pumps are often used to push the water along our network, especially in more rural areas with hilly topography.

During Storm Bert, we experienced power supply interruptions to 50 of our 64 water treatment works but managed to mitigate the impact of this by ensuring that we had taken precautions by moving generators – where possible - to our sites to allow us to ensure the treatment of drinking water, and provision of services, remained uninterrupted. Some treatment works are, however, too big to be run from a generator and therefore any power supply interruptions require urgent attention to restore power and restart the treatment process (which can take many hours) before the amount of water stored in our service reservoirs run dry. In those areas where our telemetry had indicated that our assets such as pumping stations had ‘tripped’ due to power outages or power surges, we sent our operatives to investigate and restart those assets. During the storm we experienced twice the normal number of ‘alarms’ expected, with 3,458 alarms at our clean water sites to warn of issues with our assets.

The flooding caused by Storm Bert also had an impact on the quality of raw water, as heavy rainfall affects the quality of run-off into reservoirs e.g. more surface water runoff including more pollutants etc. When raw water quality deteriorates, additional processes may be required to remove these contaminants and compounds at treatment works. When this process is further impacted by power outages as experienced during Storm Bert, it compounds the challenges we faced when trying to maintain our services.

We're not-for-profit. Every single penny we make goes back into looking after your waterdŵrand environment. You can contact us in Welsh or English.

Rydym yn gwmni nid-er-elw. Mae pob ceiniog a wnawn yn mynd i ofalu am eich dŵr a'ch amgylchedd. Cysylltwch a ni yn Gymraeg neu'n Saesneg.

Dŵr Cymru Cyf. (No./Rhif 2366777)
A limited Company registered in Wales:
Cwmni cyfyngedig wedi'i gofrestru yng Nghymru:

Linea, Fortran Road, St Mellons, Cardiff, CF3 0LT

Comprehensive preparatory work was undertaken prior to the floods to ensure that we were in the best possible position prior to the heavy rain that was forecast. Pumping stations were checked to see that they were working as designed, wastewater networks were checked to ensure they were clear from blockages and problem flooding hotspots were inspected.

A number of our wastewater assets flooded in the Taff valley including Cynon Wastewater Treatment Works and four river crossings to our sites were washed away. We worked closely with Rhondda Cynon Taff Council and Natural Resources Wales in mutual support around flooding in the Pontypridd area. We assisted a number of customers who suffered repeat flooding following Storm Dennis.

The vast majority of these incidents did not impact on the services we provided to customers and were dealt with, fixed, or worked around by colleagues working 24/7 in often dangerous conditions.

The main effect of Storm Bert on our operation was the issuing of a precautionary Boil Water Notice for the area supplied by Tynywaun Water Treatment Works. The weather gauge at Tynywaun measured the second highest rainfall in the UK on Saturday 23rd and Sunday 24th of November and the heavy rain resulted in a significant amount of flooding on site, with surface water running from the hill onto the drinking water storage tank. Our monitoring activity and temporary elevated levels of turbidity suggested that the tank may have experienced water ingress. As a result, a precautionary Boil Water Notice was issued to 12,402 properties (28,525 people) in the affected area. A Gold Command structure was established on Saturday evening and remained in place until 6 December once the boil water notice had been lifted.

This was the first major Boil Notice that we have issued in over 15 years and not a decision that was taken lightly. We have therefore conducted an extensive review of the incident at Tynywaun looking at our operational response as well as commissioning customer research of those living in the affected area, conducted by an independent research specialist company, Blue Marble. The research consisted of a survey of over 500 customers living in the affected area, focus groups and 1-2-1 interviews with stakeholders and vulnerable groups. The research concluded that 80% of customers were satisfied with how Welsh Water responded to the incident, but provided a very valuable insight into the challenges faced – especially those who identify as vulnerable but are not registered on our Priority Service Register (for example, in order to receive bottled water delivered to their properties) and also the complexities of communicating an urgent message (i.e. to boil water before using it) at scale, over a weekend – no customer will see every message, and some customers won't see any messages regardless of the channels used. We are happy to share the full report with the Committee if desired.

We're not-for-profit. Every single penny we make goes back into looking after your water and environment. You can contact us in Welsh or English.

Rydym yn gwmni nid-er-elfw. Mae pob ceiniog a wnawn yn mynd i ofalu am eich dŵr a'ch amgylchedd. Cysylltwch a ni yn Gymraeg neu'n Saesneg.

Dŵr Cymru Cyf. (No./Rhif 2366777)
A limited Company registered in Wales:
Cwmni cyfyngedig wedi'i gofrestru yng Nghymru:

Linea, Fortran Road, St Mellons, Cardiff, CF3 0LT

This incident highlights how we need to protect our assets from the direct impacts of climate change such as flooding. While relatively rare, they have an unacceptable impact upon service and the environment. We have completed flood defence works at several key assets in recent years, such as Mayhill Water treatment Works in Monmouth in 2022 following the flooding caused by Storm Dennis. Over the next five years we will be focussing work on flood protection for ten of our assets. Five of these are at locations involved with the production of drinking water, Bryncreg Water Treatment Work, Crai WTW, Llyswen WTW, Talybont WTW and Nantgaredig Low Lift Water Pumping Station. Work will be done at five sites that treat waste water, at Mold, Gowerton, Merlins Bridge, Flint and Hereford Eign.

Storm Darragh

Storm Darragh followed Bert with a Red weather warning for strong winds and rain falling on already wet ground. What was unprecedented, about Storm Darragh, was that it covered most of our operating area making the potential impact on our services far greater and more difficult to plan for as our resources could be needed across the entire area. Furthermore, as the storm quickly followed Storm Bert (and the incident at our Tynywaun treatment works) our teams and resources had not fully recovered before needing to respond again to a major incident.

We continued our Gold incident management into Darragh from Bert, moving seamlessly from one to the other. The preparation involved expending considerable resources across the company. Darragh had more of an impact on our operations than Bert, as this impact was across a wider geographical area, but it was largely mitigated by the preparatory work that was undertaken. Whilst Darragh created numerous problems for our operating teams, there was only a relatively small impact on our customers, and we didn't see a major incident similar to Tynywaun.

Mobile generators were deployed in advance to clean water and waste water sites with prioritisation based on the risk of loss of water supply and the number of customers served by those assets. Additional generators were also brought in through the supply chain to support further impacted sites which required a power supply.

During the storm mains power was lost to hundreds of our assets, with each requiring a response from our teams on the ground. During this period, we had more than 400 Sewage Pumping Stations or Waste Treatment Works without power. Twenty-two (out of a total of 64) of our water treatment works that supply clean water to customers, remained on standby generators following the storm due to lack of mains power availability. We lost around 200 of our water pumping stations due to loss of power, which is almost 40% of all of our pumps.

We're not-for-profit. Every single penny we make goes back into looking after your waterdŵrand environment. You can contact us in Welsh or English.

Rydym yn gwmni nid-er-elw. Mae pob ceiniog a wnawn yn mynd i ofalu am eich dŵr a'ch amgylchedd. Cysylltwch a ni yn Gymraeg neu'n Saesneg.

Dŵr Cymru Cyf. (No./Rhif 2366777)
A limited Company registered in Wales:
Cwmni cyfyngedig wedi'i gofrestru yng Nghymru:

Linea, Fortran Road, St Mellons, Cardiff, CF3 0LT

During the storm 13,769 alarms sounded at waste water works, warning of potential problems at the sites over a period of 5 days. More than 800 of these alarms linked to power outages. At sites producing drinking water we saw four times the usual volume of alarms warning of issues with our assets. The power loss was prolonged across many parts of Wales for a period of over 4 days. Some more rural parts of west Wales saw an extended period of 6-7 days without power.

There were around 62 more prolonged interruptions to water supplies, mainly across villages in southwest Wales, as well as some small communities in mid Wales. The total number of properties affected by the interruptions was around 4,000 (out of a total of approx. 1.3 million). The loss of power and the geographical spread of these supply interruptions made it difficult for us to restore supply quickly.

The work to keep our assets online was made significantly more challenging by closed roads due to flooding or fallen trees, closed bridges due to wind, and intermittent power supplies due to the wider power recovery efforts. For example, many of our treatment works are in remote locations and when road access to Pontsticill Water Treatment Works was impacted by the storm, it took eight hours to clear the road. We have an extensive tanker fleet (one of the largest across all water companies) and these tankers were used to either feed directly into the distribution system or at Service Reservoirs to maintain water supply. The customers who did experience a loss of supply were supported by bottled water deliveries, including any customers on our Priority Services Register.

Whilst most of the focus is on our operational assets such as treatment works and pumping stations, the impact on our wider estate should not be underestimated. For example, such storms have a considerable impact on our recreational sites and visitor centres which close during such extreme weather and do not fully re-open until it is safe for customers and visitors to attend. In the Elan Valley for example, over 30,000 trees were destroyed during Storm Darragh which will impact the local environment, amenity and commercial return from forestry.

Summary

Power loss is a problem that has an impact on our ability to operate during storms. Giving priority to water companies when it comes to reconnection to the electricity grid would assist us in getting our assets back online and avoiding water supply outages and impact on our customers, businesses and vital public services.

Although work is being done on a National Power Outage Plan, there is scope also to consider more regional plans to deal with power issues. If each of the four Local Resilience Forums in Wales had regional plans in

We're not-for-profit. Every single penny we make goes back into looking after your water and environment. You can contact us in Welsh or English.

Rydym yn gwmni nid-er-elw. Mae pob ceiniog a wnawn yn mynd i ofalu am eich dŵr a'ch amgylchedd. Cysylltwch a ni yn Gymraeg neu'n Saesneg.

Dŵr Cymru Cyf. (No./Rhif 2366777)
A limited Company registered in Wales:
Cwmni cyfyngedig wedi'i gofrestru yng Nghymru:

Linea, Fortran Road, St Mellons, Cardiff, CF3 0LT

place, this could provide a focus on power response, given loss of water supply risk which then leads to communities having no water and no power. Bringing the water and power companies closer together, and aligning their approach to restoration of power, would assist us during times when assets are offline.

Whilst the water sector has been under considerable scrutiny in recent years, one element that is often overlooked is the amount of effort that goes unseen to maintain services in sometimes very extreme and challenging conditions. The professionalism, expertise and dedication of our front-line colleagues ensures that such adverse customer impact is kept to a minimum and issues are resolved as quickly as possible. Whilst any interruption to customer supply is regrettable, often it is the manual and mundane human interventions when technology fails – such as having to make quarter turns of a valve every quarter of an hour, by hand, outdoors for many hours, throughout Storm Darragh, due to power outages preventing automatic operation – that is keeping our customers in supply. I would like to put on record my thanks to these teams across Welsh Water – and other utility and emergency services – for their incredible efforts throughout the recent storms.

With such storms undeniably happening more frequently and with greater intensity, it is inevitable that services will be impacted by such storms in the future. We will continue to mitigate such risks through continued investment, prioritising our resilience investment on a risk-based approach, but this will have to be balanced by the affordability of such investment by our customers.

Thank you for giving this matter your consideration. We hope that this has been helpful, and we look forward to the opportunity to discuss this further in the oral evidence session in March.

Yours sincerely,

Ian Christie

Managing Director Water, Asset Planning and Capital Delivery

Eitem 4

Ymchwiliad byryn effaith Stormydd Bert a Darragh // 6 March 2025 // Inquiry on the impact of Storms Bert and Darragh

Blaenau Gwent County Borough Council Written Evidence

- The forecasting for Storm Bert wasn't adequate. The yellow rain warning didn't escalate above a low likelihood and medium impact, which didn't reflect the situation. As a result, preparations and response structures that would normally be established for an Amber weather warning were not in place.
- In Blaenau Gwent, there were 107 residential properties flooded to varying degrees, with a village was cut off from vehicular access for a short period. Due to deprivation, many residents lacked any or suitable property insurance. The flooding has had a detrimental impact on a few communities, resulting in anxiety and concern about future flooding incidents. In addition to the Local Authority support provided, local community groups provided buildings for assistance centres to be established, coordinated donations of furniture, and local residents helped each other with clean up where necessary. The community impact of the landslide in Cwmtillery is substantial. The residents are concerned that there will be a repeat occurrence if there is a storm, homeowners fear they will be unable to sell their homes, and those in social housing in the streets affected do not want to stay in the area.
- Alongside the response to a landslide affecting properties, the Local Authority responded to numerous widespread flooding incidents and a few minor landslide incidents during Storm Bert. Contractors were called in as necessary to make safe collapsed culverts, including one leading from a reservoir. Humanitarian assistance was provided through rest centres for evacuees, assistance centres for those who had been flooded, an emergency accommodation for those unable to return to their homes. In addition to the WG funding, financial support for those with flood / landslide damage was provided by the Local Authority, and Gwent Association of Voluntary Organisations (GAVO) was approached to coordinate the funding received through numerous 'go fund me' fundraising platforms established.
- Learning from Storm Dennis was applied to the response to Storm Bert. As in Storm Dennis, humanitarian assistance was a priority and local assistance centres were established quickly to support residents, with door-to-door visits to provide advice and guidance. Donations of furniture and white goods were coordinated by the Local Authority during Storm Dennis, with a decision made for this to be coordinated by the community during Storm Bert. A central record of properties flooded and those visited with no flood damage was held, which aided situational awareness.
- In terms of flooding the response preparation in Wales is acceptable, although aging infrastructure plus increased instances of severe weather should be considered. There is a gap around preparations for widespread power outages, the humanitarian impact of these and identification of vulnerable people affected. Preparations for incidents involving coal tips are underway.

Resilience of infrastructure:

- We have ageing infrastructure which in many instances is at the end of its design life.
- We have insufficient budget to undertake programmed condition surveys and replacement of all drainage assets.
- Our drainage infrastructure as evolved over time, so is piecemeal in nature, as not been designed to meet current standards and consequently is in many cases under capacity in terms of dealing with a major storm event.
- Many of the structures associated with our culverts are substandard and difficult to access and maintain.
- Ownership of many culverts is complicated with many passing through both public and private land which multiple responsibilities for maintenance.
- Highway drainage infrastructure in many cases is substandard due to the age of the road.
- Insufficient budget and human resources to allow full proactive maintenance of highway/land drainage assets, what budget is available is focused on high risk areas but this as proven to be insufficient.

Basically we need funding and resources to effectively manage and overhaul our assets to bring them up to condition to meet the resilience levels called for to meet climate change and the immediate, and growing storm incidents.

Evidence provided by:

Deanne Griffiths

National Advisory Service and Civil Contingencies Manager

Kevin Kinsey

Service Manager – Infrastructure Services

Climate Change, Environment, and Infrastructure Committee | Inquiry on the impact of Storms Bert and Darragh

Carmarthenshire County Council Response - 31st January 2025

Q1. Whether forecasting, warning, and alert systems were adequate.

Storm Bert –

- We picked up the weather risk internally early Wednesday using our own weather monitoring systems. Later Wednesday and into Thursday, the Met office was clarifying the details that it was going to be a storm event. The weather warning matrix detailed a low likelihood of medium impacts, but the probability and the level of impact were in it seems understated.
- Friday the Met Office warning was very much the same, but they were stating that all of Wales was in for some very heavy rain.
- The Flood forecast centre, called it a little better stating low likelihood of significant impacts.
- Upon reflection, one could argue that the actual intensity of the actual storm was inaccurately predicted for Carmarthenshire and consequently the standard mechanisms of warning and informing were not implemented on a Dyfed Powys Local Resilience Forum (DPLRF) area basis.
- However, based on a yellow storm warning, Carmarthenshire County Council increased its out of hours highways and flood response resources to reflect a yellow graded storm event. It is accepted that accurate tracking of a particular storm's path and duration is difficult and no single agency can provide a full overview of the whole situation.
- Internal council planning and resourcing meetings (focussed on highways and flood response aspects of work) were set up as we would in any yellow storm warning, but based on the forecast there was no obvious need for a DPLRF initiated Pre-Emergency Assessment Teleconference (PEAT). We would not expect to do set up such for yellow warnings, as these are now quite frequent occurrences. For the same reasons, no LRF SCG/TCGs were called.
- Clearly, not all yellow warnings are the same and there will be different levels of impacts as indicated in the matrix used for probability and impact.

Storm Darragh- The early engagement for Amber and Red warnings ensured all agencies were notified well in advance of the storm's arrival. As a result, NRW via the DPLRF convened 2 PEATS, in advance of the storm, which resulted in a pre-planned SCG and TCG on the morning of the Storm's arrival. In addition, internal council silver level preparedness meetings were held in advance of the weather that included representatives from all internal council services that were likely to be affected and impacted by the storm.

Consequently:

- This afforded an opportunity to conduct early multi agency situational awareness updates and a joint assessment of risk both internally within the Council and across the DPLRF area.
- In respect of Carmarthenshire CC, the routine convening of the Extreme Weather Group (sits midday every Friday, or as required based on weather forecasts), provides a well-

established platform for the Authority to review and enhance elements of its contingency responses.

- In addition, specific internal silver level meetings were arranged that included representatives from services from across the Council.
- The use of the DPLRF's text alert notification mechanism affords a reliable system for convening TCG's and SCG's for all partners and was put to full use throughout the duration of Storm Darragh and during its aftermath.
- The timely use of the National Mobile Text Alert system greatly assisted in focusing the public's attention, ensuring they took the storms risks to life seriously.
- The transition to a red status for Storm Darragh certainly helped to focus the scale of the response and the prior knowledge on the National Mobile Text Alert system was a very useful indicator of the seriousness/severity of what was to be expected. This allowed us to plan on a much wider set of services and allowed us to make early decisions on which services to stand down or close.

Q2. The resilience of infrastructure to storm-related impacts, including water and sewerage systems, electricity distribution infrastructure, and transport networks.

Storm Bert-

The impacts on infrastructure, utilities and transport networks were short lived for Carmarthenshire. Typical problems included incidents of collapses/damage to edges of carriageways that now require highway support works: Drains and culverts were affected and debris build up on some main river bridges caused issues, requiring specialist clearance equipment.

In terms of our assets, our flood monitoring telemetry and other data shows that flood alleviation and conveyance systems were at capacity and any more rain would have tipped us over into having to manage much more serious flooding. On the whole, our main flood mitigation assets escaped serious damage.

Storm Darragh -

- The most impacted infrastructure being the electricity supply system (National Grid), followed by the transport network. However, water and sewage systems were all impacted partly due to the impacts of loss electricity to their operating systems. Carmarthenshire was disproportionately adversely affected by the power outages, with thousands of people particularly in rural areas not having the power restored for in excess of 3 to 4 days, with significant numbers still without power into the 5th day.
- The severity, duration and direction of the wind highlighted the vulnerability of 'overland' power lines to this type of weather event; power lines were impacted as a direct result of the wind exposure or the impact by falling trees. The volume and size of trees falling on

to the carriageway also constituted a particular challenge in returning the road network to normality during and after the storm. The Highways operational teams which contained both council and privately contracted “chainsaw gangs” were constantly deployed, even during the height of the storm, only withdrawing when their dynamic risks assessments exceeded permissible risk levels. This carefully managed dynamic assessment of risks ensured the Highways teams were able to clear the main arterial networks as soon as practicable, enabling emergency and other essential services to utilise the main routes. However, clearing of the non-essential routes took several days and was in part reliant on private landowners who assisted in clearing fallen trees on the lesser used roads.

- The challenge with the scenario of reacting to events within the height of the storm was that some agencies retracted their response services whilst others continued. This is a very tricky balance of keeping our teams safe and working to allow emergency responders and essential service providers to access patients and facilities. Carmarthenshire’s response was continuously utilising dynamic risk assessments.
- Infrastructure issues included collapses/damage to edges of carriageways, consequently, highway support works are required: Debris build up on main river bridges requiring specialist clearance equipment: the volume of trees brought down by the storm had an adverse impact on the highway and transport network.

Q3. The impact on communities, and the response role of community and third sector organisations.

Storm Bert- Low impacts, although early engagement with Red Cross and 4x4 Wales Response ensured assets from these respective voluntary networks could be called upon if required.

Some communities suffered worse than others due to the path of the storm and the geographical nature of the area.

Some communities believe that some of the problems were exacerbated by agricultural practices, where growing of maize crops results in a lot of bare ground which could increase the risk of run-off and soil erosion. There was evidence in some localities that there was significant volumes of suspended soil in the flood water, which in turn was deposited on highways and drainage infrastructure and caused blockages.

Storm Darragh

- There were protracted and disproportionate impacts on communities across Carmarthenshire, largely linked to the loss of power and at times impeded access to the highway network. In communities which remained without power for extended periods, many local community groups were quick to set up community hubs to enable individuals to charge phones, receive hot drinks etc. This was supplemented by the formal ‘drop-in’, centres via Carmarthenshire County Council Leisure Centres and town council halls.

- The British Red Cross and 4x4 Response Wales local representatives were consulted prior to commencement of the storm and their local contact details distributed amongst CCC operational staff. Although this remained primarily a contingency, a single 4x4 Response Wales unit was utilised during the storm to facilitate transportation of a nurse to a rural location.

Q4. The response of public and private authorities

Storm Bert

The response from a local authority perspective was scaled up in accordance with the yellow category weather warning to address highway issues and incidents of flooding. No multi-agency meetings were stood up as the warnings remained in yellow status.

Storm Darragh

- In respect of public authorities, the County Council shouldered a significant share of the burden of responsibility; the demands across the Council services were so great it necessitated the restructuring of Council assets to ensure the most impacted departments were able to function for what became extended periods of time. This was particularly challenging for the Highways, Leisure, Social Care, Property Services, Call Centre and Home Care teams. All these departments were required to work extended hours and adopt additional responsibilities. The Property Service divisions continue to have ongoing challenges and pressures because of the backlog of works.
- Home Care staff adopted alternative working practices and extended hours in order to reach vulnerable / elderly patients. This included covering the additional significant demands generated by the National Grid's, Priority Customer Registration database.
- **Private Business / Utilities Companies'** responses were all adversely impacted either directly or indirectly because of the loss of power. National Grid power outages had the most protracted impact on Carmarthenshire. Power company representatives that attended the TCG's & SCG's appeared to have limited information due to the scale and severity of the damage caused by the storm. Consequently, there was a lack of clarity on their recovery position, repair timelines changed constantly and didn't reflect the information provided to the public. The provision of community welfare hubs by the National Grid was slow to deploy and poorly publicised. However, the worse aspect of the utilities' response related to the Priority Customer data base which detailed the location of vulnerable customers; this aspect was severely flawed. The datasets were inaccurate, out of date, definitions of vulnerability were not compatible with NHS / social care definitions and the sheer volume of data produced thousands of names, resulting in council assets being redeployed to screen the data in order to compare with Council and health board records. This caused unnecessary delays and on several occasions and diverted operational staff away from their responsive work in order to check address which did not either exist or in one case, the customer had passed away years before.

Q5a. Whether relevant organisations have learnt lessons following previous winter storms, particularly Storm Dennis in 2020, and how these lessons inform the current approach.

- CCC internal mechanisms for early warning and informing aligned with extreme weather events has greatly improved and is a direct result of lessons learnt from previous storm events (Callum and Dennis). As a minimum, weekly meetings are held to assess potential emergencies. When appropriate, formal advanced meetings – internal silver preparedness meetings are held with representatives across key departments and divisions within the Council. The same is true for the DPLRF, which convenes a daily emergency planning officer multi agency meeting which enables professional discussions to take place, and facilitates an early escalation as required, resulting in PEAT's or TCG/SCG activations.
- CCC Highways and Flood Defence & Coastal Protection teams have implemented policies, plans and procedures over the long term and include infrastructure improvements, engagement with vulnerable communities that have resulted in the formulation of local flood protection groups in some specific areas. Similarly, social care teams have, when finances have allowed, purchased equipment which is more resilient to the effects of interruptions to power supplies, such as air mattresses which can remain inflated for extended periods. Also, a key learning from previous storms such as Callum and Dennis was the installation of power connection points in Carmarthenshire run care homes that allow mobile temporary generators to be plugged into the building's power network. Further assessment of our sheltered home schemes is being undertaken with a view to installing similar connections as funding allows.

However, lessons remain to be learnt; the communications networks were extremely vulnerable to loss of power supply and this included the Police Airwaves network following the loss of masts in specific areas of the force.

National Grid's priority customer data base was a problem as already set out – such issues were highlighted as a potential problem during the National Power Outage exercise about 2 years ago, but they remain an issue.

Also, we need to ensure consistency of response amongst responder agencies where some agencies continued to work through the storm utilising dynamic risk assessments, whilst others pulled back from responding until the storm conditions had subsided significantly. Clearly this is a difficult position and each agency must decide its position for itself. Nonetheless, this situation has the potential to create tensions amongst other responders, particularly those who rely on highway access to reach vulnerable communities and individuals.

Q5b. Using the case studies of Storms Bert and Daragh to gain an overarching view of the current storm preparation and response framework in Wales and identifying any gaps.

Current gaps and suggestions:

- We need to find a joined-up way of easily and quickly sharing data with respect to vulnerable clients amongst responder agencies that address concerns about data sharing founded on our duties under General Data Protection Regulations (GDPR). We need to clarify our respective agency positions and develop protocols that would allow data sharing to happen quickly. This would avoid protracted discussions during the response phase to a storm and delays whilst clearance to share relevant data is sought.
- Overland power cables are vulnerable to extreme weather events, the loss of power has an immediate and widespread impact on everyone in the community, with the impacts exacerbated the longer it takes to put people back on supply. Most other response related issues were resolved within 24 hrs of the storm Darragh dissipating, with most local authority services back to business as usual by the Tuesday after the storm. The exception to this was the failure of large sections of the power supply network. In addition, the confusion over the list of vulnerable clients held continued to represent a significant risk and therefore constitutes a major gap in our future preparedness.
- The nature of our road networks and associated assets means that structures, highways and drainage systems are often and frequently overwhelmed by the intensity of the storms we face. The public believe this is something we can control, but that is impossible given the intensity of storms that we experience. This needs to be better communicated.
- We need to engage with agricultural unions/representatives to better understand how we can work together to address issues of pluvial run-off from fields, even if they are sometimes perceived issues by communities. Longer term, nature based flood mitigation solutions may be appropriate.
- Carmarthenshire County Council's ability to maintain a resilient highway network able to overcome the challenges faced by what appears to be an increasing number and intensity of extreme weather events is a challenge and made more so by limited funds for repair and maintain our infrastructure.
- Often, more focussed or localised storms cause significant damage to a locality or community, yet government financial help to individual householders is not offered in the same way as when happens in larger events. This can create a feeling of inequality amongst those severely affected by localised storms. Clearly this situation presents a delicate balancing act for Government and a communication challenge for local authorities.

Ainsley Williams

Cyfarwyddwr Lle Seilwaith a Datblygu Economaidd/Director of Place Infrastructure and Economic Development

Climate Change, Environment, and Infrastructure Committee

Inquiry on the impact of Storm Bert & Darragh

Briefing paper

Background

In late November and early December of 2024, Powys and the UK were hit by two severe storms, Storm Bert (21st Nov) and Storm Darragh (7th Dec), with further heavy rain over the New Year period. These storms caused widespread disruption to services due to snow, flooding and tree fall. They also caused significant damage to the county's highway infrastructure, including landslides, structural collapse of retaining walls, culvert blockages, scouring of pavements and other extensive damage. The storms directly and indirectly impacted many of our local communities, impacting residents, businesses and visitors.

Powys is a quarter of the landmass of Wales and the sources of the Severn, Wye and Usk are located within Powys, alongside many other designated main rivers.

Recent severe weather has provided tangible evidence of the fragility of both our communities and our highway network in the wake of such storms. It has raised awareness of the financial challenges involved in maintaining an ageing and continually deteriorating highway asset, alongside the wider impacts on our communities.

Powys also works in partnership with North and Mid Wales Trunk Road Agency supporting them in managing the trunk road network across Powys.

In lead up to the two named storms, we experienced heavy rainfall in mid-October where property in Bronllys and Felinfach suffered internal flooding. To note, the UK has again been hit by yet another storm, Storm Éowyn.

A timeline of events for both Storm Bert and Darragh, provided by the Civil Contingency team, is included in Appendix A.

Forecasting and Alert Systems

Powys County Council (PCC) relies on five main sources of information to drive the Local Authority response to weather events:

- the usual Met Office weather warnings;
- the Natural Hazards Partnership updates via Hazard Manager,
- the Flood Guidance Statements issued by the Flood Forecasting Centre;
- the Met Office Advisor updates supplied for Civil Contingencies in Wales by its duty advisor; and
- The Highways winter weather forecast which is predominantly focussed on snow/ice and gritting actions in upholding our statutory duties in relation to the highways act.

These sources are augmented by the flood alerts and warnings issued by Natural Resources Wales (and Environment Agency in some cases). It is understood NRW have flood alerts on most main rivers. Powys has localised flood alerts on some critical infrastructure, such as trash screens.

Forecasting allows the local authority to prepare and put in place its internal command structures and alerts. The highways service, in a proactive approach, ensures trash screens of critical infrastructure are free of debris, and to have appropriate staff on stand-by.

There are various duty officers across the authority, including Civil Contingency officers, highway duty officers alongside other services such as housing and corporate property. Civil contingency officers are generally the first point of contact with community flood groups and interact with other Category 1 responders through the structures of the Local Resilience Forum in line with agreed processes, trigger levels and plans. The highway service and highway duty officers (out of hours) are generally the first point of contact from the general public via the helpdesk / customer services.

Whilst forecasting has improved significantly and proactive approaches adopted to help manage the impacts of flooding, especially at known points, more proactive work is required. Inevitably there will still be a need for a reactive approach across such a large geographic and varying topographic area like Powys, as many of the impacts on our communities will continue to be very localised, very intensive over short durations with little warning.

- There is an opportunity to enhance funding and invest more heavily in a proactive approach to reduce flooding at source and improve property resilience and protection. Larger scale projects such as natural flood management (NFM) within the uplands of mid-Wales to reduce the impacts of both localised (pluvial & blockage) and fluvial flooding.
- There is an opportunity to enhance funding and invest more heavily in a proactive approach to maintaining highway assets, from capacity and more regular cyclic maintenance of drainage systems.

Resilience of Infrastructure

The highway network in Powys is fragile, with most of it not constructed or designed to modern-day standards, and it is therefore susceptible to damage from exceptional weather events. It is clear that the network will face further significant risk as climate change occurs. Funding for the highway's asset is under significant pressure both in terms of revenue and capital, with a substantial backlog of works.

The highway network can be impacted in several ways by storms:

- a) Fluvial flooding can impact the highway network through flooding causing significant disruption and requiring road closures of both the strategic and local road networks.
- b) Overland flow and blockages can cause water to divert along the highway causing severe damage surfacing resulting in potholes.
- c) Landslides occur both above and below the road network, either from saturation or erosion.
- d) Structural damage, including scour to bridges and retaining walls, impact damage of debris to bridges such as cut-waters, and in worst case scenarios collapse
- e) Blockages to trash screens and culverts, both in public and private ownership can cause a surcharge of the system.
- f) Tree fall, either branches or whole trees, fall onto the highway causing disruption, but they can also fall adjacent to the highway where roots uplift and cause damage to the road.
- g) Under-capacity, many structures (bridges and culverts) and drainage systems are historic and do not meet modern-day requirements taking into account climate change, historic development or agricultural drainage of land.

Between 2020/21 and 2023/24, Welsh Government has supported Powys financially with £3.99M in its recovery from Storm Dennis and other storms. Reactive and emergency response for these two storms has cost the local authority an estimated £320,000 and it is also estimated that there is at least circa £1.1m of additional recovery works needed to repair the damage sustained to the highway network.

It should be noted that while many parts of Powys saw extreme flooding during Storm Dennis, Storm Bert and Darragh affected several other communities that have not experienced flooding previously.

There are many culvert systems that are privately owned and are not the responsibility of the local authority but the riparian owner. Many storms since Storm Dennis have suggested there is a significant gap in managing this, often historic, infrastructure, with much of it hidden and often not known about by land or property owners.

As part of PCC's response to flooding, we identify and visit all properties reporting internal flooding. Wherever possible, residents are encouraged to form community flood groups.

Both the highways and privately owned infrastructure are fragile and susceptible to the effects of climate change and exceptional weather events.

- There is an immediate need for £1.1m of funding to undertake the recovery works needed to the highway infrastructure.
- There is an opportunity for enhanced funding for highways capital to increase the resilience of the network through raising roads and improving infrastructure.

- There is an opportunity for WG to take more of a strategic lead in privately owned drainage systems and culverts; and the general responsibilities of riparian owners.

Impacts on Communities

Powys is a vast rural county supported by a network of small market towns and rural settlements dispersed across the area. Most issues that are encountered are localised, either through cloud bursts, blockages of drainage systems, fluvial flooding or tree fall. Given the uplands of Powys and its topography, flooding tends to be short lived, lasting only a couple of days.

Many properties were inundated by flooding during storm Bert and Darragh. Road diversions and temporary traffic management are still in operation at several locations on the highway network, causing disruption to local communities.

Below are case studies where proactive action has demonstrated a higher level of resilience to the impacts of exceptional weather.

Case Study – Crickhowell and Knighton

The community of Crickhowell was devastated by the flooding during Storm Dennis in 2020, with significant flooding to properties in the lower part of the town. This prompted the establishment of a local flood group and the development of a mobile pumping plan to protect the town. Pumps have been deployed on approximately three or four times each winter, generally during named storms.

The town of Knighton has been blighted by flooding from both the River Teme and the Wylcwm brook on several occasions since Storm Dennis. An active community flood group has been created, well supported by NRW and the Local Authority. The group has facilitated the installation of property-level protection in many properties, a full survey of the river by NRW that may lead to the introduction of flood defences by NRW, and a mobile pumping scheme supported by sensor gauges on the Wylcwm Brook. Despite some subsequent weather events reaching similar levels to Storm Dennis, the number of properties flooded has declined.

Dedicated mobile pumps at Crickhowell and Knighton have significantly reduced the number of properties experiencing repeat flooding, even during weather events of similar magnitude and river levels. Storm Bert providing the greatest test since Storm Dennis. This is an interim position whilst we work with Welsh Government for funding a permanent scheme. It is noted that pumps (temporary or permanent) will only provide protection for trapped accumulating floodwater and does not remove the risk of flooding from overtopping of the river itself.

During Storm Darragh, the deployment of pumps and requisite crews to Crickhowell was seriously delayed by several fallen trees on the A40. Whilst the pumps coped with the

threat of flooding during Storm Darragh, the plan could easily have been thwarted by lack of access to the town. To further complicate the situation, a loss of power to the area took the river gauges at Crickhowell offline, meaning that responders were effectively blind to the local picture.

Case Study – Ystradgynlais

The six permanent floodgates along the River Tawe around Ystradgynlais are regularly closed as a precautionary measure ahead of severe weather. This is very much welcomed by local communities. The joint activation plan between Natural Resources Wales and Powys County Council covers unexpected weather events in what is a very rapid reacting catchment.

Since the installation of the Ystradgynlais floodgates by Natural Resources Wales, residents who previously lived with the risk of fluvial flooding are now more confident that their properties are protected. Residents largely welcome the precautionary closure of the gates, and there have been no complaints of lack of access to footpaths or bridges.

Case Study - Llanelwedd

At Llanelwedd the residents' flood group were successful in securing property level protection from NRW. The recent storm has revealed issues with that protection and NRW are re-investigating.

Case study – PCC Property Flood Protection

PCC, through the Shared Prosperity Fund secured funding for bespoke property resilience and has implemented measures to 114 properties across the county.

Property Flood Resilience (PFR) encompasses a range of behaviours, actions and measures designed to help people become more resilient to flooding impacts and reduce recovery time if flooding reoccurs. PFR Resistance involves using materials and approaches to keep water out of the property.

Resistance measures include:

- Full flood doors
- Airbrick cover
- Anti-back flow valves for drains, sinks, showers
- Flood walls and barriers
- Exterior waterproof coating to bricks
- Household flood alarms

It is important to note that this has allowed PCC to help/assist communities affected by 'designated' main river source of flooding. This would not be possible under conventional grant aid programmes due to the source of floodwater. PCC can only secure grant for ordinary watercourse, surface water and groundwater sources of flooding. NRW are lead authority for 'designated' main river flooding.

There is an opportunity to expand and develop the flood group approach supported by the Flood Forum and improve self-help. Consideration should be given to how best to help and support properties at risk of flooding?

Temporary mobile pumping solutions have points of potential failure and require high labour input. It is important that permanent solutions are progressed at pace for the communities of Crickhowell and Knighton.

It is recognised that there is a funding gap, and consideration is needed to look at schemes such as Property Flood Resilience, to help support residents and businesses who have been flooded, increase their resilience.

Appendix A

Looking at the timeline for **Storm Bert**, the first indication of heavy rain and strong winds was given by the Met Office advisor on Monday 18th November. The Flood Guidance statement indicated an increased risk of flooding for both Saturday 23rd and Sunday 24th November. The first yellow warning for Storm Bert was issued at 11:04 on Wednesday 20th November and was accompanied by an update from the Met Office advisor.

This triggered the regular response from the Civil Contingencies office, ensuring that the requisite officers were aware and any relevant preparatory work was scheduled, such as the precautionary closure of floodgates in Ystradgynlais.

Further updates followed with the Flood Guidance statement being regularly updated, and communications from the Met Office being issued, including the naming of the Storm. As these later messages confirmed the anticipated impact of Storm Bert, so the preparatory work within the Authority intensified, with additional resources being identified, senior managers being notified and local flood groups being contacted. Contact with the Met Office continued into the weekend.

At 10:05 on Saturday 23rd November, NRW issued the flood alert for the River Usk in Powys. This was followed throughout the day with a number of other flood alerts for all of the major river catchments in the County, and a number of flood warnings along the Severn, the Vyrnwy and the Tawe.

There were no flood warnings issued for the Usk until the following morning, however at 14:16 on Saturday 23rd November, the Flood Incident Duty Officer for Natural Resources Wales (Usk catchment) contacted the duty Civil Contingencies Officer with a view to activating the current plan to deploy mobile pumps to Crickhowell to prevent localised flooding in the town. This plan is normally triggered following the issuance of flood warnings on the Usk. During this contact, NRW stated that they anticipated two peaks for the Usk at Crickhowell, the first being at approximately 20:00 hrs that evening, the second at approximately midday the following day.

Pumps were deployed by Powys County Council Highways and were then operated continuously until river levels fell late on the evening of Sunday 24th. The information in respect of the second peak was shared with all interested parties, including the flood groups for Crickhowell and Llangattock.

At 03:34 on Sunday 24th November, flood warnings were issued the River Usk from Brecon to Glangwrynnne and the River Usk at Brecon. Given that the pumping plan had already been activated this did not prompt further action from Powys County Council.

At 04:37 on Sunday 24th November, a new yellow warning for rain was issued for Powys and South Wales, coming into effect from 06:00 to 13:00 that same day. This is a slightly unusual time for such a warning to be issued and was not immediately picked up by the duty Civil Contingencies Officer. Had it been picked up however there would have been

no additional response provided as all flooding counter measures for the catchments had already been activated (i.e. pumps, gates and flood groups).

On the morning of Sunday 24th November, the level of the River Usk continued to rise and it was feared would at some point likely overtop the river defences. Whilst the pumping operation instigated in Crickhowell post Storm Dennis had successfully dealt with all weather events since it was introduced, it is recognised that it cannot deal with overtopping of the defences as occurred in Storm Dennis. A decision was made to request further pump capacity from Mid & West Wales Fire & Rescue to supplement the pumping operation and to prepare the area for evacuation if necessary. Flooding in Crickhowell was averted, but unfortunately several properties south of the river in Llangattock experienced serious flooding when the Onneu and Onneu Fach watercourses breached their banks, rather than by flooding from the Usk.

The timeline for **Storm Darragh** followed a similar pattern of notifications from the various agencies. The weather system seemed to come in two parts. On Wednesday 4th December, a Yellow warning was issued for wind and rain for the weekend ahead. This was accompanied by advice from the Met Office advisor. Again, this prompted the scheduling of the precautionary closure of the floodgates at Ystradgynlais.

At 02:37 on Thursday 5th December, the yellow warning was updated with a separate yellow warning issued for wind for later that afternoon. At 04:22 this was followed by a yellow warning for rain again for later that afternoon. Due to the timing of the warnings, neither was picked up until later that morning.

At 09:41 on Thursday 5th December, the yellow warning for wind was updated and an amber warning for wind issued covering coastal areas and part of Powys for Saturday 7th December.

At 10:09, the Met Office advisor issued an updated advice, which was followed by a further yellow warning for rain and notice of an increased risk of flooding was issued in the Flood Guidance statement. At 15:45, Natural Resources Wales issued a collated synopsis of anticipated flooding forecasts to partners.

From 15:53 onwards on the afternoon/evening of Thursday 5th December, a series of flood alerts for the rivers Severn, Tawe, Wye and Usk were issued with these turning to Flood Warnings for the Vyrnwy.

On the morning of Friday 6th December, the Met Office advisor joined a regular scheduled teleconference of Civil Contingencies and other Local Resilience Forum partners. The advisor warned of the imminent issue of a red warning for wind which would come into effect from 03:00 on Saturday 7th. The red warning and an updated amber warning were both issued at 09:41. At 10:50 a further amber warning for rain was issued. These increased warnings triggered multi-agency pre-emergency assessment teleconferences (PEAT) which, during the course of the response, became both Tactical and Strategic Coordinating Groups. Alongside those multi-agency meetings, a separate internal series

of Team meetings and communications ensured that the Local Authority response was appropriate managed and communicated.

On the evening of Friday 6th, flood alerts were again issued for the Tawe, the Usk, the Upper Severn and Dyfi catchments. These were followed the following morning from 05:41 onwards with a string of Flood warnings along the Severn, the Vyrnwy, Wye, and Usk. Powys sat outside of the red warning area but was nevertheless impacted severely. The impact of the wind brought down trees across the County, cutting off communities, blocking roads, damaging infrastructure and power lines. In turn the loss of power impacted communication systems including mobile telephony and police communications. Power cuts left many homes and businesses without power.

At 08:48 on Saturday 7th, the Flood warning was issued for the Usk from Brecon to Glangwynne which initiated the activation of the Crickhowell pumps. However subsequent to that, the gauges on the River Usk at Crickhowell went offline meaning that river levels had to be observed in person. This fell to the Community Flood Group in Crickhowell. Unfortunately, access to the town was impossible due to fallen trees and it took several hours for those to be cleared sufficiently to get the pumps into place. Parts of the town were once again prepared for evacuation.

In the north of the County the River Severn overtopped its banks at Llandrinio, but this did not result in any flooding to properties. In the centre of the County the River Wye burst its banks at Builth Wells causing extensive flooding in residential properties and businesses at Llanelwedd. Flooding was again averted in Crickhowell.

Attention then turned to the issue of those affected by power cuts. Working through the Local Resilience forum the power companies were asked to share their Priority Service Registers with local authorities, as there were potentially thousands of vulnerable customers who could not be contacted. There were some difficulties with this, and reasons put forward why it could not happen including GDPR. Eventually some details were shared allowing colleagues from Powys Teaching Health Board, via their District Nurses, and Social Care, via their social workers and commissioned services, to carry out welfare checks, either in person, by phone or via authorised named carers.

On the evening of Sunday 8th December, Powys County Council established two warm spaces at its leisure centres in Welshpool and Brecon in order to provide support to those who may need it. Three persons attended the Brecon centre, none of whom were identified as needing further support. The scheme was extended to all leisure centres on Monday 9th during normal opening hours. Again, take up was very low.

Heledd Fychan

Aelod o'r Senedd dros
Ganol De Cymru

—
Member of the Senedd for
South Wales Central

Senedd Cymru /Welsh Parliament

Swyddfa Ranbarthol / Regional Office
2 High Street Pontypridd, CF37 1QJ
Heledd.Fychan@senedd.cymru
senedd.cymru/Heledd Fychan

01443 853214

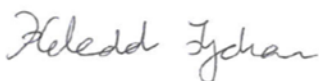
Dyddiad: 16.2.2025

Annwyl Gadeirydd,

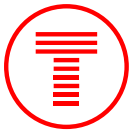
Diolch yn fawr am eich llythyr yn cadarnhau y byddwch yn cynnal ymchwiliad i lifgoydd. Rwyf yn falch iawn o glywed y bydd y gwaith hwn yn mynd rhagddo, a byddwn yn falch iawn o gyflwyno tystiolaeth ysgrifenedig pe bydda'i hynny yn bosibl neu'n briodol.

Gwn hefyd bod trigolion lleol, effeithwyd gan Storm Dennis a Storm Bert, yn awyddus iawn i gyfrannau a rhannu eu profiadau gyda Aelodau o'r Senedd. Os bydd yn fwriad gennych gynnal grwp ffocus neu sesiwn gyda y rhai effeithwyd gan lifogydd, byddwn yn hapus iawn i'ch rhoi mewn cysylltiad gyda nhw.

Yn gywir,

Heledd Fychan AS

Llyr Gruffydd AS
Cadeirydd y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith

4 Mawrth 2025

Annwyl Llyr Gruffydd AS

Ysgrifennaf atoch mewn ymateb i gais y Pwyllgor Newid Hinsawdd, Amgylchedd a Seilwaith i Trafnidiaeth Cymru (TrC) am dystiolaeth ysgrifenedig fel rhan o'ch ymchwiliad i Storm Bert a Storm Darragh a'r effaith a gawsant.

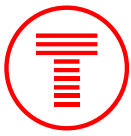
Mae ein rheilffordd yng Nghymru yn wynebu heriau unigryw o effeithiau newid yn yr hinsawdd, a stormydd Bert a Darragh ar ddiwedd 2024 oedd y rhai mwyaf diweddar i achosi tarfu mawr ar y rhwydwaith. Yn hanesyddol, adeiladwyd rhannau o'r rhwydwaith er mwyn cysylltu cymunedau sydd ger afonydd er mwyn gallu caniatáu i symud pobl a nwyddau o'r afon i'r tir. Yn hyn o beth, gall y rhwydwaith fod yn agored iawn i lifogydd a symudiadau daear yn sgil tywydd eithafol.

Yn TrC mae gennym gyfrifoldeb i sicrhau bod ein rhwydwaith trafniadaeth yn ddiogel i'n cydweithwyr a'n cwsmeriaid, a'i fod yn addas i addasu i'r peryglon yn y dyfodol y gall ein hinsawdd newidiol ei achosi. Mae'r gwaith rydym yn ei wneud i drawsnewid ein rhwydweithiau trafniadaeth yng Nghymru yn mynd y tu hwnt i fanteision cerbydau, gorsafoedd ac amserlenni newydd. Rydym yn trawsnewid y rhwydwaith i sicrhau cydnherthedd, lleihau tarfu a chadw pobl i symud.

Er bod digwyddiadau tywydd eithafol blaenorol yng Nghymru, fel Storm Dennis yn 2020, wedi llywio ein cynllunio a'n hymateb yn fawr, rydym yn gwella ein gwybodaeth a'n gallu yn barhaus ar gyfer ymgorffori cydnherthedd ac addasu i'r hinsawdd ar draws Rhwydwaith TrC. Mae hyn yn ein galluogi i amddiffyn ein hasedau yn well rhag difrod a lleihau ein gwasanaethau yn wynebu tarfu difrifol. Felly, yn y llythyr hwn, byddaf yn dangos tystiolaeth o'r ymdrechion a wnaeth ein timau i baratoi ar gyfer stormydd Bert a Darragh, i leihau eu heffaith ar ein seilwaith a'r tarfu a achoswyd i'n cwsmeriaid.

Paratoi ar gyfer Storm a'i Effaith

Digwyddodd Storm Bert a Storm Darragh, yn y drefn honno, o Ddydd Gwener 22 Tachwedd – Dydd Llun 25 Tachwedd 2024 a Dydd Gwener 6 Rhagfyr – Dydd Sadwrn 7 Rhagfyr 2024. Er bod effaith y stormydd a'r camau y gwnaethom eu cymryd i darfu cyn lleied â phosibl ar ein rhwydwaith trafniadaeth yn wahanol ar gyfer y ddau ddigwyddiad, roedd y ffordd yr aethom ati i baratoi ac i ymateb i rybuddion gan y Ddesg Dywydd yn unol â'n protocolau safonol pan ragwelir tywydd eithafol yr un peth.

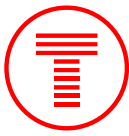
Mewn achosion lle rhagwelir stormydd a enwir, sydd â'r potensial i achosi effaith sylweddol, y weithdrefn arferol yw i gynrychiolwyr TrC fynychu Tele-gynadleddau Gweithredu Tywydd Eithafol rheolaidd (EWAT). Cynhelir EWAT gan y rheolwr seilwaith, naill ai Amey Infrastructure Wales (AIW) ar gyfer y rhwydwaith CVL neu Network Rail ar gyfer rhwydwaith ehangach Cymru a'r Gororau. Maent yn rhoi cyfle i reoli paratoadau a chydnerthedd cyn digwyddiadau tywydd garw. Rhennir gwybodaeth o'r Ddesg Dywydd a rhagolygon cyffredinol y Swyddfa Dywydd i lywio'r broses o wneud penderfyniadau ynghylch mesurau rhagofal.

Yn y ddau achos, dechreuodd ein cydweithwyr fynychu EWAT pwrpasol tua 72 awr cyn i'r stormydd daro'r rhwydwaith. O'r EWAT, nodwyd bod Storm Bert wedi'i chategoreiddio fel storm eithafol, gyda hyd at 70mm o law yn cael ei ragweld yn disgyn ar draws y Rhwydwaith CVL, a bod rhybudd tywydd coch wedi'i gyhoeddi ar gyfer Storm Darragh gyda gwyntoedd mor gyflym ag 80mya yn cael eu rhagweld mewn ardaloedd lle'r oedd ein llinellau uchaf a mwyaf agored, fel arfordir y Gogledd-orllewin. Yn ogystal â'r EWAT, gwnaethom hefyd fynychu galwadau wrth gefn sifil ehangach, lle dechreuwyd fforymau cydnerthedd lleol, er mwyn ategu gwybodaeth leol a rhannu ein cynlluniau gweithredol gyda rhanddeiliaid. Roedd yr wybodaeth a gasglwyd yn y cyfarfodydd hyn a'r EWAT yn ein galluogi i ddechrau cynllunio ein hymateb mewn cydweithrediad â phartneriaid yn y diwydiant, gan gynnwys Network Rail, i sicrhau bod ein cydweithwyr a'n cwsmeriaid yn cael yr wybodaeth ddiweddaraf ac, yn bwysicaf oll, eu bod yn ddiogel wrth deithio ar ein rhwydwaith yn ystod y cyfnodau hyn.

Storm Bert

Yn achos Storm Bert, gwnaeth TrC y penderfyniad i atal gwasanaethau ar reilffyrdd Dyffryn Conwy a Chalon Cymru ddydd Sadwrn 23 Tachwedd a dydd Sul 24 Tachwedd, cyn i'r storm daro'r rhwydwaith. Er ein bod yn cydnabod y tarfu y gall cau'r llinellau hyn ei achosi i deithwyr, mewn achosion fel hyn, ein nod yw cydbwysu rhedeg gwasanaethau â'n blaenoriaeth allweddol sef sicrhau diogelwch ein cydweithwyr, ein cwsmeriaid a'r rhwydwaith trafniadaeth. Rhagwelwyd y byddai, mewn rhai rhannau o Gymru, gan gynnwys Gogledd Cymru, hyd at 80mm o law yn disgyn a gwyntoedd cryfion o 60mya neu fwy, a gweithredwyd ar yr wybodaeth hon yn unol â hynny.

Yn anffodus, profodd y rhwydwaith rheilffyrdd ledled y DU effeithiau difrifol oherwydd Storm Bert, gyda chyflyrau cenllifol yn effeithio ar linellau ledled Cymru. Er gwaethaf ein mesurau rhagofalus, achosodd glawiad eang darfu ar nifer o'r llinellau gan gynnwys lein y Gororau, lein Glynebwy (rhwng Llanhilleth a Glynebwy) a rhannau o'r rhwydwaith CVL i'r gogledd o Radur. Cafodd llawer o ardaloedd ar hyd y llwybrau hyn eu boddi o dan ddŵr a olygai nad oeddem yn gallu rhedeg gwasanaethau nes bod y dŵr wedi cilio a bod y gwiriadau diogelwch angenrheidiol ar waith i ailagor y llinellau (gan gynnwys profi llwybrau, gosod cyfyngiad cyflymder dros dro a chynnal archwiliadau asedau). Gweithiodd cydweithwyr TrC a Network Rail yn eithriadol o galed i gael y rhwydwaith rheilffyrdd yng Nghymru a'r Gororau yn ôl ar waith, fodd bynnag, roedd effaith Storm Bert ar ein seilwaith yn golygu bod gwasanaethau ar y llinellau hyn yn destun canslo ac oedi yn ystod yr wythnos ganlynol tra cynhaliwyd yr ymdrech fawr hon.

Er bod gwasanaethau a seilwaith rheilffyrdd wedi cael eu heffeithio ledled Cymru a'r Gororau, effeithiwyd yn arbennig ar ein hasedau oedd yn eiddo i ni ar y rhwydwaith CVL gan y storm. Er enghraifft, roedd llifogydd mewn ardaloedd fel Aberdâr ac Aberpennar, yn Rhondda Cynon Taf, yn golygu bod llawer iawn o falurion wedi aros ar y cledrau wedi i'r dŵr gilio a oedd yn gohirio ailagor y llinellau CVL i'r gogledd o Radur tra bo gwaith glanhau ar y gweill. Achosodd dyfroedd uchel a chyflym Afon Taf i falurion gael eu gwrthio yn erbyn ac o dan ddec Traphont Pentyrch, i'r de o Ffynnon Taf, a achosodd ddifrod i reilen law'r strwythur. Oherwydd hyn, gwnaethom weithredu cyfyngiad cyflymder rhagofalus 5mya dros y bont nes i'r coed mawr gael eu symud ac ni wnaeth archwiliad manwl o'r strwythur a gadarnhawyd a gafodd ei ddifrodi effeithio ar gapasiti strwythurol cyffredinol y bont.

Er na ragwelwyd i ba raddau y byddai Storm Bert yn effeithio ar seilwaith y CVL, bydd gwersi a ddysgwyd o'r digwyddiad hwn a'r data yr oeddem yn gallu eu casglu yn cyfrannu at wella ein gwybodaeth a'n gallu i ymgorffori cydnerthedd ac addasu i'r hinsawdd ar draws ein hasedau. Er enghraifft, er mwyn ategu ein proses o ragweld, rhagolygu a rhybuddio mewn achosion o ddigwyddiadau tywydd eithafol, mae TrC wedi sefydlu sawl gorsaf dywydd i ddeall patrymau tywydd yn well ar draws y rhwydwaith CVL. Mae daearyddiaeth unigryw Cymoedd De Cymru yn cyfrannu at fodolaeth microhinsawdd, ac felly mae gwahanol leoliadau'r gorsafoedd hyn yn caniatáu ymateb mwy effeithiol yn ystod tywydd eithafol.

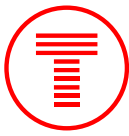
Mae ein gorsafoedd tywydd yn monitro patrymau tywydd lleol gan gynnwys glaw, gwyntoedd cryf, lleithder a gwres. Mae'r data a gesglir o'n gorsafoedd monitro tywydd yn ein helpu i ddatblygu ein dealltwriaeth o sut a ble y gallai digwyddiadau tywydd eithafol amlygu ar draws ein rhwydwaith yn y dyfodol. O ganlyniad, byddwn yn datblygu mesurau cydnerthedd ac addasu priodol i leihau'r effeithiau ar ddiogelwch a pherfformiad gweithredol ein hasedau a'n gwasanaethau. Felly, defnyddir y data a gesglir gan y gorsafoedd tywydd hyn yn ystod stormydd, fel storm Bert, i bennu'r patrymau tywydd sy'n debygol o achosi'r tarfu mwyaf ar wasanaethau ar y CVL fel y gellir rhoi mesurau rhagofalus priodol ar waith.

Wrth i ni wella ein dealltwriaeth, gallwn amddiffyn ein hasedau yn well rhag difrod a lleihau difrifoldeb, amllder a hyd y tarfu ar y gwasanaeth y gall tywydd eithafol ei achosi. Er bod ein timau wedi gweithio'n eithriadol o galed yn dilyn Storm Bert, bydd y sylfaen dystiolaeth hon yn galluogi ein tîm Rheoli Asedau i wneud penderfyniadau yn gyflymach a phenderfyniadau mwy gwybodus o ran diogelu a chynnal ein hasedau hanfodol.

Storm Darragh

Yn achos Storm Darragh, gwnaethom y penderfyniad ymlaen llaw i atal yr holl wasanaethau trenau i'r gorllewin o Gaerfyrddin o 9.00pm ddydd Gwener 6 Rhagfyr yn dilyn rhagolygon o wyntoedd cryf hyd at 90mya a glaw trwm iawn. Fe wnaethom hefyd newid llwybrau a chanslo gwasanaethau penodol lle bo hynny'n briodol. Rhoddwyd mesurau rhagofalus pellach ar waith ar gyfer dydd Sadwrn 7 Rhagfyr, yn sgil gwybodaeth gan Met Desk ac yn unol â'r rhybudd 'perygl i fywyd' a gyhoeddodd Llywodraeth y DU, yn cynnwys:

- Cyfyngu cyflymder i 50mya ar bob llinell
- Atal gwasanaethau TrC rhag teithio trwy'r dydd ar linell Dyffryn Conwy, Caer - Lerpwl Lime Street a lein Calon Cymru

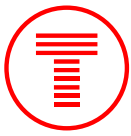
- Atal gwasanaethau rhwng Cyffordd Llandudno - Caergybi, Machynlleth - Aberystwyth/Pwllheli a Chaerfyrddin – Doc Penfro/Aberdaugleddau/Abergwaun tan 11.30 am
- Lleihau gwasanaethau ar hyd Lein y Gororau.

Fodd bynnag, er gwaethaf ein paratoadau ar gyfer effeithiau Storm Darragh a chydweithio'n agos â Network Rail, esblygodd y sefyllfa a gweithredwyd mesurau adweithiol ychwanegol gennym er mwyn sicrhau diogelwch ein cydweithwyr, ein cwsmeriaid a'r rhwydwaith ymhellach. Felly, dros nos ddydd Gwener 6 Rhagfyr, penderfynwyd atal gwasanaethau TrC ar draws De Cymru gyfan nes y gellid cynnal prawf ar y llwybrau a bod y llwybrau hyn yn cael eu hystyried yn glir i wasanaethau redeg arnynt y bore canlynol.

Yn ystod y ddau ddiwrnod, achosodd y gwyntoedd a'r glaw uchel iawn ar draws y rhwydwaith ddiffyg cyflenwad pŵer, coed yn cwmpo ar y llinell a llifogydd. Arweiniodd hyn at darfu eang ar y rhwydwaith a theimlwyd yr effeithiau unwaith eto'r wythnos ganlynol wrth i ddifrod gael ei asesu a gwaith atgyweirio angenrheidiol gael ei wneud. Wrth i'r amodau lacio, y flaenoriaeth i TrC a Network Rail ddydd Sul 8 a dydd Llun 9 Rhagfyr oedd rhoi prawf ar y llwybrau ac agor pob llwybr mor gyflym ac mor ddiogel â phosibl. Erbyn bore Llun, roeddem wedi adfer y rhan fwyaf o'n gwasanaethau ar Brif Linell De Cymru, i'r dwyrain o Abertawe, ar lwybrau Bro Morgannwg a'r CVL.

Roedd sawl gwasanaeth yn effeithio ar ddigwyddiadau ar y seilwaith rydyn ni'n berchen arni ar y CVL gan gynnwys coed wedi cwmpo ar y Cyfarpar Llinellau Uwchben (OLE) a malurion ar y trac. Roedd yr un yn wir yn ystod Storm Bert. Roedd ein tîm Rheoli Asedau yn cadw llygad barcud ar ein hasedau seilwaith, dros neu gerllaw cyrsiau dŵr mawr (gan gynnwys pontydd, cwlfertau, gwrthgloddiau, traciau ac ati). Roedd hyn er mwyn sicrhau bod effaith lefelau dŵr a'r malurion oedd wedi casglu yn cael ei leihau cymaint â phosibl. Yn ystod y ddwy storm, gwnaethom ddefnyddio gwylwyr ar y safle a dyfeisiau monitro cyflwr o bell i asesu effeithiau llifogydd ar ein seilwaith yn barhaus. Bydd y data hwn a'r gwersi a ddysgwyd yn cael eu defnyddio ochr yn ochr â data a gasglwyd gan ein gorsafoedd tywydd i lywio ein cynlluniau cadernid seilwaith a buddsoddiad yn y dyfodol ar gyfer y CVL.

Achoswyd her ychwanegol a wynebwyd gan gydweithwyr TrC yn ystod Storm Darragh gan y rhybudd brys a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y DU a gyhoeddodd rybudd coch gan gynghori pobl Cymru a'r Gororau i 'beidio â theithio os yn bosibl' a 'pheidio â gyrru' oherwydd y sefyllfa. Fel y gallwch ddeall, cafodd hyn effaith ar ein lefelau staffio ddydd Sadwrn 7 Rhagfyr gan gynyddu'r pwysau ar weithrediadau. Fodd bynnag, llwyddodd y rhan fwyaf o gydweithwyr i deithio i'r gwaith yn ddiogel a dim ond ychydig o orsafoedd oedd gyda llai o staff na'r arfer. Er y cynhaliwyd cyfarfodydd mewnol gyda chydweithwyr i roi sicrwydd a diweddariadau ar wasanaethau wrth baratoi ar gyfer Storm Darragh, rydym wedi adolygu ein Gweithdrefn Tywydd Niweidiol ers hynny gan roi ffocws penodol ar rannu negeseuon mewnol i gydweithwyr ynghylch teithio i'r gwaith yn ddiogel ond hefyd ar bwysigrwydd darparu gwasanaeth hanfodol yn y digwyddiadau hyn.

Effaith ar Gwsmeriaid a Chymunedau

Cyfathrebu â Chwsmeriaid

Un o'n blaenoriaethau allweddol yn ystod tywydd eithafol fel stormydd Bert a Darragh yw ein bod yn cyfleu'n glir y tarfu ar wasanaethau a chyingor teithio i'n cwsmeriaid. O ran y ddwy storm, buom yn gweithio'n agos gyda chydweithwyr yn Network Rail gan gyhoeddi datganiadau ar y cyd i sicrhau bod ein negeseuon yn gyson ac yn gytbwys ar draws ein platfformau. Gwnaethom hefyd ymgysylltu â Chwmnïau Gweithredu Trên eraill (TOC), gan gynnwys Great Western Railway (GWR) a'r rhai dros y ffin, fel bod yr holl weithredwyr yn cael gwybod ynghylch defnyddio tocynnau, derbyn tocynnau a Gwasanaethau Bws yn Lle Trên (RRS).

Yn ogystal â rhannu diweddariadau rheolaidd gyda chyfryngau lleol a rhanbarthol, fe wnaethom hysbysu cwsmeriaid am newidiadau i wasanaethau trwy ein sianeli sefydledig y gwyddom eu bod yn cael eu defnyddio'n gyson gan gwsmeriaid i ddod o hyd i wybodaeth. Roedd hyn yn cynnwys:

- Arddangos baner tarfu melyn ar wefan TrC ac eicon ar ap TrC.
- Rhannu diweddariadau amser real ar ein gwefan Gwirio Taith.
- Rhannu diweddariadau amser real yn yr adran 'Gwybodaeth Fyw' ar ap TrC.
- Felly, dros nos ddydd Gwener 6 Rhagfyr, penderfynwyd atal gwasanaethau TrC ar draws De Cymru gyfan nes y gellid cynnal prawf ar y llwybrau a'u bod yn cael eu hystyried yn glir i wasanaethau redeg y bore canlynol.
- Cyflwyno cyhoeddiadau mewn gorsafoedd, yn awtomatig mewn gorsafoedd heb staff a chyhoeddiadau awtomatig a rhai byw mewn gorsafoedd sydd â staff.
- Lanlwytho graffeg a datganiadau sy'n symleiddio'r newidiadau i'r gwasanaeth ar ein tudalennau cyfryngau cymdeithasol, yn ogystal â rhannu manylion â chwsmeriaid a chysylltu swyddi â chynllunwyr teithiau.
- Cyhoeddi diweddariadau i randdeiliaid allweddol a grwpiau cymunedol i'w hysbysu cyn gynted ag y cadarnheir yn weithredol fel y gallant hysbysu eu cymunedau.
- Cydweithwyr rheng flaen yn ein gorsafoedd i ddarparu cyfathrebiadau a chyhoeddiadau gan reolwyr trenau ynghylch unrhyw newidiadau i deithiau.

Adlewyrchwyd ein negeseuon ar wefan ac ap National Rail Enquiries gyda Baner tarfu coch a diweddariadau amser real ar eu Cynlluniwr Taith ar-lein.

Yn ystod y ddau ddigwyddiad, y prif nod ar gyfer ein cyfathrebiadau i gwsmeriaid oedd cyhoeddi cyngor teithio amgen cyn gynted ag y cadarnhawyd newidiadau i wasanaethau. Er enghraifft, yn ystod Storm Bert cyhoeddwyd neges 'cofiwch wirio cyn teithio' fel bod cwsmeriaid yn ymwybodol o newidiadau posibl i'w teithiau ac i ganiatáu amser ychwanegol i deithio oherwydd difrod i lwybrau allweddol. Wrth i'r sefyllfa newid, gallai ein tîm rheoli ddiweddarau ein negeseuon digidol ar ein sianeli allweddol mewn amser real. Yn ystod Storm Darragh gwnaethom gyhoeddi hysbysiad yn hysbysu cwsmeriaid na allant deithio gyda ni ar bob llinell heblaw am linellau Treherbert, Merthyr ac Aberdâr cyn gynted ag yr oeddem o'r farn bod angen, ac roedd amodau'r rheilffyrdd/ffyrdd yn golygu nad oedd hi'n bosibl i redeg gwasanaethau ar ddydd Sul 7 Rhagfyr. Mewn achosion fel hyn, rydym yn gwneud ein gorau i helpu cwsmeriaid i gwblhau eu taith cyn belled ag y bo modd a'u cynghori ymlaen llaw os rhagwelir storm ac i ddisgwyl tarfu. Os yw cwsmeriaid yn dal i

ddewis teithio, rydym yn ymateb i'r sefyllfa wrth iddi ddatblygu a phan nad yw hi' ddiogel i redeg gwasanaeth, rydym yn cynghori'r cwsmeriaid hyn na allant barhau i deithio gyda ni.

Gwnaethom gyhoeddi 49 o negeseuon i gyd ar y cyfryngau cymdeithasol ar ein cyfrif @tfwrail ar X (Twitter gynt) ynghylch rhybuddion o gau a tharfu ar linellau oherwydd Storm Bert, a 31 o negeseuon ar ein sianeli cyfryngau cymdeithasol ar X yn ystod Storm Darragh. Yn ystod y ddwy storm, gwelsom gynnydd cyflym yn nifer o gwsmeriaid oedd yn cysylltu â ni a'r mwyafrif o ymholiadau cyfryngau cymdeithasol yn deillio o WhatsApp ac X, gan dderbyn 294 o negeseuon yn ystod Storm Bert a 617 o negeseuon yn ystod Storm Darragh. Yn ogystal, mae ein tîm Cysylltiadau Cwsmeriaid yn amcangyfrif ein bod wedi derbyn tua 700 o ymholiadau gan gwsmeriaid yn ystod Storm Bert a 600 o ymholiadau gan gwsmeriaid yn ymwneud â Storm Darragh. Yn bennaf, ymholiadau oedd y rhain am ad-daliad ac oedi oherwydd effaith perfformiad a achoswyd gan y tarfu. Gellir gweld crynodeb o ffigurau effaith perfformiad y ddwy storm yn y tablau isod:

Effaith ar Berfformiad o ganlyniad i Storm Bert (22-25 Tachwedd 2024)	
Cyfrif Digwyddiad	87
Oedi - Munudau	1,756
Nifer y gwasanaethau a ganslwyd yn llwyr	4
Canslo rhannol	11
Canslo ymlaen llaw	113

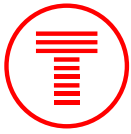
Effaith ar Berfformiad o ganlyniad i Storm Darragh (6-9 Rhagfyr)	
Cyfrif Digwyddiad	103
Oedi – Munudau	3,724
Nifer y gwasanaethau a ganslwyd yn llwyr	824
Canslo rhannol	115
Canslo ymlaen llaw	120

Effeithiau ar Grwpiau Cymunedol

Yn ogystal â cheisio lleihau'r effaith ar ein cwsmeriaid, rydym hefyd yn teimlo ei bod yn bwysig cefnogi ein cymunedau a'n cymdogion yn wyneb y dinistr a achosir gan dywydd eithafol fel stormydd Bert a Darragh. Yn benodol, yn ystod y cyfnod o law trwm a llifogydd yn ystod Storm Bert, roeddem yn teimlo ei bod yn hanfodol helpu'r rhai o'n cwmpas i ymdopi â'r sefyllfa.

Mae ein pencadlys - Llys Cadwyn - wedi'i lleoli yng nghanol tref Pontypridd, a oedd yn un o'r ardaloedd yr effeithiwyd arni waethaf yn Ne Cymru yn ystod Storm Bert. Effeithiwyd ar lawer o eiddo a busnesau gan lifogydd o Afon Taf, yn ogystal â Pharc Coffa Rhyfel Ynysangharad sydd wedi'i leoli'n uniongyrchol ar draws yr afon o'r swyddfa. Fel rhan o'r ymdrech lanhau yn dilyn y dinistr, gwirfoddolodd nifer o staff TrC i lanhau Lido a Chlwb Bowlio Pontypridd.

Bu ein gwirfoddolwyr hefyd yn helpu gyda'r gwaith glanhau yng Ngardd Gymunedol a Choetir Meadow Street Cyngor Tref Pontypridd, yn Nhrefforest, ac Organics yng Nghwm Cynon, dau grŵp cymunedol yr oeddem eisoes wedi'u cynorthwyo yn y gorffennol gyda chyllid Effaith Gymunedol i wella eu safleoedd. Yn ogystal â threfnu gwirfoddolwyr i helpu, fe wnaethom hefyd ddarparu rhywfaint o gyllid ychwanegol i'r ddau grŵp i allu prynu planhigion a chyflenwadau a ddinistriwyd.

Yn TrC, rydym yn credu'n gryf mewn gwneud y peth iawn a chefnogi'r cymunedau yr ydym yn rhan ohonynt a'u helpu i ffynnu. Felly, aethom ati i geisio creu cyfleoedd i helpu'r rhai o'n cwrdd i ddod dros effaith ddinistriol y stormydd.

Cydnherthedd ac Addasu i'r Newid yn yr Hinsawdd

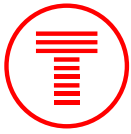
Er mwyn cynyddu ein hymateb i risgiau hinsawdd, rydym wedi datblygu Cynllun Addasu a Chydnherthedd Hinsawdd cynhwysfawr (CARP) i ddarparu cyfeiriad strategol a llywodraethu. Ei nod yw sicrhau bod cydnherthedd yn yr hinsawdd yn cael ei ymgorffori mewn asedau newydd, rhaglenni cynnal a chadw a phrosesau gwneud penderfyniadau. Eir ati i lunio'r CARP, a gyhoeddwyd yn 2023, gan ddefnyddio tystiolaeth o amrywiaeth o ffynonellau, gan gynnwys polisi a deddfwriaeth Cymru fel Deddf Amgylchedd (Cymru) 2015 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Ers cyhoeddi ein CARP yn 2023, rydym wedi dechrau cyflawni yn erbyn ein hymrwymiaidau i addasu i'r newid yn yr hinsawdd. Er enghraifft, rydym yn cynnal asesiadau risg penodol ar gyfer newid yn yr hinsawdd ar gyfer ein hasedau, llwybrau a chyfleusterau allweddol er mwyn rhoi cyfrif am effeithiau newid yn yr hinsawdd. Defnyddir y canfyddiadau hyn i lunio mesurau lliniaru i sicrhau ein bod yn cynnal safon uchel o ddiogelwch a gwasanaeth i'n cwsmeriaid a'n rhanddeiliaid allweddol. Dyma enghreifftiau o rai o'r mesurau:

- Amserlenni cynnal a chadw rhagweithiol a monitro cyflwr
- Cynllunio ar gyfer tywydd garw a gweithredu mesurau rheoli angenrheidiol
- Penodi contractwyr i ymweld â safleoedd yr effeithir arnynt i wneud gwaith cynnal a chadw a gwaith trwsio brys ar unrhyw safleoedd ac asedau TrC y mae llifogydd a stormydd yn effeithio arnynt.

Yn benodol, yn sgil y gwersi a ddysgwyd o ganlyniad i stormydd blaenorol, gan gynnwys Storm Dennis yn 2020, rydym yn ymgorffori ein dull o wrthsefyll ac addasu newid yn yr hinsawdd. Rydym yn adolygu effeithiau digwyddiadau tywydd eithafol ar ein gwasanaethau, ein hasedau a'n rhwydwaith i ystyried unrhyw gyfleoedd i leihau graddfa'r effeithiau pan fydd digwyddiadau tebyg yn digwydd eto. Mae hyn yn cynnwys cydlynu ein dull o wrthsefyll y tywydd gydag awdurdodau lleol (ac awdurdodau rheoli risg eraill) i sicrhau bod eu gweithdrefnau cynllunio brys yn adlewyrchu'n gywir unrhyw risgiau i gymunedau a thrydydd parti eraill o fewn ffiniau tir a rennir.

Tynnodd y difrod a'r tarfu a achosodd Storm Dennis sylw at y ffaith bod angen paratoi ar gyfer digwyddiadau canlyniadau tebygolrwydd-uchel isel mewn byd ble mae'r hinsawdd yn newid. Ers hynny, rydym wedi rhoi ar waith nifer o nodweddion yn ein strategaeth cydnherthedd tywydd yn seiliedig ar y gwersi rydym wedi'i dysgu. Mae'r rhain yn cynnwys sefydlu mwy o systemau monitro tywydd ar asedau CVL (fel mesuryddion glaw), gwella ein draeniad wrth ymyl y trac i leihau'r risg o lifogydd dŵr wyneb ar ein traciau ac yn agos atynt,

**TRAFNIDIAETH
CYMRU
TRANSPORT
FOR WALES**

3 Llys Cadwyn
Pontypridd,
CF37 4TH,
029 2167 3434
James.price@trc.cymru
trc.cymru

3 Llys Cadwyn
Pontypridd
CF37 4TH
029 2167 3434
james.price@tfw.wales
tfw.wales

yn ogystal â monitro cyflwr ein hasedau. Rydym hefyd yn cyfrif am ddigwyddiadau tywydd anffafriol wrth gynllunio ar gyfer trafniadaeth ac yn ymdrechu i leihau'r amser adfer yn dilyn digwyddiad.

Rydym hefyd yn defnyddio gwersi o'r digwyddiadau tywydd anffafriol hyn i adeiladu ein gwybodaeth weithredol o sut mae risgiau hinsawdd ffisegol yn effeithio ar ein rhwydwaith rheilffyrdd. Mae hyn yn llywio ein dull o asesu risg newid yn yr hinsawdd ac amserlennu teithiau ar gyfer ein hasedau a'n gwasanaethau ar lwybrau allweddol. Mae'n allweddol ein bod yn canolbwyntio ein hymdrechion ar sicrhau ein bod yn paratoi'n briodol pe bai digwyddiadau tebyg yn digwydd eto. Mae ein dull yn cynnwys cynnal a chadw asedau rhagweithiol, gweithdrefnau cynllunio brys, a chynlluniau wrth gefn a rennir gyda rhanddeiliaid allweddol. Yn ogystal â hyn, rydym yn adeiladu sylfaen o dystiolaeth gref i lywio strategaeth fuddsoddi yn yr hirdymor tuag at fesurau cydnerthedd ac addasu hinsawdd fwy cadarn ledled ein rhwydwaith.

Rwy'n gobeithio eich bod chi ac aelodau'r Pwyllgor yn cadw'n dda ac y bydd y dystiolaeth rwyf wedi'i darparu o gymorth i chi gyda'ch ymchwiliad i effaith Storm Bert a Storm Darragh yng Nghymru. Os hoffech i mi ymhelaethu ymhellach ar unrhyw un o'r pwyntiau a nodir uchod neu os oes gennych unrhyw gwestiynau, mae croeso mawr i chi gysylltu.

Cofion cynnes,

James Price
Prif Weithredwr / Chief Executive

Huw Irranca-Davies AS

Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y
Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion
Gwledig

3 Chwefror 2025

Annwyl Huw,

Gwaith craffu Cyfnod 1 y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

Diolch am eich llythyr diweddar yn rhoi rhagor o wybodaeth mewn perthynas â'r Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru).

Mae'r Pwyllgor yn dod at ddiwedd y gwaith o gasglu tystiolaeth ynghylch y Bil. Er ein bod yn gwerthfawrogi y byddwch yn rhoi tystiolaeth i ni ym mis Mawrth, mae nifer o faterion allweddol yr hoffem i chi roi sylw iddynt cyn hynny er mwyn helpu i hwyluso'r gwaith craffu.

Bygythiadau i'r amgylchedd

Mae'r drefn newydd a gynigir yn y Bil yn canolbwyntio ar atal bygythiadau i les pobl a allai godi o ganlyniad i ansefydlogrwydd tomenni nas defnyddir.

1. Pam nad yw'r drefn newydd yn ymestyn i fygythiadau i'r amgylchedd a allai godi o ganlyniad i ansefydlogrwydd tomenni nas defnyddir?

Bygythiadau a achosir gan y perygl o lygredd, ymlosgiad a llifogydd

Roedd adroddiad Comisiwn y Gyfraith yn argymhell y dylid ystyried, wrth ddosbarthu categori risg tomen lo nas defnyddir, y risg bod tomen yn ansefydlog a chanlyniadau methiant o ran sefydlogrwydd. Roedd hefyd yn argymhell y dylid ystyried y risgiau y mae tomenni'n eu hachosi o ran llygredd, ymlosgiad neu lifogydd fel rhan o'r dosbarthiad risg.

O dan y drefn a gynigir yn y Bil, bydd tomenni nas defnyddir yn cael eu categoreiddio yn ôl y graddau y maent yn bygwth lles pobl oherwydd eu hansefydlogrwydd. Bydd asesiad risg yr Awdurdod yn ystyried y peryglon hynny sy'n ymwneud ag ansefydlogrwydd tomenni yn unig, nid risgiau sy'n annibynnol ar y potensial i domen fod yn ansefydlog.

2. A allwch egluro pam yr ydych wedi dewis gwyro oddi wrth argymhelliad Comisiwn y Gyfraith y dylai'r drefn newydd ystyried y risgiau a achosir gan domenni nas defnyddir o ran llygredd, ymlosgiad neu lifogydd?

Cymhwyso'r drefn newydd i domenni nad ydynt yn domenni glo

Mae'r Papur Gwyn ar gyfer y Bil yn dweud:

"rydym yn bwriadu ystyried yn y dyfodol a ddylid ehangu cwrmpas y gyfundrefn newydd arfaethedig i bob tomen sborion nas defnyddir, pan fo hynny'n briodol. Er mwyn helpu i wireddu'r nod hwnnw, byddwn yn ceisio pennu llinell sylfaen o ran faint o domenni nad ydynt yn domenni glo sydd i'w cael ledled Cymru, a byddwn yn gweithio gyda phartneriaid i ddatblygu ffordd o weithio a fydd yn caniatáu inni gasglu'r wybodaeth berthnasol (perchenogaeth, statws) am y tomenni hynny mewn ffordd amserol."

Gofynnodd am farn ar y cynnig y byddai'r fframwaith rheoleiddio newydd "yn gymwys i bob tomen lo nas defnyddir ond bod potensial i domenni nad ydynt yn domenni glo gael eu cynnwys yn raddol wrth i dystiolaeth ddod i law am niferoedd, lleoliadau a phwy sy'n berchen arnynt".

O dan y Bil, mae'r drefn newydd yn berthnasol i domenni glo nas defnyddir a thomenni nad ydynt yn domenni glo. Nodir fel a ganlyn yn y Memorandwm Esboniadol:

"Bydd yr Awdurdod yn canolbwyntio'n gyntaf ar domenni glo segur... Unwaith y bydd y rhan fwyaf o'r tomenni glo segur wedi'u hasesu a, lle y bo'n briodol, wedi'u hychwanegu at y drefn lawn, bydd yn ystyried tomenni nad ydynt yn rhai glo".

Yn ôl y Memorandwm Esboniadol:

"amcangyfrifir bod 20,000 a mwy o domenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo. O gofio mai prif amcan yr Awdurdod yw sicrhau nad yw tomenni nas defnyddir yn bygwth lles pobl oherwydd eu hansefydlogrwydd (o dan adran 2 y Bil), mae'n fwy tebygol o ganolbwyntio ar y mathau o beryglon a gyflwynir gan domenni glo nas defnyddir, na'r mathau o beryglon a gyflwynir gan domenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo."

Mae'n amcangyfrif y bydd yr Awdurdod yn dechrau ystyried tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo yn 2032-33.

3. A allwch amlinellu eich rhesymeg dros gynnwys tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo yn y Bil a chyflwyno'r sail dystiolaeth sy'n cefnogi'r angen i gymhwyso'r drefn newydd i'r tomenni hyn?
4. A allwch egluro a yw'r Bil yn darparu ar gyfer cynnwys tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo 'yn raddol' fel rhan o'r drefn newydd dros amser ac fel y bo'n briodol, a sut y mae'n gwneud hynny?
5. Pa ymgysylltiad ydych chi wedi'i gael gyda'r diwydiant chwarela a chloddio (y tu hwnt i ymgynghoriad y Papur Gwyn) i lywio datblygiad y Bil?

Diogelwch tomenni nas defnyddir a deddfwriaeth yn ymwneud â'r amgylchedd a chynllunio

Mae adroddiad Comisiwn y Gyfraith yn nodi nad yw Deddf Mwyngloddiau a Chwareli (Tomenni) 1969 "wedi'i dylunio i ryngweithio â diogelu'r amgylchedd yn yr oes fodern. Mae'n blaenoriaethu diogelwch y cyhoedd, tra bod deddfwriaeth amgylcheddol yn gosod gofynion sy'n gallu rhwystro gwaith adfer a glanhau". Gwnaeth nifer o argymhellion mewn perthynas â hyn, gan gynnwys bod Llywodraeth Cymru "yn ystyried pa mor ddymunol yw darparu... eithriad rhag unrhyw ofyniad i geisio caniatâd ymlaen llaw o dan ddeddfwriaeth gynllunio neu amgylcheddol".

Mewn ymateb i'r uchod, comisiynodd Llywodraeth Cymru Brifysgol Birmingham i gynnal prosiect i ddarparu trosolwg o ran "lle mae gwrthdaro posibl rhwng diogelwch tomenni a deddfwriaeth amgylcheddol".

6. A allwch chi egluro sut y mae'r Bil yn mynd i'r afael â'r gwrthdaro posibl rhwng diogelwch tomenni nas defnyddir a deddfwriaeth sy'n ymwneud â'r amgylchedd a chynllunio? Yn benodol, sut y mae'n cysoni'r angen i'r Awdurdod gyflawni gwaith **ar unwaith** i sicrhau sefydlogrwydd tomenni â'r angen i gydymffurfio â deddfwriaeth amgylcheddol a chynllunio?

Rôl yr Awdurdod fel ymatebwr brys

7. Yn 2023, daeth yr Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio (yr Awdurdod Glo gynt) yn ymatebwr categori dau o dan Ddeddf Argyfyngau Sifil Posibl 2004. Pa ystyriaeth ydych chi wedi'i rhoi i gynnwys yr Awdurdod (a sefydlir o dan y Bil) fel ymatebwr categori dau o dan y Ddeddf?

Rôl yr Awdurdod yn dilyn methiant o ran tomen

8. A allwch egluro pa rôl fydd gan yr Awdurdod yn dilyn methiant o ran tomen a sut y mae'r Bil yn darparu ar gyfer hyn?

Mae'r Pwyllgor wedi cael tystiolaeth, yn dilyn y tirlithriad mewn tomen lo nas defnyddir yn Tylorstown, fod swyddogion awdurdod lleol a oedd yn cyflawni gwaith glanhau brys i sicrhau diogelwch y cyhoedd (gan gynnwys cael gwared ar goed a deunydd gwastraff) wedi cael eu rhybuddio am fethu â sicrhau bod ganddynt y trwyddedau amgylcheddol angenrheidiol.

9. Er bod y mater uchod y tu allan i gwmpas y Bil, a allwch egluro a ydych yn bwriadu datrys y tensiynau presennol rhwng gwaith i ddiogelu'r cyhoedd yn sgil methiant tomenni a chydymffurfio â deddfwriaeth amgylcheddol, ac os felly sut?

Atal bygythiadau i ddiogelwch tomenni

Roedd y Papur Gwyn yn gofyn barn pobl ynghylch a oes mathau o weithgareddau ar domenni nas defnyddir y gallai fod angen eu gwahardd neu eu rheoli drwy ganiatadau a thrwyddedau.

Dosbarthwyd y gweithgareddau fel a ganlyn: tresmasu a fandaliaeth; gwneud rhywbeth a allai newid cyflwr neu berfformiad domen (e.e. rhywbeth a allai ddadsefydlogi'r domen); a newidiadau o ran defnydd tir.

10. Pam ydych chi wedi dewis peidio â gwneud darpariaeth yn y Bil ar gyfer gwahardd neu reoli gweithgareddau ar domenni nas defnyddir â'r nod o atal bygythiadau i'w sefydlogrwydd?
11. A allwch amlinellu unrhyw gynlluniau sydd gennych (y tu hwnt i'r Bil) i wahardd neu reoli gweithgareddau penodol ar domenni nas defnyddir, gan gynnwys amserlenni?
12. Pa ystyriaeth ydych chi wedi'i rhoi i gynnwys yr Awdurdod fel ymgynghorai statudol ar gyfer ceisiadau cynllunio ar domenni segur neu'n agos atynt?

Byddwn yn ddiolchgar pe gallech anfon ymateb erbyn 17 Chwefror 2025 fan bellaf.

Yn gywir,

Llyr Gruffydd AS,

Cadeirydd, Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd, a Seilwaith

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu Saesneg | We welcome correspondence in Welsh or English.

Ein cyf: PO/HIDCC/0044/25

Llŷr Gruffydd AS
Cadeirydd
Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith
Senedd Cymru
Bae Caerydd
Caerdydd
CF99 1SN

17 Chwefror 2025

Annwyl Llŷr,

Diolch ichi am eich llythyr dyddiedig 3 Chwefror. Gweler isod fy atebion i'r cwestiynau hynny.

1. Pam nad yw'r drefn newydd yn ymestyn i fygythiadau i'r amgylchedd a allai godi o ganlyniad i ansefydlogrwydd tomenni nas defnyddir?

2. A allwch egluro pam yr ydych wedi dewis gwyro oddi wrth argymhelliaid Comisiwn y Gyfraith y dylai'r drefn newydd ystyried y risgiau a achosir gan domenni nas defnyddir o ran llygredd, ymlosgiad neu lifogydd?

Ystyriodd Llywodraeth Cymru argymhellion Comisiwn y Gyfraith a'r ymatebion a gafwyd i'r Papur Gwyn yn ofalus. Gan gydnabod bod adnoddau'n gyfyngedig, a chan ein bod am sicrhau bod unrhyw drefn newydd yn gyraeddadwy ac yn llwyddiannus, roedd angen dylunio trefn fwy penodol – un sy'n canolbwyntio ar ansefydlogrwydd tomenni a allai beri bygythiad i les pobl.

Fel y cadarnheais yn fy nhystiolaeth i'r Pwyllgor ym mis Rhagfyr, mae'r diffiniad o 'fygythiad i les pobl' yn cwmpasu materion strwythurol ehangach fel seilwaith ac ynni. Yn yr un modd, credaf y bydd y drefn newydd yn ystyried bygythiadau ehangach i sefydlogrwydd tomen fel y rhai a achosir gan lygredd, ymlosgiad a llifogydd. Mae'r rhain yn ffactorau a fydd yn cael eu hystyried fel rhan o'r prosesau monitro a rheoli, pan fyddant yn berthnasol i ansefydlogrwydd.

Mae fy nhystiolaeth hyd yn hyn wedi dangos yn glir fod y ddeddfwriaeth wedi cael ei chynllunio i weithio ochr yn ochr â deddfwriaeth a systemau amgylcheddol presennol sydd ar waith i ymdrin â bygythiadau amgylcheddol ehangach. Wrth gwrs, mae hynny'n cynnwys rheoliadau, rheolau a phrosesau sydd eisoes ar waith ar gyfer llygredd, ymlosgiad a llifogydd a fyddai'r tu allan i gwmpas y bil hwn.

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Correspondence.Huw.Irranca-Davies@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Tudalen y pecyn 94
We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Bydd yn rhaid i'r Awdurdod ystyried materion amgylcheddol, fel bioamrywiaeth, a gweithio gyda Chyfoeth Naturiol Cymru (CNC) a phartneriaid statudol eraill i gydymffurfio â deddfwriaeth amgylcheddol ac adlewyrchu a chefnogi blaenoriaethau ehangach Llywodraeth Cymru fel diogelu'r amgylchedd. Bydd hyn yn cael ei adlewyrchu mewn canllawiau a fydd yn cael eu cyhoeddi gan Lywodraeth Cymru.

Mae'r Bil yn cynnwys darpariaethau sy'n hwyluso'r dull cydweithredol hwn. Er enghraifft, mae'r pŵer eang yn adran 3 o'r Bil yn galluogi'r Awdurdod i ddarparu gwybodaeth, cymorth a chynghor i bartneriaid ynghylch unrhyw fater sy'n ymwneud â thomen neu ynghylch tomenni nas defnyddir yn gyffredinol. Mae Rhan 4 o'r Bil yn cynnwys darpariaethau sy'n ymwneud â rhannu gwybodaeth sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod ac awdurdodau cyhoeddus perthnasol (hynny yw CNC, Gweinidogion Cymru, awdurdodau lleol, Awdurdod Parc Cenedlaethol ar gyfer Parc Cenedlaethol yng Nghymru, yr Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio¹ a'r Awdurdod Tân ac Achub ar gyfer ardal yng Nghymru) rannu gwybodaeth sy'n berthnasol i arfer eu gwahanol swyddogaethau.

Rwy'n cydnabod bod angen mynd i'r afael â rhai gwaddolion diwydiannol ehangach yn y tymor hwy, ond nid wyf yn credu mai'r Bil hwn, sy'n canolbwyntio ar faterion penodol, yw'r ffordd gywir o fynd i'r afael â'r materion strategol hyn, ac rwy'n awyddus i ymdrin â'r materion hyn yn rhan o drafodaeth ehangach am ein Gwaddol diwydiannol gyda Llywodraeth y DU.

3. A allwch amlinellu eich rhesymeg dros gynnwys tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo yn y Bil a chyflwyno'r sail dystiolaeth sy'n cefnogi'r angen i gymhwyso'r drefn newydd i'r tomenni hyn?

Rwy'n credu ei bod yn bwysig ein bod yn dysgu gwersi'r gorffennol a'n bod yn paratoi ar gyfer pob senario yn y dyfodol.

Rwy'n hynod bryderus nad oes gennym sylfaen dystiolaeth ddibynadwy er mwyn gwneud penderfyniadau am domenni glo nas defnyddir. Rwy'n poeni ein bod yn yr un sefyllfa mewn perthynas â thomenni glo nas defnyddir, ag yr oeddem mewn perthynas â thomenni glo yn dilyn y digwyddiadau yn Tylorstown yn 2020. Dyna pam y gwnaethom ddechrau mapio tomenni glo nas defnyddir, a dyna un o'r rhesymau pam rydym yn cyflwyno deddfwriaeth newydd. Ar hyn o bryd, nid ydym yn gwybod faint o domenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo sydd, ym mha le mae tomenni o'r fath na faint o risg mae'r tomenni hyn yn ei pheri. Nid oes gennym un corff sengl sy'n gyfrifol am reoli a lliniaru'r risgiau hynny. Er bod tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo, ar y cyfan, yn peri llai o fygythiad na thomenni glo nas defnyddir, heb os bydd tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo lle byddai canlyniadau difrifol yn bosibl os nad yw tomenni o'r fath yn cael eu monitro a'u rheoli'n briodol.

Felly, rwy'n credu ei bod yn synhwyrol ac yn gymesur inni fod yn rhagweithiol, fel y gallwn ganfod, gwerthuso, deall a monitro'r tomenni hyn ar yr adeg gywir a phan fydd adnoddau'n caniatáu. Cymeradwywyd y dull hwn yn ystod yr ymgynghoriad ar y Papur Gwyn, pan oedd y mwyafrif o'r ymatebwyr yn cefnogi cynnwys tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo o fewn cwmpas y Bil.

---

¹ Ar wyneb y Bil cyfeirir o hyd at yr Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio fel yr Awdurdod Glo gan nad yw enw cyffwrdd y sefydliad wedi cael ei newid eto.

Rwy'n awyddus i sicrhau bod gennym gorff sy'n gyfrifol am ymdrin â'r holl domenni nas defnyddir yng Nghymru. Fel arall byddai diffyg goruchwyliaeth a rheoleiddio – a fyddai'n gallu arwain at ansicrwydd ac oedi pe bai argyfwng yn y dyfodol ar domen nas defnyddir nad yw'n domen glo.

4. A allwch egluro a yw'r Bil yn darparu ar gyfer cynnwys tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo 'yn raddol' fel rhan o'r drefn newydd dros amser ac fel y bo'n briodol, a sut y mae'n gwneud hynny?

Mae'r Bil yn gwneud yr Awdurdod yn gyfrifol am fonitro sefydlogrwydd a bygythiadau i sefydlogrwydd yr holl domenni nas defnyddir ar y gofrestr. Yn gam cyntaf tuag at benderfynu a ddylid rhoi tomen nas defnyddir ar y gofrestr, mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod gynnal asesiad rhagarweiniol o'r holl domenni nas defnyddir yng Nghymru – p'un a ydynt yn domenni glo neu beidio. Mae Adran 13 yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod baratoi rhaglen sy'n nodi ei ddull arfaethedig o weithredu ar gyfer gwneud hyn, a'i amserlen arfaethedig ar gyfer y gwaith hwn. Rhaid anfon y rhaglen at Weinidogion Cymru i'w chymeradwyo a rhaid cyhoeddi'r rhaglen hon. Nid yw'n gwneud unrhyw ddarpariaethau ar gyfer cyflwyno cyfrifoldebau'n raddol.

Fodd bynnag, mae'r Memorandwm Esboniadol a'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn glir (a bydd canllawiau'n cadarnhau) ei bod yn bwysig bod yr Awdurdod yn blaenoriaethu tomenni glo nas defnyddir i ddechrau, gan eu bod yn debygol o beri bygythiad mwy i les pobl. Y rhagdybiaeth yw, ar yr adeg hon, y bydd gwaith ar domenni nad ydynt yn domenni glo yn dechrau ar ôl chwe blynedd (felly tua 2033), er ei bod yn bwysig nodi y bydd gan yr Awdurdod yr hyblygrwydd i flaenoriaethu unrhyw domen nad yw'n domen glo pe bai'n canfod risg sy'n ymwneud ag ansefydlogrwydd neu fygythiad i les pobl.

Rydym yn amcangyfrif y bydd yr amserlen chwe blynedd yn rhoi amser i'r Awdurdod asesu a monitro'r holl domenni glo nas defnyddir yn briodol a sefydlu systemau cadarn i sicrhau eu bod yn cael eu rheoli'n effeithiol.

5. Pa ymgysylltiad ydych chi wedi'i gael gyda'r diwydiant chwarela a chloddio (y tu hwnt i ymgynghoriad y Papur Gwyn) i lywio datblygiad y Bil?

Nid yw fy swyddogion wedi ymgysylltu'n uniongyrchol â'r diwydiant chwarela a chloddio ers yr ymgynghoriad ar y Papur Gwyn. Fodd bynnag, rydym yn ymwybodol o'r cyfraniadau a wnaethant i ymgynghoriad Comisiwn y Gyfraith, yn ogystal â'r ymatebion a gafwyd i'r Papur Gwyn, ac mae'r rhain wedi cael eu hystyried wrth ddatblygu'r Bil.

Bydd fy swyddogion hefyd yn cysylltu â rhanddeiliaid yn ystod hynt y Bil drwy'r Senedd, wrth inni geisio datblygu canllawiau a dogfennau manylach yn y cyfnod cyn y Cydsyniad Brenhinol a ffurfio'r Awdurdod. Gallaf gadarnhau y bydd hyn yn cynnwys cynrychiolwyr o'r diwydiant chwarela a chloddio.

Bydd yn bwysig i'r Awdurdod fabwysiadu dull cydweithredol ac ystyriol wrth weithio gyda'r diwydiannau chwarela a chloddio, gan y bydd angen iddynt gydweithio i weithredu gofynion y drefn newydd, er enghraifft, i ddatblygu cynlluniau rheoli mewn perthynas â safleoedd risg uchel.

6. A allwch chi egluro sut y mae'r Bil yn mynd i'r afael â'r gwrthdaro posibl rhwng diogelwch tomenni nas defnyddir a deddfwriaeth sy'n ymwneud â'r amgylchedd a chynllunio? Yn benodol, sut y mae'n cysoni'r angen i'r Awdurdod gyflawni gwaith ar unwaith i sicrhau sefydlogrwydd tomenni â'r angen i gydymffurfio â deddfwriaeth amgylcheddol a chynllunio?

Mae'r Bil wedi'i gynllunio i weithio ochr yn ochr â'r deddfau a'r rheoliadau presennol, gan gynnwys deddfwriaeth gynllunio ac amgylcheddol. Nid wyf yn credu ei bod yn synhwyrol i'r Bil hwn gynnwys darpariaethau amgylcheddol penodol a allai, o ystyried cymhlethdod ac ehangder y deddfwriaeth amgylcheddol bresennol, wrthdaro â deddfwriaeth sydd wedi cael ei rhoi ar waith at ddibenion penodol, yn enwedig pan fyddwn yn wynebu'r bygythiad a achosir gan newid yn yr hinsawdd.

Mae'r pwerau yn y Bil yn caniatáu i'r Awdurdod weithredu mewn modd rhagweithiol. Bydd cynlluniau rheoli ar gyfer pob tomen nas defnyddir categori 1 a 2 yn cynnwys cynlluniau wrth gefn mewn perthynas â'r hyn a allai ddigwydd mewn argyfwng. Byddant yn cael eu teilwra i'r safle penodol a byddant yn nodi ac yn adlewyrchu risgiau penodol. Er enghraifft, gallai cynlluniau rheoli nodi gweithrediadau untro i gael gwared ar fygythiadau i sefydlogrwydd tomen, neu i leihau'r bygythiadau hynny, megis ailgyfeirio cyrsiau dŵr. Byddent hefyd yn nodi cynllun parodrwydd ar gyfer argyfwng sy'n cynnwys y camau y mae angen eu cymryd pe bai, er enghraifft, tomen sydd ar bwys ffordd yn llithro ac yn peri rhwystr ar y ffordd. Bydd cynlluniau rheoli'n cael eu datblygu gydag CNC ac awdurdodau lleol i sicrhau bod gofynion cynllunio ac amgylcheddol mewn deddfwriaeth arall yn cael eu hystyried cyn yr angen i gymryd unrhyw gamau brys.

Byddai'r cynlluniau'n benodol i domen nas defnyddir unigol. Mae'r gwaith ar y mater hwn eisoes wedi dechrau, ac mae Gweithgor Cydweithredol Llywodraeth Cymru ar Ddiogelwch Tomenni Glo yn datblygu protocol ar y cyd a fydd yn nodi sut bydd sefydliadau partner (fel awdurdodau lleol, CNC a'r Awdurdod) yn ymateb i ddigwyddiad sy'n gysylltiedig â thomen nas defnyddir.

Fel rhan o'r gwaith hwn, mae CNC wedi datblygu cynlluniau safle-benodol wrth gefn ar gyfer tomenni glo: Ystyriaethau Amgylcheddol (Nodyn Cyfarwyddyd) sy'n ymwneud â chynllunio wrth gefn gyda'r nod o leihau effeithiau amgylcheddol o ganlyniad i ddigwyddiad sy'n gysylltiedig â thomen lo.

Felly, gallaf roi sicrwydd i'r Pwyllgor fod gwaith ar y gweill i sicrhau, os bydd digwyddiad sy'n gysylltiedig â thomen nas defnyddir lle mae angen gwaith brys, y bydd lles pobl yn cael ei ddiogelu ond hefyd wrth gynnal y gwaith ystyrir deddfwriaeth amgylcheddol a chynllunio er mwyn rheoli unrhyw wrthdaro.

Dylid cofio hefyd, pe bai digwyddiad difrifol sy'n gysylltiedig â thomen nas defnyddir, y byddai darpariaethau presennol Deddf Argyfyngau Sifil Posibl 2004 yn gymwys hefyd. Fel y nodir isod, y bwriad yw i'r Awdurdod fod yn Ymatebydd Categori 2 at ddibenion y Ddeddf honno. Gwneir hyn drwy Orchymyn cyn i'r Awdurdod gael ei sefydlu ym mis Ebrill 2027.

7. Yn 2023, daeth yr Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio (yr Awdurdod Glo gynt) yn ymatebwr categori dau o dan Ddeddf Argyfyngau Sifil Posibl 2004. Pa ystyriaeth ydych chi wedi'i rhoi i gynnwys yr Awdurdod (a sefydlir o dan y Bil) fel ymatebwr categori dau o dan y Ddeddf? Pa ystyriaeth ydych chi wedi'i rhoi i gynnwys yr Awdurdod (a sefydlir o dan y Bil) fel ymatebwr categori dau o dan y Ddeddf?

Gallaf gadarnhau mai'r bwriad yw i'r Awdurdod fod yn Ymatebydd Categori 2 at ddibenion Deddf Argyfyngau Sifil Posibl 2004. Yn unol ag adran 13(2A) o'r Ddeddf honno, mae gan Weinidogion Cymru y pŵer i ddiwygio Rhan 5 o Atodlen 1 i'r Ddeddf i ychwanegu'r Awdurdod, yn rhinwedd ei rôl fel un o awdurdodau datganoledig Cymru (o fewn ystyr adran 157A o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006) i'r rhestr o Ymatebwyr Categori 2.

Rhaid i Orchymyn o'r fath gael ei wneud gan Offeryn Statudol, a bydd yn ddarostyngedig i'r weithdrefn gadarnhaol. Mae adran 14B(2) o'r Ddeddf yn darparu ei bod yn rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori â Gweinidog y Goron cyn gwneud Gorchymyn o'r fath.

8. A allwch egluro pa rôl fydd gan yr Awdurdod yn dilyn methiant o ran tomen a sut y mae'r Bil yn darparu ar gyfer hyn?

Fel y nodwyd uchod, y bwriad yw y bydd yr Awdurdod yn Ymatebydd Categori 2 o dan y Ddeddf Argyfyngau Sifil Posibl. Bydd yr Awdurdod yn cael ei ychwanegu at Ran 5 o Atodlen 1 o'r Ddeddf honno drwy Orchymyn a wneir gan Weinidogion Cymru.

Os bydd digwyddiad sy'n gysylltiedig â thomen nas defnyddir bydd yr Awdurdod yn gweithio gyda phartneriaid, gan gynnwys awdurdodau lleol, CNC, yr Awdurdod Tân ac Achub perthnasol ac ati i sicrhau bod cymunedau'n cael eu diogelu.

Yn ogystal, fel y nodir uchod, bydd cynlluniau rheoli'n amlinellu trefniadau wrth gefn pe bai digwyddiad yn ymwneud â thomen nas defnyddir. Bydd y cynlluniau rheoli'n nodi sut y bydd yr asiantaethau partner priodol, gan gynnwys yr Awdurdod, yn ymateb i senarios penodol a allai godi mewn perthynas â thomen benodol, a'u rolau priodol wrth ddelio ag unrhyw ddigwyddiad.

9. Er bod y mater uchod y tu allan i gwmpas y Bil, a allwch egluro a ydych yn bwriadu datrys y tensiynau presennol rhwng gwaith i ddiogelu'r cyhoedd yn sgil methiant tomenni a chydymffurfio â deddfwriaeth amgylcheddol, ac os felly sut?

Yn unol â'm hymateb i gwestiwn 6 uchod, mae'r Bil wedi cael ei gynllunio i weithio o fewn y system reoleiddio bresennol, gan gynnwys deddfwriaeth amgylcheddol. Bydd cynlluniau rheoli'n cynnwys cynlluniau wrth gefn i helpu asiantaethau partner ymdrin ag unrhyw wrthdaro a allai godi mewn argyfwng rhwng yr angen i ddiogelu lles pobl ac ystyriaethau amgylcheddol.

Hefyd, fel yr amlinellir uchod, mae Gweithgor Cydweithredol Llywodraeth Cymru ar Ddiogelwch Tomenni Glo yn datblygu protocol ar y cyd a fydd yn nodi sut y bydd sefydliadau partner (fel awdurdodau lleol, CNC a'r Awdurdod) yn ymateb i ddigwyddiad sy'n gysylltiedig â thomen nas defnyddir. Unwaith eto, bydd hyn yn cynnwys cynllunio ymlaen llaw ar gyfer achosion lle y rhagwelir y bydd posibilrwydd o wrthdaro rhwng gwaith sy'n ofynnol er mwyn diogelu'r cyhoedd a deddfwriaeth amgylcheddol.

10. Pam ydych chi wedi dewis peidio â gwneud darpariaeth yn y Bil ar gyfer gwahardd neu reoli gweithgareddau ar domenni nas defnyddir â'r nod o atal bygythiadau i'w sefydlogrwydd?

11. A allwch amlinellu unrhyw gynlluniau sydd gennych (y tu hwnt i'r Bil) i wahardd neu reoli gweithgareddau penodol ar domenni nas defnyddir, gan gynnwys amserlenni?

Gallaf gadarnhau ein bod wedi rhoi cryn ystyriaeth i'r mater hwn, a cheisiodd y Papur Gwyn farn am y mathau o weithgareddau mae rhanddeiliaid yn ystyried y gallai fod angen eu gwahardd neu y gallai fod angen cydsyniad ar eu cyfer.

Nid yw'r Bil yn rhoi pwerau i'r Awdurdod wahardd na rheoli rhai gweithgareddau ar domenni nas defnyddir am y rhesymau canlynol (codwyd materion tebyg gan ymatebwyr i ymgynghoriad y Papur Gwyn):

- Mae amrediad o bwerau – o dan y ddeddfwriaeth cynllunio ac iechyd a diogelwch – sydd eisoes ar gael i awdurdodau lleol, yr Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch a CNC i weithredu mewn rhai amgylchiadau. O ystyried ein bod yn annog dull cydweithredol, mae'n bwysig ein bod yn sicrhau nad oes gorgyffwrdd na dryswch rhwng cyfrifoldebau yn y meysydd hyn;
- Bydd y Bil yn caniatáu i'r Awdurdod neu'r perchennog tir weithredu neu geisio cyfraniad gan unrhyw un y mae ei ymddygiad (neu os yw wedi methu gwneud rhywbeth yr oedd yn rhesymol iddo ei wneud), ym marn y llys, wedi achosi neu gyfrannu at yr angen i weithredu ar dir. Bydd hyn yn atal cymryd rhan mewn ymddygiad sy'n niweidiol i sefydlogrwydd tomen nas defnyddir;
- Byddai unrhyw system o gyflwyno hysbysiadau stop yn system dechnegol, a byddai'n golygu cryn dipyn o weinyddu a biwrocratiaeth ychwanegol yn ogystal â pheri dryswch. Gallai defnyddio hysbysiadau stop hefyd achosi oedi, pe bai rhybudd o'r fath yn cael ei herio.

12. Pa ystyriaeth ydych chi wedi'i rhoi i gynnwys yr Awdurdod fel ymgynghorai statudol ar gyfer ceisiadau cynllunio ar neu yng nghyffiniau tomen segur?

Ar hyn o bryd rydym yn ystyried a ddylai'r Awdurdod fod yn ymgynghorai statudol neu gael ei hysbysu'n statudol am geisiadau cynllunio, pan fydd cais mewn perthynas â thir ar neu yng nghyffiniau tir y mae tomen nas defnyddir arno. Ar hyn o bryd, byddai'n well gennyf sicrhau bod gan yr Awdurdod bwerau tebyg i'r Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio.

Hoffwn i godi pwynt ychwanegol nad yw'n gysylltiedig â'r cwestiynau a ofynnwyd yn eich llythyr dyddiedig 3 Chwefror. Yn y sesiwn dystiolaeth ar gyfer rhanddeiliaid ar 5 Chwefror bu trafodaeth ynghylch y broses ar gyfer asesiadau rhagarweiniol, y mae'n ofynnol i'r Awdurdod ei chynnal yn rhinwedd adran 13 o'r Bil. Gweler paragraffau 174 – 186 o'r trawsgrifiad. Hoffwn i egluro'r broses honno. Fel y nodir ym mharagraff 49 o'r Nodiadau Esboniadol i'r Bil, rhagwelir y bydd asesiad rhagarweiniol 'ar ffurf arolwg bwrdd gwaith a fydd yn edrych ar faterion megis uchder a chyfaint tomen nas defnyddir, ei hagosrwydd at dderbynyddion sensitif (megis tai, seilwaith ac ati), unrhyw wybodaeth am hanes y domen a allai fod yn berthnasol i'w sefydlogrwydd ac adroddiadau arolygu neu strwythurol sy'n bodoli eisoes'.

Erbyn i'r Awdurdod fod yn weithredol ym mis Ebrill 2027, rydym yn disgwyl y bydd yr Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio wedi cwblhau ei archwiliadau ffisegol o'r holl domenni glo nas defnyddir yng Nghymru. Bydd yr adroddiadau o'r archwiliadau hynny ar gael i'r Awdurdod pan fydd yn cynnal yr asesiadau rhagarweiniol, fel sy'n ofynnol gan adran 13. Ni ragwelir y bydd archwiliad ffisegol pellach o domenni nas defnyddir yn cael ei gynnal yn ystod y cam asesu rhagarweiniol, er y bydd yr Awdurdod yn gallu gwneud hyn os ystyrir ei fod yn briodol. Ystyrir bod angen archwiliad ffisegol o'r domen yn ystod y cam asesu llawn. Cynhelir asesiad llawn os, yn seiliedig ar asesiad rhagarweiniol, y bydd yn bosibl bod y meini prawf ar gyfer cofrestru tomen yn cael eu bodloni, ym marn yr Awdurdod. Amlinellir y meini prawf ar gyfer cofrestru tomen yn adran 7 o'r Bil. Rwyf o'r farn bod y dull hwn yn taro'r cydbwysedd priodol, a'i fod yn gymesur.

Os oes gennych unrhyw gwestiynau eraill, mae croeso ichi gysylltu â ni.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies AS/MS

Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd
a Materion Gwledig

Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate Change and Rural Affairs

Huw Irranca-Davies AS

Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid

Hinsawdd a Materion Gwledig

14 Chwefror 2025

Annwyl Huw,

Y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru)

Diolch am ddod i gyfarfod y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad ar 10 Chwefror 2025 i drafod y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru).

Ar ddiwedd y cyfarfod, dywedais y byddai'r Pwyllgor yn ysgrifennu atoch gyda chwestiynau ychwanegol nad oedd amser i'w gofyn yn ystod y sesiwn. Mae'r cwestiynau hyn wedi'u cynnwys yn yr atodiad i'r llythyr hwn. Yn ystod y cyfarfod, gwnaethoch hefyd gynnig darparu copïau o'r canllawiau drafft i helpu i lywio gwaith y Pwyllgor wrth iddo graffu ar y Bil.

Byddem yn ddiolchgar pe gallech ymateb i'r cwestiynau yn yr atodiad, yn ogystal â darparu copi o'r canllawiau drafft, erbyn 5 Mawrth 2025.

Rwy'n anfon copi o'r llythyr hwn at Gadeirydd y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith.

Yn gywir,

Mike Hedges

Cadeirydd

Cwestiwn 1: Mae nifer o ddarpariaethau yn y Bil sy'n gofyn am gydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol o dan Atodlen 7B i *Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006*. Mewn llythyr at y Llywydd dyddiedig 8 Tachwedd 2024, dywedodd y Prif Weinidog fod y broses ymgysylltu â Llywodraeth y DU i geisio cydsyniad yr Ysgrifennydd Gwladol ar gyfer y darpariaethau wedi dechrau. A allwch roi'r wybodaeth ddiweddaraf ynghylch pryd y disgwylir i gydsyniad ddod i law?

Cwestiwn 2: Nid yw'r Memorandwm Esboniadol sy'n cyd-fynd â'r Bil yn trafod hawliau dynol, er bod sôn am hawliau dynol yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol. I ba raddau yr ydych chi wedi ystyried hawliau dynol wrth baratoi'r Bil?

Cwestiwn 3: Beth oedd canlyniad unrhyw asesiadau a gynhaliwyd mewn perthynas ag effeithiau'r Bil ar hawliau dynol? Pa gamau yr ydych chi wedi'u cymryd i gyfyngu ar yr ymyrraeth â hawliau dynol gan y Bil?

Cwestiwn 4: A allwch egluro a arweiniodd canlyniad yr asesiad o'r effaith ar gyfiawnder at newid y dull gweithredu mewn perthynas â'r Bil, ac os felly, beth oedd y newid hwnnw?

Cwestiwn 5: Rydych chi wedi cydnabod bod y Bil yn newid elfennau o'ch Papur Gwyn yn 2022 am resymau hyblygrwydd, cymesuredd a rhesymoldeb. Pam na wnaethoch chi, felly ymgynghori ar Fil drafft o ystyried pwysigrwydd y pwnc?

Cwestiwn 6: Beth yw'r gwahaniaethau rhwng y Bil fel y'i disgrifiwyd yn y Papur Gwyn a'r Bil fel y'i cyflwynwyd? Fel rhan o'ch ateb, a allwch nodi pob enghraifft lle'r oedd y Papur Gwyn yn awgrymu defnyddio deddfwriaeth sylfaenol neu is-ddeddfwriaeth, ond y bydd canllawiau bellach yn cael eu defnyddio yn lle hynny?

Cwestiwn 7: Roedd y cynigion yn y Papur Gwyn yn canolbwyntio ar domenni glo nas defnyddir, ond roedd y Papur Gwyn hefyd yn awgrymu y byddai'r Llywodraeth yn ystyried datblygu fframwaith a all fod yr un mor berthnasol i domenni glo ag i domenni nad ydynt yn domenni glo, gan olygu y byddai modd mynd ati'n raddol dros amser i gynnwys mathau eraill o domenni sborion yn y gyfundrefn newydd (paragraff 1.44).

- (i) A yw cynnwys tomenni nad ydynt yn domenni glo yn y Bil wedi arwain at fwy o ddibyniaeth ar ganllawiau i gyflawni ei amcanion yn hytrach nag is-ddeddfwriaeth? (Er enghraifft, mewn perthynas â chynlluniau rheoli – gweler paragraff 6.12 o'r Papur Gwyn).
- (ii) Os nad dyna'r achos, sut y mae'r penderfyniad i ymestyn cwrdd y Bil i gynnwys tomenni nas defnyddir nad ydynt yn domenni glo wedi effeithio ar fanyldeb y wybodaeth sydd wedi'i chynnwys yn y Bil, yn ogystal â'r pwerau i wneud rheoliadau a'r defnydd a wneir o ganllawiau?

Cwestiwn 8: Beth yw'r berthynas rhwng diffiniad 'bygythiad i les dynol' (neu 'threat to human welfare') yn adran 82, a phrif amcan yr Awdurdod yn adran 2(1) i sicrhau nad yw tomenni nas defnyddir yn bygwth llesiant dynol?

Cwestiwn 9: Mae adran 2(1) o'r Bil yn nodi prif amcan yr Awdurdod. Beth yw amcanion eraill yr Awdurdod, a pham nad yw'r rhain wedi'u nodi ar wyneb y Bil?

Cwestiwn 10: Mae adrannau 12 i 19 yn ymwneud ag asesiadau o sefydlogrwydd tomen. Mae'r ffordd y cynhelir asesiadau i'w benderfynu mewn canllawiau a gyhoeddir gan Weinidogion Cymru.

Pam nad oes unrhyw fanylion am sut y bydd asesiadau'n cael eu cynnal ar wyneb y Bil? Pam na wnaethoch ystyried cynnwys pŵer i'r wybodaeth honno gael ei nodi ar ffurf rheoliadau?

Cwestiwn 11: Argymhellodd Comisiwn y Gyfraith hawl i apelio yn erbyn eitem yng nghofrestr y domen ar y sail nad oes tomen ar y tir. Yn hytrach na phroses apelio, mae adran 20 o'r Bil yn galluogi perchennog y domen (a phersonau eraill) i gyflwyno sylwadau ar y cynnig i gofrestru tomen, y mae adran 21 yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod roi sylw iddynt wrth benderfynu a ddylid ei chofrestru. I ba raddau ydych chi'n ystyried bod y dull hwn yn cyfleu bwriad argymhelliad Comisiwn y Gyfraith?

Cwestiwn 12: Mae adrannau 20, 22 a 29 yn cynnwys pwerau Harri VIII. Pam eu bod yn destun y weithdrefn negyddol?

Cwestiwn 13: Mae adran 24 yn ymwneud â'r categorïau o domenni. Yn ôl y Papur Gwyn (paragraff 7.7):

"Credwn, er mwyn sicrhau eglurder o ran rolau a chyfrifoldebau, y dylai'r ddeddfwriaeth nodi'n glir pwy sy'n gyfrifol am ba categori o domen, gan roi digon o wybodaeth i bartïon ymlaen llaw ynghylch pa gyfrifoldebau y bydd yn ofynnol iddynt eu cyflawni."

Pam nad ydych wedi dilyn yr hyn a gynigiodd y Papur Gwyn?

Cwestiwn 14: Yn ~~llythyr~~ Llywodraeth Cymru at Gomisiwn y Gyfraith ym mis Mawrth 2023 dywedodd y byddai'r Awdurdod o dan ddyletswydd i wneud trefniadau i gynlluniau rheoli gael eu paratoi ar gyfer tomenni Categori 1 a 2. Fodd bynnag, mae'r Memorandwm Esboniadol yn nodi (paragraff 3.73) fel a ganlyn:

"Er nad yw'r Bil yn cynnwys gofyniad i greu cynlluniau rheoli, bydd cynlluniau o'r fath yn bwysig wrth gymhwyso'r gyfundrefn."

Er y cafodd cynlluniau rheoli eu trafod yn ystod y sesiwn dystiolaeth, byddai'n ddefnyddiol pe gallech egluro beth achosodd i'r safbwynt hwn newid?

Cwestiwn 15: Os mai dim ond disgwyliad yn y canllawiau yw paratoi cynlluniau rheoli, a yw hynny'n golygu y gallai fod yn bosibl na fydd gan rai awgrymiadau Categori 1 a 2 gynlluniau rheoli ac felly'n tanseilio effeithiolrwydd y ddeddfwriaeth?

Cwestiwn 16: Roedd y Papur Gwyn yn cynnig amrywiaeth o bwerau gorfodi a throeddau cysylltiedig, ac ystod o sancsiynau sifil fel cosbau ariannol penodedig, hysbysiadau cydymffurfio, hysbysiadau stop ac ati. Nid yw'r rhain wedi'u cynnwys yn y Bil. Mae'r Memorandwm Esboniadol yn nodi (paragraff 4.30) yn ystod y broses o ddatblygu polisi y penderfynwyd y byddai eu cynnwys "yn gwneud y gyfundrefn yn or-fiwrocraidd ac yn anhydrin".

Pam y byddai materion gorfodi sy'n cael eu gosod ar wyneb y Bil yn rhy fiwrocraidd ac yn anhydrin ac a oes risg y gallai'r bwlch hwn leihau hyder y cyhoedd yn y gyfundrefn?

Cwestiwn 17: Pam nad oes trefn sancsiynau sifil ar wyneb y Bil?

Cwestiwn 18: Mae adrannau 33 a 34 yn caniatáu i eiddo gael ei waredu gan yr Awdurdod a pherchnogion tomennydd nas defnyddir, gan gynnwys trwy werthu. Pam ydych chi'n ystyried bod y ddarpariaeth hon yn angenrheidiol ac a allech chi roi manylion yr hyn y gellid ei werthu o dan y pŵer hwn?

Cwestiwn 19: O ystyried faint o fanylion a adewir i ganllawiau, pam na roddwyd dyletswydd ar Weinidogion Cymru i lunio a diweddarau canllawiau, a pham ydych chi'n dibynnu ar y swyddogaethau gweithredol yn adran 58 o *Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006*? Sut y mae hynny'n gyson ag agenda hygyrchedd Llywodraeth Cymru?

Cwestiwn 20: Mae adran 72 yn atal achosion rhag cael eu dwyn mewn cysylltiad â throedd yn y Bil, neu reoliadau a wneir oddi tano, ac eithrio gan yr Awdurdod gyda chydysyniad y Cyfarwyddwr Erlyniadau Cyhoeddus. Pam fod angen y ddarpariaeth hon?

Cwestiwn 21: Pam yr ydych yn ystyried bod angen pŵer Harri VIII yn adran 73?

Cwestiwn 22: Beth yw diben adran 79 o'r Bil, sy'n gwneud darpariaeth benodol mewn perthynas â thir Eglwys Loegr?

Cwestiwn 23: Mae Adran 80 yn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau sy'n addasu cymhwysiad y Ddeddf hon mewn perthynas â thir y mae gan yr Awdurdod ystad neu fuddiant ynddo. Pam fod angen y pŵer hwn?

Cwestiwn 24: Cyfeirir yn benodol at y Goron gan gynnwys Comisiwn y Senedd yn adran 84(7) o'r Bil. Pam fod angen y ddarpariaeth hon?

Cwestiwn 25: Mae paragraff 3(g) o Atodlen 1 i'r Bil yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu mewn rheoliadau ddeiliaid swyddi, aelodau ac aelodau o staff cyrff sydd i'w hanghymhwyso rhag bod yn aelod anweithredol o'r Awdurdod. Pam na chafodd y ddarpariaeth hon ei chynnwys ar wyneb y Bil i roi eglurder, o ystyried bod personau anghymwys eraill wedi'u rhestru ym mharagraff 3(a) i (f)?

Cwestiwn 26: Mae paragraff 19(1) o Atodlen 1 yn cynnwys pŵer Harri VIII i ddiwygio cyfnod cynllunio'r Awdurdod. Pam ydych chi'n ystyried bod y pŵer hwn yn angenrheidiol?

Cwestiwn 27: Sut yr ymdrinnir ag awgrymiadau trawsffiniol o dan y Bil?

Cwestiwn 28: Yn eich barn chi, a fydd angen deddfwriaeth bellach yn y dyfodol agos mewn meysydd eraill o'r gyfraith i gynnwys y ddarpariaeth a wneir gan y Bil? Er enghraifft, newidiadau i ddeddfwriaeth cynllunio neu amgylcheddol i gynorthwyo gyda gweithredu'r Bil?

Cwestiwn 29: Beth fyddai'r amserlenni ar gyfer paratoi a chyflwyno'r ddeddfwriaeth arfaethedig y cyfeirir ati yng nghwestiwn 28?

Cwestiwn 30: Mae adran 87 yn darparu y bydd rhai o ddarpariaethau'r Bil yn dod i rym ar 1 Ebrill 2027. Pam y bydd cymaint o oedi rhwng y Cydsyniad Brenhinol a'r darpariaethau perthnasol yn dod i rym?

Cwestiwn 31: A oes perygl y bydd yr oedi hwnnw wrth gychwyn darpariaethau'r Bil, yn arwain at risg y bydd yr amddiffyniadau a gynigir gan ddarpariaethau'r Bil yn cael eu gohirio, neu na fyddant yn cael eu dwyn i rym yn llawn gan Lywodraeth Cymru yn y dyfodol?

Cwestiwn 32: Os bydd y Bil yn cael ei basio a'i ddeddfu, pryd ydych chi'n rhagweld y bydd holl ddarpariaethau'r Bil a'r is-ddeddfwriaeth a'r canllawiau cysylltiedig mewn grym yn llawn?

Huw Irranca-Davies AS/MS
Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros
Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate
Change and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: PO/HIDCC/0046/25

Llŷr Gruffydd AS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

27 Chwefror 2025

Annwyl Llŷr,

Yn ystod y sesiwn dystiolaeth ar 12 Rhagfyr 2024, cynigiais rannu canllawiau cryno i gynorthwyo'r Pwyllgor i graffu ar y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru).

Ar 6 Chwefror, anfonais ganllawiau cryno ar: Monitro; Apelio yn erbyn Galwadau am Gostau; Hawliadau am Ddigolediad; Adennill Costau a Chynlluniau Rheoli.

Amgaeaf nawr ganllawiau cryno ar asesiadau i'r Pwyllgor eu hystyried.

Maen nhw'n rhoi amlinelliad bras o'r meysydd allweddol a fydd yn cael eu cynnwys mewn canllawiau ynghyd ag arwydd o gyfeiriad polisi.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies AS/MS

Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd
a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate Change and Rural Affairs

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Correspondence.Huw.Irranca-Davies@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Tudalen y pecyn 106
We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru) – Canllawiau Dangosol mewn perthynas â ddyletswydd yr Awdurdod i asesu tomenni nas defnyddir

Cyflwyniad

Mae'r Bil yn sefydlu system sy'n cynnwys asesiad o bob tomen nas defnyddir yng Nghymru. Hynny i sicrhau bod pob tomen nas defnyddir yn cael ei hasesu a'i chategoreiddio lle bo hynny'n briodol. Bydd pob domen yn y gofrestr yn cael ei monitro'n barhaus gan yr Awdurdod. Mae'r ddogfen hon yn rhoi disgrifiad bras o'r canllawiau y bydd Gweinidogion Cymru'n eu rhoi i'r Awdurdod ynghylch ei ddyletswydd i asesu tomenni nas defnyddir.

Yr un asesiadau rhagarweiniol a llawn fydd yn cael eu cynnal o domenni lo nas defnyddir ag o domenni di-lo nas defnyddir - dylai adroddiadau pob asesiad gofnodi, arfarnu a gwerthuso pob nodwedd o domen nas defnyddir a all ddylanwadu ar ei sefydlogrwydd, ac asesu unrhyw fygythiad posibl i les dynol oherwydd ei hansefydlogrwydd.

Mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod lunio a chadw cofrestr electronig o domenni nas defnyddir. Fel rhan o'r broses o ychwanegu tomen at y gofrestr, rhaid i'r Awdurdod wneud y canlynol:

- cynnal asesiad rhagarweiniol o bob tomen nas defnyddir, er mwyn nodi pa domenni y bydd angen o bosib eu cynnwys ar y gofrestr;
- llunio adroddiad ar bob asesiad rhagarweiniol;
- cynnal asesiad llawn o domenni a nodwyd mewn asesiad rhagarweiniol eu bod yn domenni a allai fodloni'r meini prawf ar gyfer eu cofrestru ac y bydd angen eu cynnwys o bosib ar y gofrestr;
- mewn rhai amgylchiadau, cynnal asesiad llawn o domenni sydd eisoes ar y gofrestr;
- cynnal asesiad rhagarweiniol ychwanegol o domen nas defnyddir os credir ei bod yn briodol gwneud hynny, oherwydd newid yn ei hamgylchiadau, neu os ceir gwybodaeth newydd nad oedd ar gael yn ystod yr asesiad blaenorol,
- llunio adroddiad ar bob asesiad.

Mae'r ddogfen hon yn rhoi disgrifiad bras o'r meysydd yr ydym yn disgwyl y bydd y canllaw hwn ar asesu yn ymdrin â nhw. Bydd canllawiau technegol pellach yn cael eu cyhoeddi gan yr Awdurdod i ymdrin â materion gweithredol.

Rhaid i'r Awdurdod roi sylw i'r canllawiau a roddir iddo gan Weinidogion Cymru wrth arfer ei swyddogaethau.

Nod y canllawiau

Bydd yr adran hon yn nodi y bydd y canllawiau wedi'u datblygu mewn partneriaeth â rhanddeiliaid, arbenigwyr perthnasol ac ati i sicrhau eu bod yn seiliedig ar yr arfer da/gorau perthnasol a phrofiadau a dysgu gweithredol.

Bydd hefyd yn egluro nodau a phwrrpas y canllawiau ar asesu. Bydd yn cynnwys manylion, ymhlith pethau eraill:

- sut, yn ymarferol, y bydd disgwyl i'r Awdurdod gyflawni ei ddyletswydd i asesu tomenni nas defnyddir yng Nghymru
- methodoleg yr asesiadau rhagarweiniol a llawn.

Mae'r Bil yn nodi'r hyn a olygir wrth "asesiad rhagarweiniol" ac "asesiad llawn". Mae'n rhestru'r ffactorau y bydd yn rhaid eu ystyried wrth gynnal asesiad llawn.

Asesiad Rhagarweiniol o domenni nas defnyddir

Mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod baratoi rhaglen sy'n nodi sut y mae am gynnal asesiadau rhagarweiniol a'i amserlen ar gyfer eu cynnal. Bydd gofyn i'r Awdurdod anfon y rhaglen at Weinidogion Cymru i'w chymeradwyo cyn diwedd mis Mawrth 2028. Pan fydd Gweinidogion Cymru wedi cymeradwyo'r rhaglen, rhaid i'r Awdurdod gyhoeddi'r rhaglen. Rhaid cael cymeradwyaeth Gweinidogion Cymru i newid y rhaglen, a rhaid cyhoeddi'r rhaglen ddiwygiedig cyn gynted ag y bo'n ymarferol.

Bydd y canllawiau'n nodi'r disgwyl, wrth gynnal asesiadau rhagarweiniol, bod yr Awdurdod yn blaenoriaethu tomenni sy'n perthyn i gategorïau C a D ar hyn o bryd - y tomenni â risg uwch. Byddai hynny'n ei gwneud yn haws cynnwys y tomenni sydd â'r potensial i fod yn fwy o fygythiad i les pobl, yn y drefn newydd. Bydd y canllawiau'n esbonio y bydd data'r Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio (MRA) am domenni glo nas defnyddir yn llywio pa asesiadau rhagarweiniol i'w blaenoriaethu. Cyn Ebrill 2027, disgwylir y bydd pob tomen lo Categori A, B, C a D nas defnyddir (2,272 ohonynt ar hyn o bryd) wedi cael ei harchwilio o leiaf unwaith gan yr MRA fel rhan o'r rhaglen genedlaethol i archwilio tomenni.

Bydd yn rhaid i'r Awdurdod gynnal asesiad rhagarweiniol o bob tomen nas defnyddir. Mae hynny'n golygu y bydd yr Awdurdod yn asesu a yw'n ymddangos bod tomen nas defnyddir yn bodloni'r meini prawf ar gyfer ei chofrestru.

Bydd asesiad rhagarweiniol i raddau helaeth yn ymarferiad desg i alluogi'r Awdurdod i nodi pa domenni a allai fod yn risg i les pobl. Bydd hynny'n ein helpu i benderfynu a oes angen asesiad llawn ai peidio.

Bydd y canllawiau'n esbonio'r hyn y bydd asesiad rhagarweiniol yn ei olygu, a beth fydd disgwyl i bob asesiad ei gynnwys, megis adolygiad o:

- yr wybodaeth a ddarparwyd gan yr MRA yn dilyn ei harchwiliad.
- unrhyw weithgarwch cloddio hanesyddol, gan gynnwys plan o'r fwynglawdd a chofnodion gadael, sy'n berthnasol i'r safle;
- mapiau hanesyddol sy'n berthnasol i'r safle;
- cofnodion arolygon topograffig sy'n berthnasol i'r safle;
- arfarniad o unrhyw wybodaeth berthnasol sy'n ymwneud â gweithgareddau monitro neu reoli ar y safle; a
- derbynleoedd posibl i'w hystyried yn yr asesiad, fel eiddo preswyl neu fasnachol, seilwaith cyfleustodau neu lwybrau trafnidiaeth y gellid effeithio arnynt pe bai'r domen yn ansefydlogi.

Bydd asesiadau rhagarweiniol yn asesu a yw'n ymddangos bod tomen nas defnyddir yn bodloni'r meini prawf ar gyfer ei chofrestru. Erbyn i'r Awdurdod ddod yn weithredol ym mis Ebrill 2027, rydym yn disgwyl y bydd yr Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio wedi cwblhau ei archwiliadau ffisegol o'r holl domenni glo nas defnyddir yng Nghymru. Bydd yr adroddiadau ar yr archwiliadau hynny ar gael i'r Awdurdod pan fydd yn cynnal yr asesiadau rhagarweiniol. Ni ragwelir y caiff archwiliad ffisegol newydd o domenni nas defnyddir ei gynnal yn y cam asesu rhagarweiniol. Caiff archwiliad ffisegol o'r domen ei gynnal yn y cam asesu llawn. Cynhelir asesiad llawn os yw'n ymddangos i'r Awdurdod, ar sail asesiad rhagarweiniol, y gallai'r meini prawf ar gyfer cofrestru tomen nas defnyddir gael eu bodloni.

Asesiad Rhagarweiniol Ychwanegol o domen nas defnyddir

Bydd gofyn i'r Awdurdod gynnal asesiadau rhagarweiniol ychwanegol lle bernir bod angen hynny oherwydd:

- bod amgylchiadau ar y safle neu yn ei gyffiniau wedi newid. Mae enghreifftiau'n cynnwys y canlynol:
  - tir neu eiddo ger y safle sy'n cael ei ddatblygu gan gyflwyno neu gynyddu'r effeithiau posibl ar dderbynleoedd
  - newid yn y defnydd tir a allai ddylanwadu ar berfformiad peirianyddol y safle
- gwybodaeth newydd nad oedd ar gael yn ystod yr asesiad blaenorol.

Bydd yr asesiad fel yr hyn a amlinellir uchod ar gyfer asesiad rhagarweiniol.

Asesiad Llawn o domenni nas defnyddir

Yn dilyn asesiad rhagarweiniol, os yw'n ymddangos i'r Awdurdod y gallai'r meini prawf ar gyfer ei chofrestru gael eu bodloni, rhaid i'r Awdurdod gynnal asesiad llawn o domen a llunio adroddiad ar yr asesiad.

Bydd asesiad nid yn unig yn ystyried beth y gallai methiant yn y domen effeithio arno ond bydd yn ystyried hefyd a oes bygythiad posibl o ansefydlogrwydd. Bydd asesiad yn edrych a oes ffactorau a allai ddylanwadu neu effeithio ar sefydlogrwydd tomen, gan gynnwys y rhai nad ydyn nhw ar gorff y domen ei hun.

Bydd y canllawiau'n esbonio beth y bydd asesiad llawn yn ei olygu, a beth y disgwylir i bob asesiad ei gynnwys, fel:

- arfarniad geodechnegol manwl a, lle bo angen, asesiad o sefydlogrwydd y domen;
- asesiad o'r effeithiau posibl os bydd y domen yn ansefydlogi;
- pethau sy'n effeithio neu a all effeithio ar sefydlogrwydd y domen, gallai hyn gynnwys defnydd tir, unrhyw ddatblygiad arfaethedig neu fod yn agos i gwrs dŵr;
- a allai unrhyw gyd-ddibyniaethau rhwng y domen a thomen arall nas defnyddir effeithio ar sefydlogrwydd y domen arall (e.e. lle rhennir seilwaith draenio rhwng sawl tomen); ac
- a yw'r meini prawf ar gyfer cofrestru yn cael eu bodloni.

Ni fydd angen cynnal asesiad llawn manylach o bob tomen nas defnyddir. Mae hyn yn dilyn egwyddorion y Bil ynghylch cymesuredd ac yn sicrhau bod adnoddau'n cael eu blaenoriaethu i'r tomenni nas defnyddir sy'n bygwth, neu a allai fygwth lles pobl.

Asesiad Llawn Ychwanegol o domen nas defnyddir sydd eisoes ar y gofrestr

Hefyd, mae'r Awdurdod yn gallu cwblhau asesiad llawn ychwanegol mewn perthynas â thomen nas defnyddir sydd eisoes wedi'i chofrestru os yw'n credu ei bod yn briodol gwneud hynny oherwydd newid mewn amgylchiadau neu oherwydd bod gwybodaeth newydd wedi dod i'r amlwg ers i'r domen gael ei hasesu'n llawn ddiwethaf. Mae enghreifftiau'n cynnwys y canlynol:

- mae gweithgareddau monitro wedi nodi dirywiad sylweddol ym mherfformiad y seilwaith sy'n hanfodol i ddiogelwch y domen;
- mae tir neu eiddo ger y safle yn cael ei ddatblygu gan gyflwyno neu gynyddu'r effeithiau posibl ar dderbynleoedd; a
- ceir newid yn y defnydd tir a allai ddylanwadu ar berfformiad peirianyddol y safle.

Bydd yr asesiad yr un fath ag a amlinellir uchod ar gyfer asesiad llawn.

Adroddiadau

Mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod lunio adroddiad cyn gynted ag y bo'n ymarferol yn dilyn pob asesiad. Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r asesydd, ar ôl cynnal asesiad, gynhyrchu'r adroddiad yn brydlon. Bydd y canllawiau'n rhoi rhagor o

fanylion ar yr hyn a olygir wrth brydlon a beth y bydd hynny'n ei olygu mewn perthynas â gwahanol fathau o adroddiadau, er enghraifft adroddiad ar asesiad cymhlethach. Os na ellir cwblhau'r adroddiad o fewn amserlen ymarferol, bydd y canllawiau'n nodi y bydd disgwyl i'r Awdurdod roi gwybod i berchennog y tir am unrhyw ddatblygiadau, gan gynnwys pam y mae oedi a phryd y gellid disgwyl i'r adroddiad gael ei gwblhau.

Bydd y canllawiau'n nodi y dylai adroddiadau fod yn sicr o ran ansawdd er mwyn sicrhau (ymhlith pethau eraill):

- bod casgliadau'n seiliedig ar ddata/tystiolaeth berthnasol;
- y rhoddir crynodeb o'r data gafodd ei ystyried fel rhan o'r asesiad; ac
- y tynnir sylw at arfer da o ran cynnal a chadw tomen nas defnyddir.

Yn ogystal â chadarnhau ansawdd adroddiadau, bydd y canllawiau'n esbonio bod disgwyl i uwch swyddog o'r Awdurdod lofnodi'r adroddiadau. Mater i'r Awdurdod fydd penderfynu pwy ddylai hwnnw fod, gan ystyried yr wybodaeth weithredol/technegol y mae'r swyddog yn meddu arni a'i arbenigedd a'i gyfrifoldebau.

Adroddiad ar yr Asesiad Rhagarweiniol

Bydd y canllawiau'n nodi'r gofyniad yn y Bil, bod yr Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad rhagarweiniol, yn disgrifio casgliadau'r asesiad rhagarweiniol mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad rhagarweiniol"). Yn ogystal, bydd y canllawiau'n nodi y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r adroddiad ar yr asesiad rhagarweiniol, gynnwys o leiaf:

- Gwybodaeth weinyddol:
  - rhif ID (dynodydd) unigryw (UID)
  - lleoliad y domen gan gynnwys map yn dangos ei ffiniau
  - enw'r asesydd
  - dyddiad yr asesiad
- Gwybodaeth Dechnegol.

Tabl 1 – Enghreifftiau o'r mathau o wybodaeth dechnegol

1. Geodechnegol;	Craciau tensiwn, twmpathau, ymsuddiant, erydiad
2. Draeniad	Ffesydd, cylferta, cefnffuriau, sgriniau brigau
3. Seilwaith peirianyddol;	Strwythurau cynnal, systemau cynnal
4. Offeryniaeth a Monitro	Mesurydd Glaw, mesurydd llif, pwyntiau tirlfesur
5. Halogi a Geoamgylcheddol	Llygredd, deunyddiau peryglus, rhywogaethau goresgynnol

Adroddiad ar Asesiadau Rhagarweiniol Ychwanegol

Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad rhagarweiniol ychwanegol, disgrifio casgliadau'r asesiad rhagarweiniol ychwanegol mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad rhagarweiniol ychwanegol"). Yn ogystal, bydd y canllawiau'n ei gwneud yn glir y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Adroddiad ar yr Asesiad Llawn

Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad llawn, ddisgrifio casgliadau'r asesiad llawn mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad llawn"). Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r adroddiad ar yr asesiad llawn, gynnwys o leiaf:

- **Gwybodaeth weinyddol:**

- rhif ID (dynodydd) unigryw (UID)
- categori'r domen
- lleoliad y domen gan gynnwys map yn dangos ei ffiniau
- enw'r asesydd
- dyddiad yr asesiad a'r asesiad rhagarweiniol, a'r asesiad rhagarweiniol ychwanegol.

Yn ogystal, bydd y canllawiau'n ei gwneud yn glir y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Cyn gynted ag y bo'n ymarferol, bydd gofyn i'r Awdurdod roi hysbysiad yn nodi casgliadau'r asesiad llawn i bob perchennog a phob meddiannydd o'r tir y mae'r domen wedi'i lleoli arno.

Adroddiad ar yr Asesiad Llawn Ychwanegol o domen nas defnyddir sydd eisoes ar y gofrestr

Bydd y canllawiau'n nodi y bydd disgwyl i'r Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad llawn ychwanegol o domen nas defnyddir sydd eisoes ar y gofrestr, ddisgrifio casgliadau'r asesiad llawn ychwanegol mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad llawn ychwanegol").

Gofynnir am yr un wybodaeth weinyddol ag y gofynnir amdani yn yr adroddiad ar yr asesiad llawn.

Yn ogystal, bydd y canllawiau'n ei gwneud yn glir y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Cymwysedau

Mae person cymwys yn golygu unigolyn sydd wedi cael digon o hyfforddiant ac sydd â digon o wybodaeth a phrofiad i allu cynnal y gweithgaredd. Bydd y canllawiau'n argymhell bod yr Awdurdod yn pennu'r sgiliau a'r cymwysterau sydd eu hangen yn hyn o beth a bod disgwyl i'r Awdurdod roi arweiniad o ran datblygu sgiliau a meithrin galluoedd a chapasiti'r adnoddau yng Nghymru.

Adolygiadau ac Ymgynghoriadau yn y Dyfodol

Bydd Gweinidogion Cymru yn adolygu'r canllawiau o bryd i'w gilydd i sicrhau eu bod yn dal i fod yn addas i'r diben.

Gallai'r adran hon gynnwys gwybodaeth hefyd sut y bydd y canllawiau'n cael eu hadolygu a'u diweddarau. Gwneir hyn yn dilyn trafod ac ymgysylltu â rhanddeiliaid perthnasol.

Cwestiynau cyffredin

Byddai'r adran hon yn nodi bod disgwyl i'r Awdurdod gyhoeddi dogfen Cwestiynau Cyffredin ar asesiadau.

Y Gymraeg

Bydd yr Awdurdod yn cael ei ychwanegu at Atodlen 6 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Y bwriad yw ei ychwanegu at Atodlen 6 i Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016, ac i'r

Awdurdod fod yn ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg. Bydd disgwyl i'r Awdurdod hyrwyddo ac annog y defnydd o'r Gymraeg ym mhob agwedd ar ei waith yng Nghymru. Bydd yn croesawu gohebiaeth yn Gymraeg, yn Saesneg ac yn y ddwy iaith, a bydd yn gohebu yn y dewis iaith a nodir.

Huw Irranca-Davies AS/MS
Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros
Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate
Change and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: PO/HIDCC/0091/25

Llŷr Gruffydd AS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a'r Seilwaith
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

27 Chwefror 2025

Annwyl Llŷr,

Rwy'n falch o roi gwybod i'r Pwyllgor, yn dilyn ymgysylltu â Llywodraeth y DU, fod cydsyniad Gweinidog y Goron wedi'i dderbyn mewn perthynas â'r darpariaethau perthnasol yn y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru).

Mae'r llythyr hwn wedi'i gopïo i'r Llywydd, y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad a'r Pwyllgor Cyllid.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies AS/MS

Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd
a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate Change and Rural Affairs

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Correspondence.Huw.Irranca-Davies@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Tudalen y pecyn 113

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref KS/PO/71/2025

Mike Hedges AS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad
Senedd Cymru

SeneddLJC@senedd.wales

18 Chwefror 2025

Annwyl Mike

**Y Cytundeb Cysylltiadau Rhyngsefydliadol: Y Pwyllgor Sefydlog Rhyngweinidogol
Trafnidiaeth**

Rwy'n ysgrifennu yn unol â'r cytundeb cysylltiadau rhyngsefydliadol i'ch hysbysu am gyfarfod nesaf y Pwyllgor Sefydlog Rhyngweinidogol ar Drafnidiaeth a gynhelir ar 5 Mawrth 2025.

Byddaf yn cadeirio'r cyfarfod, ac rwy'n rhagweld y bydd y drafodaeth yn canolbwyntio ar Wydnwch Porthladdoedd, Diwygio Treth Moduro ac E-Sgwteri.

Rwyf wedi anfon copi o'r llythyr hwn at Gadeirydd y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith.

Byddaf yn rhoi diweddariad ar ôl y cyfarfod.

Yn gywir,

Ken Skates AS

Ysgrifennydd y Cabinet dros Drafnidiaeth a Gogledd Cymru
Cabinet Secretary for Transport and North Wales

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Ken.Skates@llyw.cymru
Correspondence.Ken.Skates@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn y Gymraeg. Bydd unrhyw ohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn cael ei hateb yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Ein cyf/Our Ref KS/PO/81/2025

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Llŷr Gruffydd AS
Cadeirydd y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith

19 Chwefror 2025

Annwyl Llŷr

Diolch am eich llythyr dyddiedig 13 Rhagfyr ynglŷn â'r materion a godwyd yn ystod y sesiwn graffu. Gweler yr atebion isod i'r cwestiynau gan y pwyllgor.

Cludo Nwyddau

- A allech roi'r wybodaeth ddiweddaraf i ni am y gwaith i ddatblygu Cynllun Cludo Nwyddau a Logisteg Cenedlaethol Cymru, gan gynnwys pryd y bydd yn cael ei gyhoeddi a'r hyn y bydd yn ei gynnwys, o gofio bod ymrwymiad yn y Cynllun Cyflawni Cenedlaethol ar gyfer Trafnidiaeth i ddatblygu hwn erbyn 2024?**

Gwnaeth Llywodraeth Cymru ymrwymiad fel y nodir yn Llwybr Newydd, Strategaeth Trafnidiaeth Cymru, i ddatblygu Cynllun Cludo Nwyddau a Logisteg newydd i Gymru erbyn diwedd 2024. Rwy'n deall efallai fod rhywfaint o siom nad yw'r cynllun wedi'i gyhoeddi eto. Fodd bynnag, rydym wedi gorfod canolbwyntio ar flaenoriaethau trafndiaeth eraill.

Rydym yn cydnabod bod y diwydiant yn wynebu heriau mwy uniongyrchol, ond mae'n rhaid inni fod yn fwy realistig ynghylch yr hyn y gallwn ei gyflawni rhwng nawr a diwedd tymor y llywodraeth hon. Rwy'n awyddus i fynd i'r afael â'r heriau hynny gyda chanlyniadau y gellir eu cyflawni sy'n cael eu sbarduno gan y diwydiant.

Fy mlaenoriaeth yw ymrwymo i gamau gweithredu y gellir eu cyflawni'n realistig erbyn diwedd tymor y llywodraeth hon ac yna gosod llwybr i unrhyw lywodraeth newydd sy'n dod wedyn i adnewyddu'r cynllun yn 2026, gyda phum mlynedd arall o gamau i'w cyflawni.

Rydym yn parhau i weithio gyda Llywodraeth y DU i sicrhau bod y sector yn cael y cymorth sydd ei angen arno i barhau i ddarparu ar gyfer y DU gyfan. Rydym hefyd wedi bod yn gweithio tuag at ddatblygu Cynllun Cludo Nwyddau a Logisteg Cymru, gyda'r gwaith rhagarweiniol bellach wedi'i gwblhau. Trafodwyd y blaenoriaethau allweddol drwy gydweithio ac ymgynghori â rhanddeiliaid megis The Rail Freight Group, Road Haulage Association a Logistics UK.

Er mwyn cyflawni hyn, byddwn yn sefydlu Grŵp Cyflawni Logisteg Cymru, a'i gylch gwaith fydd cydweithio ar yr atebion ymarferol hyn a darparu trosolwg o'n gweithredoedd ar y cyd dros y blynyddoedd nesaf.

Er gwaethaf yr holl ddatblygiadau mewn technoleg, pobl sy'n sail i'r diwydiant hwn. Mae sgiliau'n hanfodol, heddiw ac ar gyfer y dyfodol, felly mae'n rhaid inni gael llwybrau gyrfa clir lle mae gyrfa mewn cludo nwyddau a logisteg yn gyswllt deniadol i unigolion sy'n gadael yr

ysgol a choleg. Mae angen inni weithio gyda'n gilydd i ddenu mwy o bobl i'r diwydiant, hybu cyfraddau cadw ac ehangu cyfleoedd hyfforddi.

Mae bylchau sylweddol yn y dystiolaeth a'r ystadegau sydd ar gael ar gyfer cludo nwyddau a logisteg yng Nghymru. Mae angen dadansoddiad mwy manwl arnom o ddata'r diwydiant. Mae'n amlwg bod angen mapio'r cyfleusterau ymyl ffordd presennol a'r lleoliadau parcio HGV a ddefnyddir yn aml yng Nghymru, felly rydym yn edrych ar yr hyn y gallwn ei wneud yn y maes hwn.

Byddwn yn gweithio gydag awdurdodau lleol i drafod integreiddio anghenion seilwaith cludo nwyddau a logisteg yn y dyfodol mewn cynlluniau datblygu lleol a chynlluniau trafndiaeth rhanbarthol.

Gan gydnabod yr ansicrwydd yn y diwydiant am ddatgarboneiddio fflydoedd a sut i fabwysiadu cerbydau trydan a hydrogen yn effeithiol, rydym yn gweithio gyda'r diwydiant i ddod o hyd i ffordd ymlaen a mynd i'r afael â'r hyn sy'n ein hatal rhag defnyddio cerbydau o'r fath drwy Raglen Ddatgarboneiddio Cerbydau Masnachol Cymru dan arweiniad Zemo Partnership. Yn olaf, mewn maes lle Llywodraeth y DU sy'n gyfrifol am ysgogi llawer o gamau gweithredu, byddwn yn gweithio gyda'n partneriaid newydd yn San Steffan i ddarparu gwell gwasanaethau cludo nwyddau a logisteg yng Nghymru a sicrhau dull integredig gyda gweddill y DU.

Byddaf yn darparu datganiad ysgrifenedig i'r Senedd yn rhestru ein camau gweithredu allweddol y gellir eu cyflawni ar gyfer y ddwy flynedd nesaf maes o law.

- **A allech amlinellu ym mha ffordd yr ydych yn cydweithio ag Ysgrifennydd y Cabinet dros yr Economi, Ynni a Chynllunio ar y meysydd y mae eich portffolios yn croestorri, gan gynnwys cludo nwyddau?**

Mae aelodau Llywodraeth Cymru yn cydweithio drwy drafodaethau'r Cabinet, a'r tu allan i hyn rydym yn cynnal cyfarfodydd dwyochrog rheolaidd i drafod a chydweithio ar gyfrifoldebau portffolio sy'n croestorri.

Yr enghraifft fwyaf rhagweithiol ar hyn o bryd yw bod Ysgrifennydd y Cabinet dros yr Economi, Ynni a Chynllunio yn fy nghefnogi, gyda sefydlu tasglu aml-randdeiliad dan arweiniad Llywodraeth Cymru i ddatblygu strategaeth newydd ar gyfer dyfodol Porthladd Caergybi. Bydd y Gweinidog Lawless o Lywodraeth Iwerddon yn cymryd rhan yn y tasglu er mwyn inni allu sicrhau y bydd y porthladd yn diwallu anghenion y ddwy wlad yn y dyfodol. Bydd y tasglu hefyd yn ystyried gwytnwch y cysylltedd môr rhwng Cymru ac Iwerddon yn fwy cyffredinol, er mwyn i'r cysylltiadau trafndiaeth hollbwysig hyn allu gwrthsefyll yr heriau rydym yn eu disgwyl yn sgil newidiadau oherwydd yr hinsawdd mewn patrymau tywydd garw a pheryglon a bygythiadau eraill. Bydd y tasglu'n cysylltu â'n gwaith ehangach ar Strategaeth Porthladdoedd a Thrafnidiaeth Forol ar gyfer Cymru.

Bydd y gwaith blaenoriaeth tymor byrrach hwn yn helpu i lywio cwrpas y Strategaeth Porthladdoedd a Thrafnidiaeth Forol ehangach ar gyfer Cymru ac yn pennu'r gyllideb sy'n ofynnol i gyflawni'r Strategaeth.

Bydd y cynllun logisteg a chludo nwyddau newydd ar gyfer Cymru, yn cael ei ddatblygu ochr yn ochr â Strategaeth Porthladdoedd a Thrafnidiaeth Forol Cymru, o ystyried y rhyngddibyniaethau sylweddol rhwng y sectorau, heriau'r gadwyn gyflenwi sy'n cael eu profi ledled y byd ar hyn o bryd a'r cyfleoedd posibl ar gyfer modelau logisteg mwy cynaliadwy.

Enghraifft arall o gydweithio yw bod anghenion cysylltedd o ran Cludo Nwyddau a Logisteg, Porthladdoedd Morol a Thrafnidiaeth Maes Awyr Caerdydd yn cael eu hystyried yn rhan o'r Cynlluniau Trafnidiaeth Rhanbarthol y mae'r Cyd-bwyllgorau Corfforaethol yn eu paratoi nawr ac yn cynnig fforwm lle gall y Llywodraeth edrych ar unrhyw faterion neu gyfleoedd o ran cysylltedd. Mae swyddogion Polisi Porthladdoedd Rhydd Ysgrifennydd y Cabinet dros Ynni a Chynllunio yn cydweithio â swyddogion Trafnidiaeth wrth asesu'r achosion busnes ar gyfer y Porthladd Rhydd Celtaidd yng Nghastell-nedd Port Talbot a Sir Benfro a Phorthladd Rhydd Ynys Môn i sicrhau bod anghenion teithwyr a chysylltedd cludo nwyddau yn cael eu hystyried yn rhan o ddatblygiad y Porthladdoedd Rhydd hynny.

Diwygio'r Rheilffyrdd

1. A allwch roi manylion y trafodaethau yr ydych chi a'ch swyddogion yn eu cael gyda'ch cymheiriaid i sicrhau bod y Bil yn adlewyrchu blaenoriaethau Llywodraeth Cymru yn ddigonol?

Mae Llywodraeth y DU wedi ymrwymo i roi rôl statudol i Weinidogion Cymru mewn llywodraethu, rheoli, cynllunio a datblygu'r rhwydwaith rheilffyrdd yng Nghymru a byddwn yn gweithio mewn partneriaeth i lunio sut y gall hyn arwain at ganlyniadau gwell i deithwyr.

Rwyf wedi cael trafodaethau cynhyrchiol gyda Gweinidog Rheilffyrdd y DU, yr Arglwydd Hendy, a'r Ysgrifennydd Gwladol dros Drafnidiaeth, Heidi Alexander AS, ynghylch ein prif flaenoriaethau ar gyfer Diwygio'r Rheilffyrdd. Mae'r trafodaethau hyn wedi cynnwys sefydlu uned fusnes wedi'i grymuso ar gyfer Cymru a'r Gororau o fewn Great British Railways a fyddai'n atebol i Weinidogion Cymru am seilwaith rheilffyrdd ochr yn ochr â mwy o rôl ym manyleb a gweithrediad gwasanaethau rheilffyrdd i Gymru ac oddi yno.

Mae fy swyddogion yn trafod yn rheolaidd â swyddogion Llywodraeth y DU i sicrhau bod ein blaenoriaethau'n cael eu deall, eu parchu a'u bod yn cael eu defnyddio i lywio'r gwaith o ddiwygio'r rheilffyrdd. Disgwylir i'r ymgynghoriad ffurfiol sy'n nodi'r mesurau deddfwriaethol arfaethedig a fydd yn rhan o'r Bil Rheilffyrdd newydd gael ei gyhoeddi yn fuan.

2. Sut yr ydych yn rhagweld y bydd GBR – corff a fydd yn arfer swyddogaethau mewn perthynas â materion a gedwir yn ôl — yn atebol i Weinidogion Cymru mewn ffordd ystyrlon? Er enghraifft, a ydych yn rhagweld y bydd y Bil yn datganoli pwerau gweithredol sylweddol i Weinidogion Cymru yn unig, ynteu a fydd y rhain yn cael eu rhannu â'r Ysgrifennydd Gwladol?

Rydym yn ceisio cyflwyno diwygiadau sylfaenol i fodel gweithredu rheilffyrdd Cymru. Rydym wedi amlinellu ein blaenoriaethau ar gyfer diwygio'r rheilffyrdd i Lywodraeth y DU, gan gynnwys yr angen am atebolrwydd i Gymru ar gyfer rheoli a gwella seilwaith rheilffyrdd, a mwy o rôl i Weinidogion Cymru mewn gwasanaethau rheilffyrdd i Gymru ac oddi yno.

Byddai Uned Fusnes wedi'i grymuso ar gyfer Cymru a'r Gororau o fewn Great British Railways sy'n atebol i Weinidogion Cymru a'r DU, yn newid sylweddol o'r status quo. Rydym yn cydnabod yr angen am gydweithio o ystyried natur drawsffiniol y gwasanaethau, y teithiau a'r seilwaith sy'n cysylltu Cymru. Datganoli llawn ochr yn ochr â setliad cyllido teg yw ein nod hirdymor o hyd. Rydym yn ystyried datganoli yn broses, nid digwyddiad, ac yn gweld y rhaglen ddiwygio bresennol yn foment arwyddocaol i alluogi mwy o rôl i Weinidogion Cymru dros wasanaethau a seilwaith rheilffyrdd.

3. A allwch roi rhagor o fanylion am eich awgrym y bydd Aelodau o'r Senedd yn gallu craffu ar uned fusnes Cymru a'r Gororau?

Rydym am alluogi'r Senedd i gael mwy o bwerau na'r hyn sydd ganddi ar hyn o bryd i graffu ar y cyrff a fydd yn darparu gwasanaethau rheilffyrdd ac yn rheoli'r seilwaith rheilffyrdd yng Nghymru. Mae fy swyddogion yn trafod gyda Llywodraeth y DU rôl Gweinidogion Cymru, a phwyllgorau'r Senedd, wrth ddarparu trefniadau craffu o dan fodelau partneriaeth posibl.

4. Hoffem gael rhagor o wybodaeth a manylion am y modd y caiff cyllid ar gyfer Llinellau Craidd y Cymoedd ei drin o dan fformiwla Barnett, gan gynnwys:

- Sut mae hyn yn cael ei reoli ar hyn o bryd o dan y cytundeb trosglwyddo perchnogaeth;
- Y materion sydd eto i'w hegluro yng ngoleuni llythyr Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a'r Gymraeg at Ganghellor y Trysorlys.
- Cyfanswm y cyllid a dderbynnir yn flynyddol ar hyn o bryd, a'r swm sy'n ddyledus yn dilyn cytundeb pellach yn ôl eich amcangyfrifon chi.

Cafwyd cyfnod trosiannol ar ôl trosglwyddo Llinellau Craidd y Cymoedd (CVL) yn 2020. Ar gyfer y blynyddoedd 2020-21 i 2023-24, trosglwyddodd yr Adran Drafnidiaeth swm ar gyfer Gweithrediadau, Cynnal a Chadw ac Adnewyddu i Lywodraeth Cymru yn flynyddol, tua £13miliwn y flwyddyn ar gyfartaledd. Roedd yna hefyd drosglwyddiad untro o £141miliwn o gyfalaf i dalu am welliannau yn 2020-21.

Yn ystod y cyfnod trosiannol, cynhyrchodd Trafnidiaeth Cymru adroddiad llawn ar Weithrediadau CVL a chostau Cynnal a Chadw. Rhoddodd y Swyddfa Rheilffyrdd a Ffyrdd asesiad o'r adroddiad hwn ar gyfer Llywodraethau Cymru a'r DU, ac o ganlyniad ychwanegwyd trosglwyddiad llinell sylfaen o £39miliwn at gyllideb Llywodraeth Cymru yn 2024-25, tua hanner adnoddau a hanner cyfalaf.

Mae'r cyllid ar gyfer gwelliannau a thriniaeth CVL yn fformiwla Barnett yn cael eu trafod fel rhan o adolygiad gwariant parhaus Llywodraeth y DU.

5. Pa sicrwydd ydych chi wedi'i gael gan Lywodraeth y DU ynglŷn â chreu cronfa wella bwrpasol i Gymru?

Rwyf wedi cyfnewid llythyrau gydag Ysgrifenyddion Gwladol Cymru a Thrafnidiaeth lle mae Llywodraeth y DU wedi cydnabod bod Llywodraethau blaenorol wedi tanariannu Cymru ar gyfer gwelliannau i'r seilwaith rheilffyrdd. Fel y cytunwyd wrth gyfnewid y llythyrau hyn, byddwn nawr yn gweithio gyda'n gilydd ar y blaenoriaethau cychwynnol a nodwyd gan Fwrdd Rheilffyrdd Cymru, yr ymyriadau a argymhellwyd gan Gomisiwn Trafnidiaeth Gogledd Cymru a Chomisiwn Trafnidiaeth De-ddwyrain Cymru. Bydd y rhain yn ffocws a fydd yn llywio trafodaethau gyda Thrysorlys y DU cyn Adolygiad Gwariant y Gwanwyn. Mae'r ddwy Lywodraeth yn cytuno ar yr angen am gronfa gynaliadwy o gyllid seilwaith rheilffyrdd i Gymru.

6. Sut ydych chi'n rhagweld y bydd atebolrwydd am y gronfa hon yn cael ei rannu rhwng Gweinidogion Cymru a Gweinidogion y DU i sicrhau bod blaenoriaethau Cymru o ran rheilffyrdd yn cael eu cyflawni'n effeithiol?

Yn dilyn cyfnewid llythyrau gyda Llywodraeth y DU, bydd fy swyddogion yn gweithio gyda'u cymheiriaid yn yr Adran Drafnidiaeth i ddiwygio Bwrdd Rheilffyrdd Cymru i gyflawni gwelliannau yn y dyfodol a sicrhau trosolwg ar y cyd.

7. A allech:

- Nodi'r cyfrifiadau sy'n sail i'r ffigur o £350 miliwn sydd, yn ôl Llywodraeth Cymru, yn ddyledus hyd at y flwyddyn ariannol gyfredol?

- **Rhannu barn Llywodraeth Cymru, gyda chyfrifiadau, ynghylch cyfanswm y cyllid canlyniadol a fyddai'n ddyledus ar gyfanswm gwariant y prosiect, yn seiliedig ar amcangyfrifon cyfredol yn awr bod cam 2 wedi cael ei ganslo?**

Deallaf fod Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a'r Gymraeg wedi ysgrifennu atoch ar wahân ynglŷn â'r mater hwn.

8. A allech egluro pa gamau yr ydych yn eu cymryd i sicrhau bod blaenoriaethau Cymru yn cael eu hadlewyrchu'n ddigonol ym mhrosesau gwneud penderfyniadau gweinidogol y DU, yn enwedig mewn achosion lle y gallai amcanion Llywodraeth Cymru ac amcanion Llywodraeth y DU fod yn wahanol?

Mae ein blaenoriaethau ar gyfer Cymru bob amser yn flaenllaw yn fy nhrafodaethau gyda Llywodraeth y DU. Drwy weithio ar y cyd, rydym yn datblygu piblinell o flaenoriaethau sy'n fwy cydgysylltiedig ac yn fwy strategol.

Mae Llywodraeth y DU wedi ymrwymo i roi rôl statudol i Weinidogion Cymru mewn llywodraethu, rheoli, cynllunio a datblygu'r rhwydwaith rheilffyrdd yng Nghymru. Rydym hefyd yn chwilio am ddyletswyddau statudol i GBR roi sylw dyledus i'n polisiau a'n strategaethau. Rydym yn cyd-fynd bod angen mwy o fuddsoddiad yn y seilwaith rheilffyrdd yng Nghymru i ysgogi twf economaidd ledled Cymru.

9. A allech roi rhagor o wybodaeth am gyfansoddiad, gweithrediad, a rôl Bwrdd Rheilffyrdd Cymru, yn enwedig yn wyneb eich sylwadau ynghylch y Llyfr Gwyrdd a'r ffordd mae'n rhyngweithio ag amcanion Llywodraeth y DU ac amcanion Llywodraeth Cymru?

Bwrdd ar y cyd gan Lywodraeth Cymru a'r DU yw Bwrdd Rheilffyrdd Cymru sy'n cael ei fynychu gan uwch-swyddogion ac mae'n cynnwys cyrff cyflawni'r ddwy lywodraeth, Trafnidiaeth Cymru a Network Rail. Mae'r bwrdd yn cyfarfod yn chwarterol ac fe'i cyfansoddwyd yn dilyn argymhelliad gan y Pwyllgor Materion Cymreig.

Mae'r Bwrdd wedi datblygu piblinell o welliannau i'r seilwaith rheilffyrdd. Mae'r rhestr hon yn cael ei llywio gan arbenigwyr y diwydiant ac yn cefnogi blaenoriaethau'r ddwy lywodraeth. Mae'n gynllun cadarn ar gyfer gwella'r seilwaith rheilffyrdd yn y dyfodol ac mae wedi cryfhau ein hachos dros gyllid. Yn dilyn cyfnewid llythyrau yn ddiweddar, byddwn nawr yn gweithio gyda'r Adran Trafnidiaeth i ddiwygio Bwrdd Rheilffyrdd Cymru i oruchwyllo'r gwaith o ddarparu gwelliannau.

Mae'r Llyfr Gwyrdd yn ystyriaeth bwysig ac yn ffynhonnell arweiniad wrth ddatblygu ac asesu cynigion gwella. Datblygwyd Arweiniad ar Arfarnu Trafnidiaeth (TAG) yr Adran Trafnidiaeth, yn seiliedig ar yr egwyddorion a amlinellir yn y Llyfr Gwyrdd, ac ers hynny mae Arweiniad ar Arfarnu Trafnidiaeth Cymru (WelTAG) wedi'i weithredu'n benodol i gefnogi prosiectau a rhaglenni yma yng Nghymru. Mae hyn yn adeiladu ar TAG ond mae wedi'i deilwra i sicrhau bod anghenion a blaenoriaethau penodol Cymru yn cael eu cynrychioli.

10. Pa gamau y mae Llywodraeth Cymru yn eu cymryd i fynd i'r afael â risgiau cynyddol newid hinsawdd i'r rhwydwaith trafndiaeth, gan gynnwys rheilffyrdd?

Mae effaith newid hinsawdd yn rhoi mwy o bwysau ar asedau gwerthfawr y seilwaith rheilffyrdd yng Nghymru. Achosodd y stormydd diweddar ddifrod sylweddol i'r rheilffyrdd, gan gynnwys y tirlithriad ger Gobowen a llifogydd ar Reilffordd Dyffryn Conwy.

Mae nifer o leoliadau ar Reilffordd Dyffryn Conwy lle mae'r balast wedi'i olchi i ffwrdd o dan y trac. Mae'n hanfodol bod gan Network Rail yr arian sydd ei angen arnynt i wella gwytnwch y rhwydwaith rheilffyrdd yng Nghymru ac i ddiogelu a chynnal ei seilwaith.

Gwyddom fod Llywodraeth flaenorol y DU wedi methu â buddsoddi i wella'r rhwydwaith rheilffyrdd yng Nghymru. Yn hytrach, gwnaeth sicrhau dirywiad dan reolaeth gyda gostyngiad mewn cyllid mewn termau real i Network Rail ar gyfer gweithrediadau, cynnal a chadw ac adnewyddu. Rwy'n gweithio'n agos gyda Llywodraeth y DU i sicrhau mwy o fuddsoddiad mewn rheilffyrdd yng Nghymru. Mae hyn yn cynnwys gweithio mewn partneriaeth go iawn i wella asedau seilwaith. Rydym hefyd yn cymryd camau fel rhan o'n trawsnewidiad gwerth dros £1bn i Linellau Craidd y Cymoedd i sicrhau, yn y ffordd orau bosibl, fod ein seilwaith yn perfformio'n dda ac yn gallu gwrthsefyll yr heriau a ddaw yn sgil y newid yn yr hinsawdd.

Gwasanaethau Rheilffyrdd a Pherfformiad

11.A allech roi'r wybodaeth ddiweddaraf am y gwasanaeth arfaethedig rhwng Aberdaugleddau a Paddington?

Rydym yn ymwybodol o gynigion i ymestyn rhai o wasanaethau Great Western Railway o Gaerfyrddin i wasanaethu Aberdaugleddau. Rydym yn cydnabod y cysylltedd ychwanegol y gallai'r estyniadau hyn i'r gwasanaeth eu darparu, gan hefyd ystyried yr effaith bosibl ar referniw teithwyr ar wasanaethau Trafnidiaeth Cymru. Rydym wedi gofyn i Trafnidiaeth Cymru ystyried yr effeithiau hyn er mwyn galluogi'r Adran Trafnidiaeth i wneud penderfyniad gwybodus ynghylch a fyddai'n gallu ariannu'r estyniadau arfaethedig hyn i'r gwasanaeth, neu a fyddai'n dymuno gwneud hynny.

Cyflwynodd Trafnidiaeth Cymru welliannau i wasanaethau Gorllewin Cymru wrth gyflwyno newidiadau i'r amserlen ym mis Rhagfyr 2024 drwy gyflwyno dau wasanaeth ychwanegol i Aberdaugleddau. Mae hyn yn golygu bod 13 o wasanaethau dyddiol i'r dref erbyn hyn, gyda llawer o'r rhain yn cael eu gweithredu gan ein trenau Dosbarth 197 newydd sbon. Mae'r cynnydd mewn amllder yn rhoi mwy o opsiynau i deithwyr fanteisio ar y gwasanaeth pellter hirach tuag at Paddington Llundain yng Nghaerfyrddin, Abertawe neu Gaerdydd.

Diogelwch ar y ffyrdd a pharcio ar y palmant

12.A allech roi amserlen i'r Pwyllgor ar gyfer cyhoeddi'r strategaeth diogelwch ffyrdd newydd?

Eleni, rwy'n bwriadu gweithio gyda'n partneriaid i gytuno ar Femorandwm Cyd-ddealltwriaeth a fydd yn darparu fframwaith cydlynus i gydgyssylltu ffocws ar feysydd allweddol megis diogelwch beicwyr modur, ffyrdd gwledig, gyrwyr ifanc a hŷn, e-symudedd a gyrru ag amhariad, ymhlith eraill. Bydd yn cyd-fynd â strategaeth newydd Llywodraeth y DU gan fabwysiadu'r dull System Ddiogel a gydnabyddir yn fyd-eang, yn seiliedig ar yr egwyddor foesegol nad yw byth yn dderbyniol i bobl gael eu hanafu'n ddifrifol neu eu lladd ar y rhwydwaith ffyrdd.

Bydd Bwrdd Diogelwch Ffyrdd Cenedlaethol yn cael ei sefydlu i reoli'r Memorandwm a bydd yn cynnwys partneriaid allweddol. Bydd y Bwrdd yn darparu goruchwyliaeth, yn cydlynu ymdrechion rhanddeiliaid, yn monitro cynnydd ac yn sicrhau bod yr amcanion diogelwch ar y ffyrdd y cytunwyd arnynt yn cael eu cyflawni.

13.Yn eich nodyn, a allech hefyd egluro a ydych o'r farn y byddai'n briodol i Lywodraeth y DU ddeddfu ynghylch parcio ar y palmant ar gyfer Cymru, fel yr awgrymwyd, o ystyried y byddai hyn yn cyfyngu ar gyfle'r Senedd i graffu ac na

fyddai, er hynny, yn mynd i'r afael â'r materion sylfaenol, sef capasiti awdurdodau lleol?

Er mwyn bwrw ymlaen â'r opsiwn a ffefrir, rhaid diwygio is-ddeddfwriaeth sydd heb ei datganoli i ganiatáu i awdurdodau lleol orfodi yn erbyn 'Rhwystro palmentydd yn ddiangen' gan fod angen gwahanu 'palmant' a 'ffordd' yn rheoliad 103 o Reoliadau Cerbydau Ffyrdd (Adeiladu a Defnyddio) 1986 - sy'n gwneud rhwystro ffyrdd yn ddiangen yn drosedd. Dim ond wedyn y gall Gweinidogion Cymru ychwanegu "rhwystro palmentydd yn ddiangen" at y rhestr o dramgwyddau sy'n ddarostyngedig i orfodaeth sifil yn Atodlen 7, paragraff 4(2) o Ddeddf Rheoli Traffig 2004 (TMA), gan ddefnyddio'r pwerau o dan baragraff 5 o'r Atodlen honno.

Gan nad yw'r Rheoliadau Cerbydau Ffyrdd (Adeiladu a Defnyddio) yn is-ddeddfwriaeth sydd wedi'i datganoli, nid yw Gweinidogion Cymru yn gallu ei diwygio, felly bydd yn rhaid i'r Ysgrifennydd Gwladol ei diwygio i Gymru. Gallai'r diwygiad fod yn berthnasol i Gymru a Lloegr pe bai Llywodraeth y DU yn dewis gwneud yr un diwygiad i'r TMA mewn perthynas â Lloegr.

Adeiladu ffyrdd a ffyrdd heb eu mabwysiadu

14. Er mwyn deall yn well rôl adeiladu ffyrdd o ran cyrraedd targedau Llywodraeth Cymru, byddem yn croesawu cael data neu dystiolaeth o brosiectau megis ffordd osgoi'r Drenwydd neu eraill sy'n dangos yn benodol ym mha ffordd y maent wedi cyfrannu at leihad yn y defnydd o geir preifat ar y rhwydwaith cyfan, yn hytrach nag adrannau penodol.

Rwy'n amgáu copi o Adroddiad Gwerthuso Prosiect Ar Ôl Agor Ffordd Osgoi'r Drenwydd (POPE) – Blwyddyn ar ôl Agor. Mae'r adroddiad hwn yn nodi i ba raddau y mae canlyniadau disgwyledig y cynllun wedi cael eu gwireddu. Mae Adran 5.9 Effeithiau ar bob teithiwr: cerddwyr, beicwyr, marchogion a theithiwr cerbydau (Tudalennau 51 i 55) yn nodi bod gweithredu'r Cynllun wedi arwain at lai o draffig ar hyd yr A483 / A489 presennol, gyda thraffig strategol yn defnyddio'r ffordd osgoi. Mae hyn wedi cael effaith fuddiol ar drigolion y Drenwydd drwy gwtogi ar wahanu ardaloedd o bobtu'r ffordd a gwella diogelwch ar y ffordd. Yn ogystal, mae wedi rhoi cyfle i Gyngor Sir Powys ddatblygu a chyflwyno cynlluniau Teithio Llesol yn y Drenwydd, sydd wedi annog cerdded a beicio ledled y dref a lleihau'r defnydd o geir preifat ymhellach.

Nodir sawl enghraifft o'r cynlluniau a weithredwyd ac sydd ar y gweill drwy gyllid Llywodraeth Cymru yn y POPE (tudalen 54 a 55). Gweler hefyd y dolenni isod:

[Gwaith i ddechrau ar gam nesaf Llwybr Teithio Llesol Treowen - Cyngor Sir Powys](#) (Ionawr 2025)

[Sicrwydd cyllid ar gyfer gwella teithio llesol yn y Drenwydd yn y dyfodol - All About Newtown](#) (Gorffennaf 2022)

[Gwelliannau Teithio Llesol i'r Drenwydd | Diogelwch Ffyrdd Cymru](#) (Ionawr 2021)

Un o brif amcanion Ffordd Osgoi'r Drenwydd oedd cael gwared ar draffig trwodd a defnydd amhriodol o ffyrdd lleol fel Heol Treowen a Plantation Lane. Gyda hyn wedi ei gyflawni drwy adeiladu'r ffordd osgoi, mae diogelwch i drigolion lleol, ac yn arbennig i blant ysgol sy'n mynychu Ysgolion Treowen a Chedewain wedi gwella'n sylweddol. Yn ogystal, mae hyn hefyd wedi hwyluso cyfleoedd gwych i weithredu cynlluniau teithio llesol gan ganiatáu i breswylwyr, gan gynnwys rhieni a phlant, ddewis cerdded a beicio i'r ysgol yn hytrach na defnyddio eu ceir preifat.

Yn yr un modd, fel rhan o'r Gwelliannau i'r A55 rhwng Abergwyngregyn a Thai'r Meibion, adeiladwyd llwybr teithio llesol 3.6km o hyd rhwng Cyffordd 12 a 13 a gwelliannau i 800 metr o lwybr aml-ddefnyddiwr ochr yn ochr â'r A55 i annog cerdded a beicio, a'i gwneud yn haws ac yn fwy diogel gwneud hynny. Mae hyn wedi arwain at gynnydd sylweddol (tua deg gwaith yn fwy) yn nifer y cerddwyr a'r beicwyr sy'n defnyddio'r llwybr hwn (gweler ffigurau cymharu cyn ac ar ôl y gwaith adeiladu yn Atodiad A) gan ddangos ei lwyddiant o ran denu pobl a rhoi dewisiadau iddynt ddefnyddio mathau cynaliadwy o drafnidiaeth yn hytrach na'u ceir preifat.

15. A allech egluro a yw'r targed o gael gostyngiad o 10% mewn milltiroedd car y pen erbyn 2030, fel y nodir yng Nghynllun Sero Net 2021, yn bolisi Llywodraeth Cymru o hyd a sut y mae Llywodraeth Cymru yn mynd ar drywydd y targed hwn?

Mae'r gostyngiad o 10% mewn milltiroedd car y pen yn parhau i fod yn bolisi sy'n adlewyrchu'r blaenoriaethau a nodir yn Llwybr Newydd a'r rôl y mae'r galw am drafnidiaeth yn ei chwarae wrth ddatgarboneiddio trafnidiaeth. Roedd ceir a thacsis yn cyfrif am 23.0bn km yn 2023, cynnydd o'i gymharu â 2022, ond sy'n dal yn is na'r lefelau cyn y pandemig (2019) o 24.0bn km. Rydym yn mynd ar drywydd y targed hwn drwy fuddsoddi mewn trafnidiaeth gyhoeddus a chynlluniau teithio llesol, gan ddarparu dewis deniadol arall yn lle teithio mewn car. Rydym hefyd yn cefnogi'r rhai sydd am weithio o bell drwy fuddsoddi mewn cysylltedd digidol. Cyfartaledd km car y pen oedd 7,269 yn 2023, o'i gymharu â 7,585 yn 2019, gostyngiad o 4%.

16. A allwch roi rhagor o fanylion am sut yr ydych yn bwriadu cefnogi awdurdodau lleol Cymru i ymdrin â'r mater hwn? A allwch chi hefyd roi'r wybodaeth ddiweddaraf am y graddau y mae'r mater hwn yn gysylltiedig â materion ehangach, megis draeniau heb eu mabwysiadu a mabwysiadu asedau cymunedol eraill?

Ar gyfer ffyrdd presennol, mae cynlluniau ffyrdd heb eu mabwysiadu 2024/25 yn mynd rhagddynt yn dda. Cyfanswm y rhaglen eleni yw £982 mil. Roedd hyn yn cynnwys cyllid i Bowys, Sir Benfro, Merthyr, Sir Ddinbych, Ceredigion, Caerffili, Rhondda Cynon Taf, Gwynedd a Chaerfyrddin. Y bwriad yw darparu cyllid tebyg ar gyfer 2025/26 i awdurdodau lleol ledled Cymru. Er mwyn cynyddu nifer y ffyrdd ystâd newydd a gaiff eu mabwysiadu, mae set o Safonau Cyffredin a Chanllaw Arferion Da wedi'u mabwysiadu ledled Cymru gan bob awdurdod lleol, Ffederasiwn y Meistr Adeiladwyr a'r Ffederasiwn Adeiladwyr Cartrefi.

Byddai angen i unrhyw gynllun a fydd yn cael ei fabwysiadu gynnwys gwaith draenio prifffyrdd a gallai hyn olygu bod angen systemau draenio cynaliadwy (SuDS), yn dibynnu ar statws a chyflwr presennol y ffordd a sut mae'r Corff Cymeradwyo SuDS (SAB), ar y cyd â'u cydweithwyr yn Adran Prifffyrdd y Cyngor, yn dehongli'r sefyllfa.

Mae gan Gymru ddeddfwriaeth SuDS statudol. Mae'r gofyniad am gymeradwyaeth SAB yn cael ei sbarduno gan feini prawf penodol fel yr ardal a'r math o ddŵr ffo o fewn safle sydd i'w ddatblygu ac mae gan bob awdurdod unedol yng Nghymru SAB. Mae cymeradwyaeth SAB yn annibynnol ar gymeradwyaeth gynllunio ond mae'n yn debyg iddi ac weithiau mae ei hangen hyd yn oed os nad yw cynllunio yn angenrheidiol.

Mae'r ddeddfwriaeth hon yn diogelu datblygiadau newydd yng Nghymru rhag newid hinsawdd ac mae hefyd yn lleihau llwythi llygredd o brifffyrdd, problem sy'n cael ei chydabod fwyfwy gan sefydliadau ymchwil a'r diwydiant prifffyrdd.

Teithio Llesol

17. Pa fesurau sy'n cael eu cyflwyno i sicrhau bod anghenion pobl anabl yn cael eu hystyried yn llawn wrth gynllunio a dylunio seilwaith teithio llesol?

Mae creu strydoedd mwy diogel i bawb yn flaenoriaeth allweddol wrth gynllunio a dylunio seilwaith ar gyfer teithio ar droed, ar olwyn neu ar feic.

Mae Canllawiau'r Ddeddf Teithio Llesol eisoes yn anelu at ddarparu dyluniad cynhwysol a hygyrch ac yn nodi'r gofyniad i ymgysylltu â phobl â nodweddion gwarchodedig, a'u hystyried. Mae tîm dylunio Trafnidiaeth Cymru yn dechrau gweithio i adolygu Canllawiau'r Ddeddf Teithio Llesol a'u diweddarau, gyda phwyslais hyd yn oed yn gryfach ar ddylunio cynhwysol, i sicrhau bod y canllawiau'n parhau i adlewyrchu'r arferion gorau, y ddeddfwriaeth a'r dechnoleg ddiweddaraf gyfredol. Byddwn yn sicrhau bod ymarferwyr ac arweinwyr yn cael yr wybodaeth ddiweddaraf am y newidiadau a bod rhannu'r wybodaeth hon yn rhan o gwmpas yr Academi Teithio Llesol. Fel rhan o'i gylch gwaith, bydd tîm yr Hyb yn hwyluso rhannu arloesedd ac arferion gorau ar draws pob awdurdod lleol a phartneriaid cyflawni i wella swyddogaeth, diogelwch, hygyrchedd, ansawdd a gwerth pob ymyrraeth.

Fel rhan o raglen yr Academi, cynhaliodd Trafnidiaeth Cymru ddiwrnod hyfforddi ym mis Tachwedd 2024 ar gyfer swyddogion awdurdodau lleol gyda gweithdai penodol ar ddylunio (gan dynnu sylw at ddylunio cynhwysol) ac ymgysylltu (gan gynnwys ymgysylltu â'r rheini sydd â nodweddion gwarchodedig, neu grwpiau sy'n cynrychioli defnyddwyr o'r fath). Yn y digwyddiad rhoddodd yr RNIB gyflwyniad i swyddogion yr awdurdod lleol a chynnig profiad realiti rhithwir i'w helpu i ddeall yr heriau sy'n wynebu pobl ag amhariad ar eu golwg. Bydd rhaglen yr Academi yn parhau i ddarparu hyfforddiant i awdurdodau lleol drwy gydol y flwyddyn nesaf.

Ailddechreuodd is-grŵp Teithio Llesol cynhwysol y Bwrdd Teithio Llesol ei waith a chwrdd ar ei ffurf newydd am y tro cyntaf ar 12 Tachwedd 2024. Mae'r grŵp yn cynnwys amrywiaeth o randdeiliaid sy'n cynrychioli pobl anabl. Bydd y grŵp yn parhau i gynorthwyo'r Bwrdd i gefnogi gweithrediad effeithiol Deddf Teithio Llesol (Cymru) (2013), Strategaeth Trafnidiaeth Cymru (2021) a sicrhau bod gofynion Deddf Cydraddoldeb (2010) yn cael eu bodloni.

Mae angen i gynlluniau sy'n cael cyllid Llywodraeth Cymru ddarparu tystiolaeth eu bod wedi cynnwys rhanddeiliaid perthnasol wrth ddatblygu eu cynlluniau. Mae'r [canllawiau ymgeisio](#) ar gyfer y Gronfa Teithio Llesol yn ei gwneud yn glir bod yn rhaid ymgysylltu â defnyddwyr a grwpiau â nodweddion gwarchodedig wrth ddatblygu prosiectau, sy'n cynnwys anghenion pobl anabl.

Er mwyn sicrhau bod dyletswyddau a gyflawnir yn unol â'r Ddeddf Teithio Llesol yn cydymffurfio â rhai'r Ddeddf Cydraddoldeb (2010), rhaid cynnal Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb ar bob cynllun a ariennir drwy'r Gronfa Teithio Llesol a'r Grant Llwybrau Diogel mewn Cymunedau. Dylid lliniaru unrhyw effeithiau negyddol ar gydraddoldeb a ragwelir. O dan y Ddeddf Cydraddoldeb, mae dyletswydd ar awdurdodau'r sector cyhoeddus i wneud addasiadau rhesymol i'r amgylchedd adeiledig i sicrhau bod dyluniad seilwaith newydd yn hygyrch i bawb. Mae'r gofyniad am ddylunio cynhwysol yn berthnasol i gerddwyr a beicwyr.

Mae gofyniad gorfodol yng nghanllawiau'r Gronfa Teithio Llesol 2025-26 a chanllawiau'r rhaglen Llwybrau Diogel mewn Cymunedau i Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb gael eu cyflawni fel rhan o'r broses ymgeisio. Mae gofynion gorfodol hefyd ar waith ar gyfer monitro a gwerthuso cynlluniau yn ogystal â chynlluniau ymgysylltu a chynlluniau ymgysylltu penodol ar gyfer y cynllun, a bydd arfarnwyr yn gallu diystyru cynlluniau yn awtomatig os na ddarperir tystiolaeth ddigonol, gan gynnwys ymgysylltu â grwpiau â nodweddion gwarchodedig.

Mae Trafnidiaeth Cymru hefyd wedi cynnal prosiect peilot i adolygu sampl o brosiectau'r Gronfa Teithio Llesol gyda'r nod o nodi unrhyw faterion mynediad a chynhwysiant cyffredin y gellir eu rhannu ag awdurdodau lleol i lywio dyluniadau'r cynllun. Mae allbynnau lefel uchel y

prosiect hwnnw wedi'u rhannu ag awdurdodau lleol, gan dynnu sylw at themâu allweddol sy'n codi ar gyfer gwahanol fathau o seilwaith a sut maent yn effeithio ar grwpiau â nodweddion gwarchodedig. Bydd gwaith pellach ar wersi a ddysgwyd yn llywio dulliau gweithredu yn y dyfodol. Rhoddwyd adborth penodol i'r cynllun hefyd i'r awdurdodau lleol hynny a gyflwynodd gynlluniau i'w hadolygu, fel y gallent ystyried hynny wrth ddatblygu eu cynigion.

18. Sut y mae Llywodraeth Cymru yn delio â'r pryderon diogelwch sy'n gysylltiedig â'r defnydd o e-feiciau pwerus ar lwybrau teithio llesol?

Mae'r pryderon diogelwch sy'n gysylltiedig ag e-feiciau pwerus anghyfreithlon heb unrhyw gyfyngiadau cyflymder, ar lwybrau teithio llesol, yn real ac yn ddilys, yn enwedig i'n defnyddwyr mwyaf agored i niwed. Fodd bynnag, mae'n bwysig gwahaniaethu rhwng beiciau trydan cyfreithiol â phedalau a beiciau trydan pwerus anghyfreithlon.

Mae defnyddio e-feiciau pwerus anghyfreithlon yn fater sy'n ymwneud â gorfodi'r gyfraith. Mae sicrhau cydymffurfiaeth â safonau cyfreithiol a mynd i'r afael â'r camddefnydd a wneir o'r cerbydau hyn ar lwybrau teithio llesol yn dod o dan awdurdodaeth yr heddlu. Rwy'n bwriadu trafod y mater hwn mewn cyfarfod gyda'r heddlu i ddeall maint y mater a chytuno ar gamau gweithredu.

Gellir defnyddio beiciau trydan cyfreithiol â phedalau, sydd wedi'u cyfyngu i gyflymder o 15.5mya, yn ddiogel ar lwybrau beicio a llwybrau cyd-ddefnyddio a gallant fod yn offeryn hanfodol i hyrwyddo beicio cynhwysol, gan gynnig manteision corfforol, cymdeithasol a llesiant i grŵp amrywiol o feicwyr.

Mae e-feiciau yn gwneud beicio'n hygyrch i bobl hŷn, pobl anabl, pobl â chyflyrau iechyd hirdymor a'r rhai sy'n gwella o anafiadau. I unigolion â phroblemau symudedd, mae e-feiciau yn rhoi ymdeimlad o ryddid ac annibyniaeth, gan wneud beicio'n fwy hygyrch. Gellir gweld manteision e-feiciau i fywydau pobl drwy waith pwysig sefydliadau beicio cynhwysol fel Pedal Power yng Nghaerdydd, BikeAbility yn Abertawe, neu Beics Antur yng Nghaernarfon.

Deddfwriaeth

19. A allwch ddiweddarau'r Pwyllgor ar ddatblygiad y Bil drafft a rhoi llinell amser ar gyfer ymgynghori arno? A allwch chi hefyd roi'r wybodaeth ddiweddaraf am gynnydd diwygiadau anneddfwriaethol mewn perthynas â'r sector hwn?

Bydd y Prif Weinidog yn cyhoeddi'r flaenraglen o ddeddfwriaeth ar gyfer blwyddyn olaf y Senedd hon cyn toriad yr haf. Mae swyddogion yn parhau i weithio gyda rhanddeiliaid ar ddatblygu safonau a phecyn hyfforddi ar gyfer y sector tacsis a cherbydau hurio preifat. Mae'n debygol y byddant ar gael i'w defnyddio'n wirfoddol yn gynnar yn 2026 cyn eu gwneud yn orfodol yn nes ymlaen.

Yn gywir,

Ken Skates AS

Ysgrifennydd y Cabinet dros Ddrafnidiaeth a Gogledd Cymru
Cabinet Secretary for Transport and North Wales

Atodiad A: Cymhariaeth o ddata cyfrif cerdded a beicio cyn ac ar ôl gwella'r A55 rhwng Abergwyngregyn a Thai'r Meibion

Gwella'r A55 rhwng Aber a Thai'r Meibion: Cymhariaeth o ddata cyfrif Cerdded a Beicio dwyffordd 24 awr												
Dyddiad/Adran	Ion-22	Chwef-22	Maw-22	Ebr-22	Mai-22	Meh-22	Gor-22	Awst-22	Medi-22	Hyd-22	Tach-22	Rhag-22
Ffordd Rufeinig NCR 5 drwy Grymlyn.	268	184	447	514	782	815	909	800	550	339	226	134
Dyddiad/Adran	Ion-24	Chwef-24	Maw-24	Ebr-24	Mai-24	Meh-24	Gor-24	Awst-24	Medi-24	Hyd-24	Tach-24	Rhag-24
Llwybr Newydd ar gyfer Defnyddwyr Heb Gerbydau Modur	1884	2359	2841	3018	4406	6967	4287	4489	3074	2857	2340	4794
Tynnydd rhwng 2022 a 2024	1616	2175	2394	2504	3624	6152	3378	3689	2524	2518	2114	4660

Ein cyf/Our ref: NICW/25/Review

Rebecca Evans MS
Cabinet Secretary for Economy, Energy and Planning
Correspondence.Rebecca.Evans@gov.wales

24 February 2025

Dear Rebecca,

We write in response to the recent review of the National Infrastructure Commission for Wales (NICW).

We were pleased to take part in the process and to read the views of the independent assessors. We also appreciate the responses to the external stakeholder questionnaire where the majority of those questioned scored NICW highly in terms of our remit, work programme and ways of working.

We agree with the observations made about NICW and have started work on an action plan, supported by the Secretariat, to ensure that the recommendations are implemented.

Strategy, Performance Reporting and Lessons Learnt

These three observations relate to NICW's strategic direction and its ability to monitor progress and make continual improvements. As the current Commission has less than a year to run, we feel that our experiences over the last three years can be used to inform the direction of the next Commission following the Senedd elections in May 2026.

We have started to procure research to help us conduct a short form Infrastructure Assessment for Wales. The results of this research will be published next spring. We believe this will not only aid NICW in thinking about its future work programme, but also support the Welsh Government in considering whether any changes are needed for our remit.

We are also discussing how our legacy can be used to support work over the next 18 months, and the best ways that our learning can be used to support future Commissioners.

Risk Management, Board Papers and Terms of Reference

These observations were all very helpful for improving the governance arrangements around NICW. We have implemented them in full for our February meeting.

Commission Status (including funding)

The review report states there is likely to be limited value in recommending significant changes to NICW's status as a non-statutory body, as the Commission is delivering its outputs in accordance with the remit letter.

NICW currently operates in a very flexible way whilst still being a transparent organisation which engages with its stakeholders and fulfils its remit set out by the Welsh Government. We see no reason to change NICW into a statutory body.

NICW recently received early assurances of funding for 2025/26 which means that we can begin planning our projects in good time. We request that this good practice is continued in future years to enable NICW to plan and procure work in a timely manner.

Commission Remit and Objectives

The review report concludes that the remit appears to be focussed appropriately which supports the delivery of agreed objectives.

We agree that the remit has been tailored in such a way that NICW has clear tasks to undertake on behalf of the Welsh Government, but also that it may explore complementary aspects of infrastructure.

In this term, NICW has been able to explore the issues of skills, and to implement futures thinking in our work. These are both important aspects of infrastructure that would not be possible to consider in a very tightly focused sectoral approach.

Our recent work on transport futures has given us the opportunity to work with stakeholders from across the transport sector using a very long-time horizon. We also used a futures thinking approach in our report on reducing the impact of flooding in Wales for 2050. The flexibility of our approach ensures that we can take advantage of different ways of tools or ways of thinking with immediate effect, and to the benefit of our recommendations on infrastructure.

Commissioner Term of Appointment

The review sees the merit in having Commissioners staying on for two terms but is generally inconclusive with regards to the length of these terms, given the variability elsewhere.

We see the merit in having a 'rolling succession' of Commissioners where some experience stays within NICW after a set of Commissioners depart. For example, we have one Commissioner at present who was a member of the previous Commission. The move to a 4-year election cycle from the next Senedd term makes it reasonable to suggest moving to a 4 years + 4 years term of office for Commissioners, supported by enhanced performance management arrangements.

Timeframes for Welsh Government Responses to Commission Reports

The review report is inconclusive on the best timeframe for a response from the Welsh Government on NICW reports. It suggests that deadlines be agreed between the relevant Welsh Government teams beforehand.

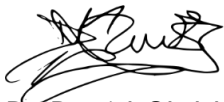
We consider that responding in a timely manner is as important as the appetite for the Welsh Government for challenge from our recommendations. Mandating a shorter or longer timeframe for response would be secondary to ensuring a perception across Welsh Government that our contributions are helpful and an important part of a process intended to support delivery of good quality, resilient infrastructure in Wales.

National Infrastructure Assessment

We are about to commence work on a short form National Infrastructure Assessment for Wales which should assist in shaping the NICW remit for the next Senedd term. This initial work may help ascertain whether a 'full' assessment, as stated in the original NICW mandate, is required; or whether smaller targeted pieces of work are a more flexible and responsive way to meet the need.

Thank you again for involving NICW in this review. We would be glad to meet with you to update you on our work programme or to provide any further detail on our response to the evaluation. We look forward to receiving your formal response to the review and the future of NICW in due course.

Yours sincerely,

Dr David Clubb
Cadeirydd/Chair

Dr Jenifer Baxter
Dirprwy Gadeirydd/Deputy Chair

cc. Chair of Climate Change, Economy and Infrastructure Committee

Huw Irranca-Davies AS/MS
Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros
Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate
Change and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Ein cyf: POHID/PO/0093/25

Mike Hedges MS
Cadeirydd
Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

Llŷr Gruffydd MS
Cadeirydd
Pwyllgor Newid Hinsawdd, Amgylchedd a Seilwaith
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

27 Chwefror 2025

Annwyl Mike, Llŷr,

Rwy'n ysgrifennu yn unol â'r Cytundeb Cysylltiadau Rhyng-Sefydliadol i'ch hysbysu o gyfarfod o'r Grŵp Rhyngweinidogol ar Sero-Net, Ynni a Newid Hinsawdd, a gynhelir ar 6 Mawrth 2025 ym Melffast. Rwy'n rhagweld y bydd y drafodaeth yn canolbwyntio ar biomethan, ynni cymunedol a'r Cynllun Masnachu Allyriadau'r DU.

Byddaf yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i chi ar ôl y cyfarfod.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies AS/MS
Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd
a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate Change and Rural Affairs

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Correspondence.Huw.Irranca-Davies@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Tudalen y pecyn 129
We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Huw Irranca-Davies AS/MS
Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid
Hinsawdd a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate
Change & Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: PO/HIDCC/0073/25

Mike Hedges AS
Cadeirydd
Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

3 Mawrth 2025

Annwyl Mike,

Rwy'n ysgrifennu atoch yn unol â'r cytundeb cysylltiadau rhyngsefydliadol i roi gwybod i chi y bydd cyfarfod nesaf y Grŵp Rhyngweinidogol ar gyfer yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig yn cael ei gynnal ar 18 Tachwedd. Byddaf yn cynrychioli Llywodraeth Cymru.

Mae disgwyl i'r cyfarfod ganolbwyntio ar yr economi gylchol, clefydau anifeiliaid, trafodaeth ar gytundeb ieuchydol a ffytoieuchydol posibl rhwng y DU a'r UE, y Model Gweithredu Targed Ffiniau, ac effaith y Ddeddf Farchnad Fewnol ar sector EFRA. Byddaf yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i chi am y trafodaethau, a bydd hysbysiad yn cael ei gyhoeddi ar ôl y cyfarfod.

Rwy'n anfon copi o'r llythyr hwn hefyd at y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith a Phwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies AS/MS

Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate Change & Rural Affairs

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@gov.cymru

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn cael ei hateb yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi wrth ymateb.

Tudalen y pecyn 130

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon